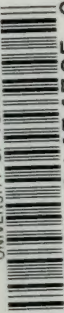
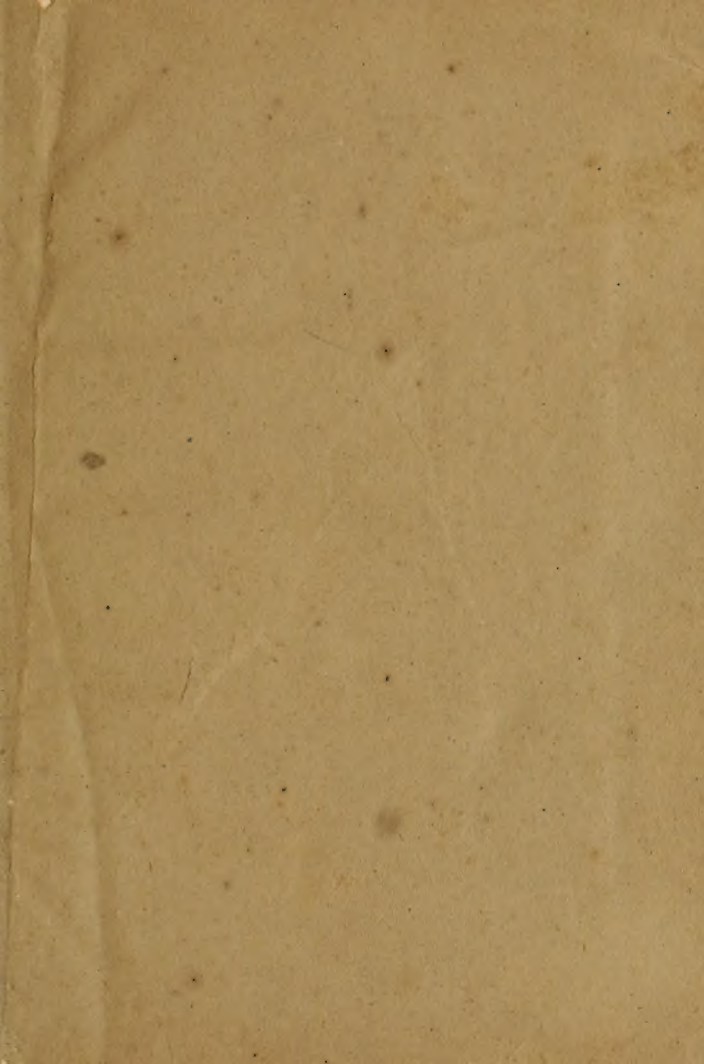

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01454735 0

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or name, written in a cursive script.

با ما در حال آ...
 در حال آ...
 در حال آ...
 در حال آ...
 در حال آ...

[Handwritten signature or stamp, possibly containing the word 'کتاب']

در حال آ...
 در حال آ...
 در حال آ...
 در حال آ...
 در حال آ...

[Handwritten signature or stamp]

[Handwritten signature or stamp]

کچوب ، بینلرنده کی مناسبتک کیتدکجه آزالمقده او -
 لدیغنی ، و بوندن اون ایکی اون اوچ عصر اول عراق ،
 سوریه ، مصر و بربرستانده بر قاج لسان بولنوب ،
 بو ملکتلردن هر برینک بر لسان مخصوصی اولدیغنی
 یلدیگمز حالده ، بو کون لسان عربینک السنه مذ کو -
 ره نک کافه سنی محو ایدوب ، بر لینه قائم اولدیغنی
 کور یورز .

بو حاللر از منه تاریخیه نک ایتدالرنده و از منه
 تاریخیه دن اول دخی وقوع بولمغله ، کوره ارضک
 السنه سنی هرج و مرج ایده رک ، بینلرنده بو قدر
 مناسبتلر بولمنسه سبب اولمش ایسه ده ، اراضی رابعه
 انسانلرینک تکلمه باشلادقلری زماندن ایجاد ایتمش
 اولدقلری کلهر دخی بسبتون محو اولمیوب ، بعض
 تبدلات ایله ، حال بو کون لسانلر مزده دوران ایتمکده
 اولدقلرنده شبهه یوقدر .

پینلرنده کی مناسبت و مشابہت بسبتون غائب اولق
درجه سنه کلمشدر . بعض طرفلرده دخی بر قوم متغلبک
اکثریت و نفوذی اقوام مغلوبه نیک لسانلرینی بسبتون
محو ایدوب ، قوم غالبک لسانی تعیم اتمکله سبب
اولمشدر .

ایشته ، بو اختلاطلر السنه پیننده مناسباتی موجب
اولوب ، بوسببه مبنی بو کونکی کونده اقصای شرقده
سویلینلن بر لسانک اقصای غربده تکلم اولنان بر لسانله
مناسبتی اولدیغنی کوربورز .

لسانلرده بو حال زمانمزده دخی وقوع بولمقده
اولدیغندن ، مدعای اثبات ایچون ، آثار و تواریخ
قدیمه بی آراشدیرمغه محتاج دکلز . انکلتره ده ساقسون
ایله لاتین وکلت لسانلرینک برلشوب ، بر لسان یعنی
انکلیز لسانی ، وفرانسه ده دخی فرانتق ایله غول ولاتین
لسانلرینک امتزاج ایدوب ، فرانسه لسانی تشکیل
ایتمش اولدیغنی کوردیکمز کبی ، لسانمز اولان ترکیجه نیک
بش آلتی عصر اول ترکیستانک ترکیجه سیله بر اولدیغنی
پیلدیکمز حالده ، بو کون عادتا آیری بر لسان حکمنه

ایشته ، بولسانلر ابتدا ، عسکرلک قولاندقلى
 بورو اشارتلى كى ، « كل » ، « كیت » كى بر
 طاقم عادى واك لازم مقصدلى افاده ایده بيله جك -
 بر هجالی - بر قاچ كله دن عبثرت ایكن ، مرور
 زمانله احتیاجات آرتدقجه ، بو كله لر دخی آرتهرق ،
 واسملرده ، فعللرده بر درجه بیه قدر تصریفات ظهور
 ایده رك ، عادتا لسانلر تشكلى ایشدر .

آنجق بر برلیله ذاتاً اختلاطلى پك آز اولوب ،
 بر لرلندن او قدر اوزاق بولنان انسانلرك بو كله لرى
 بالاتفاق وضع ایتلى ممکن اولیوب ، هر طرفده
 بولنانلر اشیمایه بشقه اسملر ویردكلرندن ، لسانلر تا
 ابتدای ظهورلنده متعدد و مختلف بولمشلردر .

مؤخرأ انسانلر بیننده هجرت و محاربه اصولی
 ظهور ایدوب ، جماعتلر بیننده اختلاط و افتراق
 وقوع بولمغه باشلادیغمده ، گاه ایكى و یا زیاده لسان
 بر یره كلوب ، بر لسان تشكیل ایش ، و گاه بر لسان
 ایكى و یا زیاده شعبه بیه آیریلوب ، مرور زمانله بولنلرك
 هر بری آیرجه و مستعمل بر لسان حکمنه كچه رك ؛

۳۰

انسانلرک ظهور و اختلافی

علی العموم نوع بشرک برفردک نسلندن عبایرت اولدیغنی قبول ایتدیگمز حالده ، کره ارضک اوزرنده سویلنیلن انسانلرک اختلاف و تعددی برآز اندیشه مزنی موجب اوله یلیرسده ، علم الارضک بو بابده ویردیگی معلوماتی قبول ایتدیگمز حالده ، بو اختلافی پک طبیعی بولورز .

انسانلر طبعاً عقل و ذکا ابله متخلق بواندقلرندن بربرلینه مقصدلرینی آکلاتق ایچون ، اشارت و صوتلری کافی اولدیغنی آکلایه رق ، ایتدای ظمورلرندن چوقوق کچمکسزین ، مختلف صوتلردن بر طاقم کلهلر تشکیل ایتکه مجبور اولمشلر ؛ و انسانلرینک حرکتیه اغزلرینک هر صوتی چیقاره بیلمسی دخی بوکا وصول بوللرینه خدمت و معاونت ایتشد .

و پولینزیالیامائی رنگنه مائل پک کریه بر رنگده درلر .
 آمریکا جنسنک دخی رنگی قیرمز بمتراق ایسه دهه ،
 اعضاوسیمیاچه قاقاس جنسنه دهاز یاده قرینتری واردر .
 مالایی جنسی ایسه اسمرا اولوب ، قاقاس جنسندن خیلی فرقی
 وار ایسه دهه ، سیمالینک لطافتیجه اوندن پک کری
 قالمیور .

بو جنسلردن هر برینک ، و خصوصیه زنجی
 جنسنک ، پک چوق فروعاتی اولدیغی کبی ، اجناس
 مذکوره تک هر بری دخی متعدد ام واقوامه منقسم
 اولوب ، کره ارضک اوزرنده بولئان اقوام و اممک
 و سویلینلن لسانلرک تعداد و تعریفی مهم بر بحث
 ایسه دهه ، بونک تفصیلی بونک کبی آریجه بر رساله یه
 متوقف اولدیغندن ، بوراده تفصیلاتدن صرف
 نظر اولندی .

بو اوچ جنس قوقاس ، مغول و زنجی جنساری
اولوب ، مؤخرأ ضم اولنان اوچ جنس دخی آمریقا ،
مالایی و پولینزیا جنساریدر .

قوقاس جنسی انسانلرک اک مکمل واک مستعدی
اولوب ، بو کونه قدر مدینه نائل اولمش اولان
امک کافه سی بوجنسه منسوب بولمشدر .

قوقاس جنسی آسیای غربی ایله آفریقای شمالی
واوروپانک اهاالیسنی شامل اولدیغی کبی ، مغول
جنسی آسیانک شرق شمالی جهتنده ، زنجی جنسی
آفریقای وسطی و جنوبی ایله فلنک جدیدک اکثر
طرفلرنده ، مالایی جنسی آسیانک سواحل جنوبیه سیله
اونلرک اوکنده بولنان اطه لده ، و پولینزیا جنسی
آسیا ایله آمریقا بیننده کی بحر محیطده بو اسم ایله یاد
اولنان جزیره لده موجود اولوب ، آمریقا جنسمنک
دخی بو قطعته نک اهای قدیسه سنه شموی واردر .

بوجنسلر بیننده بدنک و خصوصیه قفا و یوزک
کیمکری شکلجه فرق بولندیغی کبی ، رنگجه دخی
فرقلری اولوب ، زنجیلر سیاه ، مغوللر باقیر رنگنده

اولیوب ، قبول ایده میه جکری آمریقا و خشیلرینک
درتیوز سنه دن بری بو مدنیتی قبول ایتیوب ، حالا
اسکی حالارنده قالماریله اثبات اولانه بیلیر بر شیدر .

۲۹

نوع بشرک شمدیکی اجناسی

ازمنه غیر تاریخیه ده انسانلرک ، بدن و خصو -
صیله قفالرینک شکل و هیئتجه ، نه قدر جنسه منقسم
بولندیغنی بیان ایتشیدک . ازمنه تاریخیه دن بری نوع
بشر ، حضرت نوحک اوچ اولادینه نسبتله ، یاقی ،
سامی و حامی اوله رق ، اوچ جنسه تقسیم اولنیور -
دیه ده ، بو صوک زمانلرده کره ارضک هر طرفی
کشف و تحری اوله رق ، انسانلرک احوالی دها ابی
معلوم اولدیغندن ، بو تقسیم حقیقته پکده موافق
کورغمیدرک ، انسانلرک باشلیجه اوچ جنسه تقسیم
اولمش ، ومؤخرأ دیگر اوچ جنس دهاضم اولمشدر .

دیگر بعض اطه لیلہ آفریقانک اکثر طرفلرنده دخی حجر جدید و تونج دورینک احوالندن بشقه بر شی کوره میه جکز . آسیا و آفریقانک وحشیک حالتندن چیمش و وقتیلہ بر مدنیت کوروب کچیرمش اولان اکثر اقوامی دخی ازمنه تاریخیه نک ابتدا کی حالتده بوله جغز .

مدنیت حاضرہ معجزاتنک بزم - بو قدر یک عصرده قطع ایتدیگمز طریق و کچیردیگمز - دوروی بونلره بردن قطع ایتدیره رک ، کندیلرینی دائره مدنیتہ ادخال ایتکه موفق اوله بیلمسی آرزو اولنور ایسه ده ، مثلا فلنک جدید و آفریقا اها - لیبی ، جسم و قفالرینک شکل و هیئتجه دخی ، اراضی رابعه انسانلرندن یک فرقلی اولمدق لرنندن ، بونلرک او حالدن بردن بره شم دیکی مدنیتہ نقلاری بر آز مشکلجه اولوب ، کندیلری بزم کچیردیگمز احوالی برر برر کچیروب ، تدریجی تدریجی کسب کمال و ترقی ایتکه محتاج درنر . کندیلرینه بردن بره شم دیکی مدنیت کوستریلیرسه ، بوکا استعدادلری

انسانك احوال حاضر هسی

—

گرهٔ ارضك اوزرنده بو كونكي گونده ساكن
 بولنان نوع بشر اجناس واقوامنه بر نظر عطف
 ایتدیگمیزده ، کوره جیکز که نوع بشرک ایتدای
 ظهورندن پری کچیردیکی احوالك ، یعنی بو رساله ده
 تعریف اولنان دورلک هیچ بری ختام بولمیب ، هر بری بر
 طرفدن ، دیگر بر دوره و دیگر احوالك ظهورینه
 میدانی آچیق براقه رق ، چکلمش ایسه ده ، دیگر بر
 طرفه حالی اوزره قالمشدر .

نمانك جدیده و بحر محیطك دیگر بعض آطه لرله
 قطب شمالی انسانلرنده عادتاً اراضی رابعه دور-
 لرینك احوالن کوروب ، بونلری البسه سز و مسکن سز
 طولاشه رق ، خدایی نابت یمشدر و کوللریر ،
 و چاقیل طاشندن معمول سلا حله ره تعرض و مدافعه
 ایدر بر حالده بوله جیمز کبی ، بحر محیطك

مخانیکی ویونانده فن نقر کبی بعض صنعتار عاداتا شم دیکمن ایلری برحاله کلشاردی. بروقت صکره فنون دخی میدانه چیقوب ، همدیلر عنندنه حکمت تصوف ، کلدانلر عنندنه علوم ریاضیه ویونانلر عنندنه فنون طبیعیه وسائره خیلی ترقی ایدهرک ، عاداتا مدنیتلر ظهور ایتدی ، که بونلرک ، بربرینی تعاقب ایتدیکجه ، کسب کمال ایتلریله ، مدنیت حاضره وجوده کلش ، وانسانلر کوردیکمز حالی بولمشدر .

ازمنه تاریخیه امنک وقوعات سیاسییه و حربیه -
 لوندن بحث ایدر تاریخلر پک چوق اولدیغی مناسبتیه ،
 بوندن بحث ایتدی وظیفه مزک خارجنده کوردیکمز
 کبی ، ازمنه تاریخیه نك ایتداسندن بری ظهور ایدن
 مدنیتلرک تعریفیه فکر بشرک صورت ترقیسنی دخی
 « تاریخ مدنیت » عنوانیه تحریری صدندنه بولندیغمز
 رساله یه تعلیق ایدهرک ، بوراده بو قدرله اکتفا
 ایدرز .

هر نه قدر وقوعات سائره سی مجهول اولسه ، ینه
ازمنه تاریخیه دن معدوددر .

ازمنه تاریخیه نك ط-وپراغك ایچنده بولدیغیز
آثاری یالکز لسان حال ایله بزه اووقتلر انسانلرینك
حالندن معلومات ویردکلی حالده ، ازمنه تاریخیه
آثارینك چوغی یازیلرور-ملری حاوی بولندقلرندن ،
بوزمانلرك احوالی بزه آچیقندن آچیغه کوستریورلر .
بو آثارك شهادتلی بعض دفعه تاریخی تصدیق
ایدیور ایسه ده ، بعض دفعه تاریخی تکذیب ایله ،
ایشك حقیقتنی میدانه چیقاریورلر . بونك ایچون
بویله آثار تحری اولنوب ، بولندقجه ، تاریخ تصحیح
اولنهرق ، تکمل ایتمکده ، وازمنه تاریخیه دهایی
اوکر نلمکده در .

ازمنه تاریخیه نك ابتدا سیله ، یعنی یازینك ظهوریله
برابر انسانلرده شعر و ادبیات ایلیلمکده ، واونسبتده
افکار ترقی ایتمکده باشلایهرق ، اقوام وامم بیننده
مناسبات تجاریه حد مطا-وبی بولدیغی کبی ،
صنایع دخی تکثر وترقی ایدهرك ، مثلا مصرده فن

باشلامیوب ، حالابو کون بحر محیط و آفریقای وسطی طرفلارنده ازمئه غیر تاریخیده بولور ، یعنی حالا اوقویوب یازملری و حکومت و مذهبلی اولیوب ، حجر جدید و بلاکه اراضی رابعه انسانلرینک بولمش اولدقلری حالده بولور قوملر واردر .

ازمئه تاریخیده سی ک اسکی اولان یرلر هند ایله آسیای غربی و مصر ایله یونان اولوب ، چینک دخی ازمئه تاریخیده سی ک اسکی عد اولتمده ایسه ده ، بو مملکت ک اوزاق اولوب ، بر یکی طرفلره مناسبتی ک آز بولمشدر .

بو ممالکک بعضیسنده تاریخ اوچ درت بیک سنه یه قدر واصل اولیورسه ده ، بالکن صکره کی ایکی بیک سنه نک وقوعاتی اولدقجه صورت منتظمه ده اولسوب ، اوندن اول جریان ایش اولان وقایعک بالکن بعض نقطه لری کوس ترمش و آثار ارضیه ایله تصدیق ایدمش اوله یغندن ، بو زمانلرک دخی ازمئه غیر تاریخیده دن ک آز فرقلری واردر . لکن ولو بر وقعه سی اولسون ، بزه نقلاً واصل اولان زمان ،

و مسکوت عنه قالوب ، نهایت علم الارض طرفندن
میدانه چیقارلمشدر .

ادیان قدیمه نك ایتدکلری ترقی مصالیرك چووا -
لوب ، تفرع ایتسندن عبارت اولغله ، بوترقی حقیقتمده
نوع بشر ایچون برتدنی اولدیغندن ، و حالبوکه
اوزمانلرده کافسه امم عنندنه او قویوب یازمقی فنی
راهبیلر و کاهنلرک یدانحصارنده بولندیغندن ، امم
قدیمه نك کتب روایاتندن هیچ برینه اعتماد جائز
اولمیوب ، آنجق جمله امم کتبی او قوندقده ، بعض
وقایعک بر درجه یه قدر صحیحی آ کلاشیه بیلیر .

ایشته ، تواریخ قدیمه نك مقایسه و موازنه سندن
کسب ایده بیلدیگمز معلوماتی ازمنه تاریخیه اراضیسندنه
بولسان آثارله تطبیق ، و بو آثارک دلالتیه روایاتی
تصحیح ایدرک ، ازمنه تاریخیه نك احوالنه مطلع
اوله بیلیرز .

تویج و دمیر دورلی کره نك هر طرفنده عینی
وقتده باشلامیوب ، بعض طرفلرده ینک کیچ باشلامش
اولدقلری کبی ، ازمنه تاریخیه دخی هر طرفده بروقتده

بیننده یازی یازہ ییلنلر پک جزئی اولمغله برابر ، اونلر
 دخی یالکز ائم مشر که موبد ورهبانلری کروهندن
 معدود بولدقلرندن ، وقایع بشریہینی کوردکلری کبی
 قید ایدوب ، تاریخہ خدمت ایدہ جک یرده ، خلقی
 قاندروب ، نفوذری آئندہ طوتمق ، و حیرت
 و تعجبیرینی موجب اولمق ایچون ، اصلی اولیان بر
 طاق حارق عاده وغریب شیلر یازمغه باشلابهرق ،
 تاریخہ خدمت ایتک شویله طورسون ، بو قدر زمان
 افکار ناسی تغلیط ایدن برطاقم مصاللر میدانہ کتیر -
 مشلردر .

بونکله برابر بومصاللرک ایچندن برطاقم معلومات
 تاریخہ دخی چیقاریله ییلر سسه ده ، بونلری یازانلر
 نوع بشری اقوام و ائمہ منقسم بولدقلرندن ، اوندن
 اول کچمش اولان دورلردن اصلا خبرلری اولیوب ،
 یلدکلری اقوام و ائمک هر برینی بر شخصدن متولد ،
 و بواجداد ائمک کافه سنی بر پدک اولادی عدایده رک ،
 نوع بشرک ابتدای ظهورینی پک قریب کوستر مشلر ؛
 و بو وجهله ازمنه غیر تاریخہ بو قدر وقت مکتوم

عتر بیننده مناسبات و اختلاط چو فالوب، هر کس محتاج اولدیغی هر شیئی بالذات استحصال ایده میه - جکندن، هر بری یتشدیردیکی شیدن آرقداش لرینه و یروب، او کالمقابل اونلرک یامش اولدقاری شیلردن آلمغه مجبور اولمغه، مبادله طریقله اجرا اولنسان بر نوع تجارت ده ظهور ایتدیسده، اچقه اصولی معلوم دکلیدی .

نهایت جماعتلر، اداره اولنه بیلک ایچون، بر رئیس و بر نظامه محتاج اوله جق درجه یه کلنجه، و معتقد بولندقاری دین و آیدنلری ده ابردرجه بولنه قونیلوب، کوزجه محافظه اولنق اقتضا ایدنجه، بر حکومت و بر دینک ظهوری لازم کلدی، که بو - نلرک ایکیسی دخی همان یازی ایله برابر ظهور ایتشدیر . ایشه، دین و حکومت و یازینک ظهوریله برابر، وقایع بشریه بر درجه یه قدر ضبط و تحریر اولنه رق، ازمنه تاریخیه باشلامشدر .

آنجق، هر شیئک باشلانغیجی ناقص اولدیغی کبی، یازی دخی ابتدای امر ده پک ناقص اولوب، انسانلر

ازمنه تاريخيه نك ابتداسى

—

ازمنه غير تاريخيه نك سبقت ايدن تعريفاتندن
 انسانك حال طبيعىء اصليسى اولان وحش-يلىكدن
 چيقوب ، يواش يواش برطالم احتياجاتى دفع ايديه جك
 بعض اسباب ووسائط بولنديغنى ، وبستون چملاق
 اوله رق قيرلرده كزمكدن واز كچوب ، مغاره لرى مسكن
 طومتغله ، دها جمعيتلى بر حال كسب ايتديكى ، واو-
 ندى صكره حيوانلرى آليشديروب ، سونلرني وانلرني
 يملكه برابر ، يمش وحبوباتك دخی بالكرزطبيعى حاصل
 اولانلر يله قناعت ايتيوب ، معيشه تنى تأمين ايچون ،
 ايشنه بارايان حبوبات و آغاچلرى آلوب ديكمه ،
 واخااصل ، چوبانلق وچفچيلىكله اشتغال ايتكه
 باشلاديغنى ، وبووجهله جماعتنر وقوم وجنسلر تشك
 ايتديكى كوردك .

توبج ودمير دورلنده كرك افراد و كرك جما .

معدنلری چوق اولوق مناسبتیه - میلاددن آلتی بدی
 بیک سنه اول مستعمل بولنش اولدیغی کرک اوزمانک
 مصنوعاتندن اولان آتارک - آنجق دمیر آلتیه حاصل
 اوله یله جک - نفاستندن و کرک بعض هیکلرک
 آلتنده بو آتارک و بعض قفسلرک دمیر رنگنده مصور
 بولمستندن استدلال اولنور .

دمیردن مصنوع آلات پک کسکین اولوب ، دها
 اپی ایش کوردیکندن ، دمیر دورنده انسانلر مهمولات
 و مصنوعاتجه دها خیلی ترقی ایدوب ، عقل و ذکاوت
 و تجربهلری دخی او نسبتده آرتدیغندن ، بو دورک
 بو جهجه اهمیتی چوق ایسهده ، دوامی چوق
 اولیوب ، ازمنه تاریخیه ایله قاریشمش اولدیغندن ،
 بو دورک انسانلری حقنده ذکر اولنه جق احوال
 مخصوصه یوقدر .

اوزره ، هر شیده ترقی ایدهرک ، بر درجه دها کال
بولش اولدیغی کوریلپور .

۲۶

دمیر دوری

تونیج دوری یعنی انسانلرک تونجیدن بشقه معدن
بیلیوب ، تکمیل آلات و ادواتلرینی بونلن یانمغه
مجبور بولندقلری دور دخی پک چسوق زمانلر دوام
ایدوب ، بومعدندن صکره کشف اولنان دمیر معدنی
بعض طرفلرده میلاد عیسادن صکره معلوم اولمغه
باشلادیغندن ، تونیج دوری ازمنه تاریخییه قـدر
دوام ایتشدر ، ذیله یلیر .

دمیر اوروپاده رومالیر زمانندن آز وقت اول
ظهور ایتش ، و بونانده میلاد عیسادن یالکز بیـک
درتیوز سنه اول استعمال اولمغه باشلامش ایسهده ،
آفریقاده ، و خصوصیه مصرده . بو قطعه نـک دمیر

تونیج دورینک ابتدالرنده اولوری، حجر جدید دورنده یاپدقلری کبی، دولمانلره و مغاره لره قویوب، بالکز دولمانلری ییوک طاشلرله اورته جک یرده، مرور زمانله آخاچ تخته لریله اورتمکه، و میلری دخی تختهدن صندیقلر ایچنه قویغنه باشلامشاردی.

بر وقت صکره اولوری یاقق عادتی چیقوب، او وقتله قدر میلری انسه لرینه صارمقده اولدقلری حالده، اوندن صکره انسه لریله یانمش کیکلرینی صارمغی، ودها صکره لری بو کیکلرک کوانی برطاقم ابر یقلر ایچنده محافظه ایتمکی عادت ایدندیلر، که بو عادت تا ازمنه تاریخییه قدر باقی قالوب، بو جنس - طوپراقدن معمول - ابر یقلر موزد زده کثرت اوزره بولنیور.

حجر جدید دوری انسانلریله بودورک انسانلری بیننده اخلاق و عادات و سائر احوالجه کوزه چارپه جق برفرق کورنمیوب، بالکز نوع بشرک قاعده طبیعیه

چيقارمغله ، حجر جديد دورى ختام بولوب ، تونج دورى ظهور ايتشدر . تونجدن معمول اولان آلتدن بعضيسى بو كون هند وچينده مستعمل اولانلره پك مشابه بولنديغدن ، تونج استعمالى عادتك آسيادن كمش اولسى فكرى بونكله دخى تا كيد اولنور . بوكا دلالات ايدىك ديكر بر علامت دخى واردر ، كه اوده حاج شكلنك ، تونج دورينك ظهوريله برابر اوروپاده برشكل مقدس مقامنده قوللانغه باشلا . مسيدر ؛ چونكه خرستيانلغك مقتضياتدن ظن اولنان بوشكله حضرت عيسادن چوق زمان اول هند وچينده مقدس نظريه باقلمده بولمشدر .

تونج دورينك آتارندن اولوب ، تونجدن معمول بولنان اسلحه وسائر آلات وادوات پك كلمتلى بولنه رق ، موزه لرى طولدير مقده در . بونوع آلات كره نك هر طرفنده بولنوب ، اسويچره نك - ذكرى سبقت ايدن - فازيقلى براقه ليله ايتاليانك (ترامار) تعبير اولنان فازيقلى براقه لرى خرابه لرنده ودانيمارقه نك دولمانلريله سائر طرفلرده دخى بولمشدر .

کلدیکندن ، وقلای معدنی ایسه یالکز اوروپانک
جهت غربیه سیله آسیانک جهت شرقیه سنده بولند -
یغندن ، بویکی محلك برنده ظهور ایتش اولسی
اقتضا ایدر ؛ حالبوکه اوروپای غربیده باقیر بولند -
یغندن ، تونجک آسیانک کلمش اوله جغی آکلاشیلیر .

بودورک اراضیسنده بولنان - تونجندن معمول -
بیلزیکر انسان الی صیغیمیه جق درجه ده دار بولندقلر
ندن ، اللری غایت اوفق برقوم طرفندن یاکلمش ، وبقومه
منسوب آدملرک اوروپانک ایچندن کچهرک ، آچیق
محلرده ط-وروب ، برابرلنده کوتوردکلری آلات
ومعدن ایله بونلری یاعمش اولدقلری ، وبوآدملرک
دخی هنددن کلمش اوله جغی مظن-وندن . حتی
شمدیکی چنکانه لک اوآدملرک خلفلری اولدیغی دخی
ادعا اولمش ایسه ده ، اوقدر اسکی زمانلردن بری
کندی لسان و اخلاقلرینی محافظه ایتلری ممکن اوله .
میجغندن ، بودعوی چورو کدر .

هرحالده تونج چوق وقت سوسه مخصوص
قالمیوب ، برزمان صکره تونجندن س-لاحلر وسائر
انواع آاتلر یاپلغنه باشلایهرق ، طاشلر بو خدمتدن

یاغنه وهر شیئی طبیعتدن چیقدیغی کبی قبول ایتیموب،
ایشلرینه الویره جک صورته افراغ ایتتمکه باشلادیلر .

۲۵

تونج دوری

حجر جدید دوری پک چوق زمان دوام ایدوب،
معدنلر میدانده بولمدیغندن، انسانلر چاقیل طاشلر-
پنک یرینی طوته جق برشی بولمقدن عاجز قالمشاردی .
نهایت، کافه معدندن اول اوله رق، تونج ظهور
ایتدیسه ده، ابتدا تمامیه طاشک یرینی طوته می-وب،
بالکز سوس ایچون بیلزیک و سائر شیلر اعمالنه
قوللانمقدن ایدی . بوسبیه مبنیدر که حجر جدید
دورینک آثاری ایچنمه ده دخی تونجندن معمول بعض
شیلر بولنور .

تونجک ابتدا زرده ظهور ایتدیکی معلوم دکل
ایسه ده، بومعدن باقیر ایله قلایک امتراجمدن میدانده

وجودینه اینانمش ، واولومدن قورقه رق ، برطام
ارواح حیثه و اشخاص غیر مرئیة مخوفه تصور
ایتمش بولندقلری مزارلرینه و یردکاری اهمیتدن
آ کلاشیلیر .

حجر جدید دورنده انسانلرک دولت و حکومتلری
و منتظم جمعیتلری اولیوب ، بالکز جسماً دها قوتلی
بولناتلری و یاخود - برقوه معنویه به مالک اولد -
قلربنی ادعا ایله - خلقی قورقوش اولانلری اطرا -
فلرنده بولنان آدملری نفوذلی آلتنه آلهرق ، کند -
یلرینه ریاست و امر ، و کندیلرینی محاربه به س-وق
ایدرلادی .

الحاصل ، انسانلر بودورده - شمذیکی اوروپا
انسانلرینه نسبتاً ینه عادتا وحشی اولدقلری حالد -
سلفلرینه نسبتاً عادتا انسان حالنه کچوب ، اقوام و جماعانه
تقسیم اولندیلر ، برر دین و مذهب طوندیلر ، او -
ستلرینه برر لباس آلمغه ، پیوب ایچه جکلرینی حاضر -
لمغه ، و مسکنلرینی صوو قدن ، صیچاقدن ، قاردن ،
یاغوردن و سائر مخاطراتدن محافظه ایده جک صورتده

بولنديغى كېي ، ذبح حيوانات مادهسى دىخى مجرد دىن
 ومذهبك اوامر ومقتضياتىدن بولنديغىدن ، بوده
 او وقتلر انسانلر ينىك بررنوع دىن ومذهبله متدين
 بولمش اولدقلىرىنه دلالت ايدىور .

آنچق الوهيت حقننده صرف ذهن ايدوب ،
 حقيقتى آكلايه بيلمك ايچون ، بر عقل كامل وحكمت
 بالغه لازم اولوب ، تار ينىك ضبط ايتدىكى از منه
 متأخره اقوامنك اديان ومعتقداتى انسانك خنده
 وتعجبى موجب اوله جق بر طاقم اساطير غريبه دن
 عبارت اولدىغى حالده ، حجر جديد دور ينىك - هنوز
 فرق وتميزه مقتدر اولغه باشلايان - انسانلر ينىك
 اديان ومعتقداتلر ينىك نصل ترهاتدن عبارت بولمش
 اوله جى دوش-ونليدر . شو قدر وار كه - ذاتاً
 هر بر طرفده بشقه صورتده بولمش اوله جى شبهه سز
 اولان - بو اديانك پكده اصول وقواعد مضبوطه دن
 عبارت اوليوب ، بر طاقم ناقص وغير معين آيين
 واعتمادلر دن عبارت بولمش اوله جى دىخى بديهيدر .
 هر حالده اولومدن صكره دىخى باقى قالير بر روحك

ذاتاً دولمانلرک و اموات مغاره لرینک ایچنده چاقیل
 طاشندن معمول اوقلری حامل ، و یاخود بالطه یاره-
 لرله مجروح اوله رق ، انسان کیمکری پک چوق
 بولندیغندن ، محاربه نك عندلرنده معلوم و مرعی
 بولنش اولدیغنده شبهه یوقدر .

معلومدر که دین و مذهبک باشلیجه اولوزه
 و اولومدن صکره کی احواله تعلق اولدیغندن ،
 و حجر جدید دوری انسانلرینک اولولرینه و مزارلر-
 ینه پک بیوک اهمیت و برمش اولدقلرینی کوردیکمز-
 دن ، بولرده بر دین و مذهب بولنش اولدیغنه حکیم
 ایده بیلیرز .

خصوصیایه که اکثر دولمانلرک طاشلری اوزرنده
 برقادی نك بلندن یوقاری رسمی وسائر بعض رسملر
 کورندیکنندن ، او وقتلردن الوهیته انسان شکلی
 و پر بر دین و اعتقاد بولندیغی آکلاشیلیر . دیوار-
 لرک ایچنده بولنان انسان کیمکلرندن ماعدا ، بر طرفدن
 بر طرفه دلنش و ایچی بوشانمش بعض چوجق قفقاری
 دخی بولنوب ، بولرکده ذبح ایلمش اولدیغی مستبان

بو دوره مخصوص اولدقلری کبی ، (قرومانیون)
 جنسی دخی غائب اولمیوب ، بلکه یوانش یوانش تکمل
 ایدهرک ، و یوقاریده ذکر اولنان ایکی جنس ایله
 و سائر جنسلرله قاریشدرق ، دها مکمل ویکی بر
 جنس انسان ظهورینی ایجاب ایتشدرد .

اراضیء رابعه انسانلرینک تکمللری بر قاج
 صوت و اشارتدن عبارت بولندیغندن ، کندیلرینک
 لسان اعتباریله اقوامه تقسیمی ممکن دکل ایسهده ،
 حجر جدید دورنده انسانلرک ترقیات صنعیه لرینه
 و سائر اثرلرینه باقیلیرسه ، عادتا قوهء فکریه لرینک
 کرکی کبی توسع ایتش اولدیغنه ، و اولدقجه مکمل بر
 لسانه مالک بولندقلرینه ، و بناء علیه لسان اعتباریله
 دخی اقوامه منقسم بولنش اوله جقلرینه حکم اولنه .
 بیلیر . ذاتاً منفردحالنده یاشامیوب ، کویلر و قصبه لر
 تشکیل ایتش اولدقلرندن ، جماعت و قومیت فکر-
 ندن محروم بولملری ممکن اوله میوب ، بلکه بو قوم
 و جماعتلرک بری دیگرکی علیه رقابت و خصومته
 دوشهرک ، یینلرنده غوغاز دخی ایتش اولملری محتملدر .

اوستلرینه قونیلانلری غایت جسم اولوب ، یکرمی
ایکی مترو اوزوناغنده بولمدقلرندن ، او زمانلر
انسانلرینک بونلری نصل قالدیره بتلش اولدقلری جای
تعجیدر .

۲۴

حجر جدید دورنده انسانلرک جنسیت

ودین ومذهبیله سائر احوالی

دور حجر جدید انسانلرینک بورایه قدر تعریف
اولنان اثرلرندن مسکملریله ما کولانلری وایشلریله
صنعتلری واخلاصل صورت تعیشلری آکلا سئلدیغندن ،
احوال معنویه لریله اخلاقلری و جنسیت ومذهبلری
حقنده دخی بر ایکی سوز سویلک اقتضا ایدر .

اراضی رابعه دورلونده کوردیکمز درت جنس
انساندن (فورفوز) ایله (غرندل) جنسی ذاتاً
ادوار مذکورہ نک بالکن نهایتنده کورینوب ، باشلیجه

بو دولمان اصولی اورویات ا اکثر طرفلرنده
 وخصوصیه آفریقاده خیلی زمان مرعی اولوب ،
 بعضلرنده تونجیدن معمول مواد وعلی الخصوص
 سوسه متعلق شیلر بواندیغندن ، حجر جید دورندن
 صکره دخی انسانلرک ، اولولری دفن ایچون ، دولمانلر
 استعمال ایتمش اولدقلری آکلاشلیبور .

بوندن ماعدا یا تحافظ ایچون ، یا بیوک آدملرک
 مزارری اولوق اوزره ، ویاخود سائر هر نه مقصده
 منی ایسه ، یایمش اولدقلری بعض دیوارلرک ایچنده
 دخی انسان کیکلری ، وحتی بو دیوارلرک برنده -
 اریمیوب کور حالنه کچمش - برقیر بدنی بولنش
 ایسه ده ، بو دیوارلرک مزارلق مقامنده قوللانمش
 اولدیغنه حکم اولنه ماز ؛ بلکه ایچلرنده کوریلن
 انسانلرک دیوارلره ویا دیوارلرک حاوی بولندقلری
 آدملره قربان کیش اولدیغنه حکم ایتمک اقتضایدر ؛
 چونکه یقین وقتلره قدر وبلکه بو کون دخی بو
 عادتک بعض اقوام عنندنه مرعی بولندیغنی معلومدر .
 بعض دولمانلرک طاشلری وخصوصیه قیاق کی

اراضی^۴ رابعه دورلینک ختامیه برابر دولمانلر ظهور
ایتمش؛ یعنی انسانلر مغاره‌لری مسکن طوتمقدن
واز کچمیریله برابر، بونلری مزارلق آنخاذا ایتمکه
باشلامش. بعض ارضیونک ظنه کوره، دولمان
عادتی اراضی^۴ رابعه نک دور آخرنده دخی معلوم
بولمشدر. بناءً علیه کشف اولمان بعض مغاره‌لرک
اراضی^۴ رابعه‌یه می‌یوقسه اراضی^۴ جدیدیه می‌منسوب
بولندقلرنده، وصاغ انسان مقری می، یوقسه
اولولرک مزارلی یعنی دولمان می بولمش اولدیغنده
بین الارضیون اختلاف وارد.

دولمانلردن بشقه طبیعی اولان مغاره‌لری مزارلق
یرینه قوللانمش اولدقلری کبی، بعض صنعی مغا-
ره‌لر دخی یاپوب، بو وجهله قوللانمش. بو مغاره‌لر
طوپراغک ایچنده چاقیل طاشی قازمه‌لریله اویولمش
دلیک‌لردن عبارتدر. فرانسه‌ده شم‌دی‌یه قدر، حجر
جدید دورینک مزارلقلرندن اوله‌رق، ۷۶ طبیعی
مغاره ایله ۱۴۴ صنعی مغاره و ۲,۳۱۴ دولمان کشف
اولمشدر.

دائماً رقه دولمانلرینک بعضیسنده یکر می قدر انسان
 میککری بولنوب، بعضیسنک بر برینک اوستنده
 موضوع بولندقلری کورلشدر . دولمانلرک ایچنده
 بولنان چاقیل طاشی آلتندن بعضیسنک آتسه یانمش
 اولدقلری کورندیکندن ، بر اولوی وضع ایده جککری
 وقت ، دولمانک ایچنده کی عفونت ورطوبتی کیدیر -
 مک ایچون ، آتش یاقق دخی عادقلری بولمش اولد -
 یغی آکلشیلیور .

بعض علما دور مذکور انسانلرینک جنازه
 ضیافتلرنده انسان اتی ، و بلکه اولن آدمک اتی
 بدکلرینی دخی ادعا ایتمشله ایسه ده ، بولنان آئارده
 اودور انسانلرینک انسان اتی مکلله مألوف اولدقلرینه
 دلالت ایده جک بر شی کور یغیور . یالکز ییوک
 آدملرینک وفاتنده انساندن قربان کسدکاری مضموندر .
 کک بودولمانلر کک مزارلق یرینه قوللانیلان
 مغاره لر هر طرفده کثرت اوزره بولنوب ، حجر جدید
 دورندن بزه معلومات و یرن باشلیجه بولنلرک ایچنده
 بولنان آئاردر . بولنلرک بعضیسی پکاسکی اولوب ،

دولمانلرله اموات مغاره لری

حجر جدید دورینک جـله آئارندن بری ده (دولمان) تعبیر اولنان مزارلقلردر . بونلر بیوک و قباطاشلرله یاپلش او طه شککنده قله ل اولوب ، ایچلرینه اولولر قونیلیر ایدی . دولمانلر اوروپای وسطیده قازیقلی براقه لری ایچنـده اوتوران انسانلر عندنـده مستعمل بولندقلری کبی ، دایمارقه طرفلرنده (قیسوکن - مودینغ) لری براقانلر عندنـده دخی مستعمل اولوب ، بودورک بر علامت عمومیه سی مقامنده درلر .

اولولرله برابر حیسانلرنده قوللانمش اولدقلری آلات و ادواتی دخی دفن ایتمک عادتلری بولنش او - لمیلدر ، که دولمانلرک ایچنـده چاقیل طاشندن معمول انواع آلاتله برابر طو پراقدن بعض چناقلر و اینجی و صدف کبی برطاقم سوسه متعلق شیلر دخی بولمشدر .

نباتات و حیوانات انواعی دکیشدیرمی پک چوق
 زمانه متوقف بولندیغندن ، و خصوصیه بوتشکلانک
 اوزرنده بردور انجماد دخی کچمش اولدیغی استدلال
 اولندیغندن ، حجر جدید دورینک و مذکور (قیوکن-
 مودینغ) لک پک اسکی اولدیغی تبین ایدیور .
 اراضی رابعه دورلینک ختامیه ، انسانلرک
 مغاره لری ترک ایتمسنى تعاقب ایدن بودورده شماله
 طوغری یایلان انسانلرک اسویچره وجوارلرنده
 قالانلر قدر ترقی ایتمک لری آکلاشیلیمور ایسه ده ،
 شمال طرفلرینه کیدنلرک دخی اراضی رابعه انسا-
 نلرندن چوق فرقلری اولوب ، یابدقلری آلات
 وادوانده بریوک مهارت کورندیکی کبی ، بولنان
 بعض یوارلق و دلیکلی اوفق طاشلردن و (قیوکن-
 مودینغلر) ده بولنان بالق کیکلرندن بالقجیلق ایتمش
 اولدقلری دخی آکلاشیلیمور .

و (قاستور) تعبیر اولنان اسکی بر حیوانک و بعض
 بايقلرک کیکلری ، چاقیل طاشندن معمول آلاتله
 قاریشیق اوله رق ، بولنور . بو کیک و سائر نک صو-
 رت و وضعینته باقیلیرسه ، اتلری انسانلر طرفندن
 یندکن صکره ، مطبخ سوپرندیلری کبی آتیه رق ،
 بریکمش اولدقلری آ کلاشیلیر .

بو کیکلرله برابر بولنان آلات و ادواتک اک درین
 بولنانلری پک قبا اولوب ، سولوتره و موستیله دور-
 لینی آ کدیررسه ده ، اوسترنده بولنانلر مجلا اولوب ،
 بیوک بر مهارتله ، و خص-وصیله بالطه و چکیج کبی
 بعضلری عادتاً بو کون دخی مستعمل اولان شکل
 و صورتده بائیش اولدقلرندن ، بوتپه لک حجر جدید
 دوری آتارندن اولدقلری آ کلاشیلیرور .

بوتپه لوله برابر تشکل ایتش اولان بعض اراضی
 فحمیه ده یعنی کور معدنلرنده - شمعی دایمارقه ده
 بولندقلری کورلین ، و بولنش اولدقلری ده اصلا
 خاطر لیمان - برطاقم اشجار کورندیکندن ، و کرک
 بویله اراضینک تشکلی ، کرک بر مملکت اراضینک

کدن صکره ، صیان مقامنده قوللانمش اولدقلری
تخمین اولنیور .

بغدای و آرپه دن بشقه بر نوع قیصه کتن دخی
یتیشدیروب ، اوندن بالیق آغ-لرینی ، وبعض قبا
قاشلر دخی یاپارلردی . طوقومق صنعتی کندیلرنجه
مجهول بولندیغندن ، قاشلری اورمکله یاپارلردی .

۲۲

{ قیوکن - مودینغ } لر

حجر جدید دورینک آثارندن بریده (قیوکن -
مودینغ) تعبیر اولنان تپه لر در ، که اوروپانک جهت
شمالیه سنده ، وخصوصیه دانیمارقه ده بولنیورلر .
بو تپه لرک بعضیسی اوچیوز مترو قدر اوزون ،
یتش مترو قدر کنیش و بردن اوچ مترویه قدر
دریندرلر . بونلر قازاقدده باشلیجه میدیه ، استریدیه
وسائر بو جنس حیوانلر قبوقلر بله بر نوع اوکوزک

اوبنا ایتمه باشلادی . انسانک اكاول یابدیغی اولردن
شمدی یه قدر باقی قالوب، کشف اولنانلر اسویچره
کوللرینک اولریدر .

اسویچره نك (مایلین) مملکتی اهالیسی قوراققلقه
کچن برقیش (۱۸۵۳ - ۱۸۵۴ سنه سی) مناسبتهله ،
کوللردن صولرک خیلی چکلهمسندن استفاده ایتک اوزره ،
صویک خارجنده قالان اراضی بی ایشلمکه باشلادقلر -
نده ، صاری برچامورک آلتنده ، چورومش نباتات
وحیوانات انقاضیه سیاهلمش بر طوپراق بولدیلر ،
که ایچنده کمورلشمش برطاقم اوزون قازیققلر دخی
کورینوردی . بو قازیققلرک تشکیل ایتدکلی دایره لر
آراشدیرلقدده ، چاقیل طاشندن ، کیمکدن وبونوز -
دن معمول برچ - ووق آلات ایله برابر قبا برطاقم
چناق وچوملککر ، قیرلمش فیندیقلر ونهایت بر
انسان قفاسنک دخی اوست کیمکی بولندی .

بونلرک انسان مسکنی بولنش اولدیغی آکلا -
شیله رق ، مؤخرأ ایتالیا ایله آلمانیا وفرانسه نك دخی
خیلی برلنده امثالی بولمغله ، بو فکر برقات ده

— بوینوزلری کچی بوینوزینه مشابه — برنوع قوبونی
 و کچی بی وایکی نوع طوموزی دخی آلیش—دیردیلمر .
 بو حیواناتی آلیش دیردقجه ، یبانی حیوانلرک آرقه سنه
 دوشوب ، علی الدوام آوایله اوغراشمقدن واز کچمکده
 بولندقلرندن ، بو دورک آثار بشریه سی ایچنیده ،
 وانسان مسکنی بولنش اولان محللرده حیوانات
 وحشیه میکلمری کتدکجه ده آاز ، و بریکی حیوانلرک
 زیاده بولتمقده در .

—
 ۲۱

قازیقلی براقه لرله سکینه لری

—
 بودورک تالبتداسنده ، یعنی اراضی رابعه نك
 ختامیله برابر ، انسانلرک مغاره لری براقوب ، زراعت
 ورعی حیواناته قابل محللره ایندکلرینی یوقاریده ذکر
 ایتدک . ایشته ، او وقت ، برنجی دفعه اوله رق ،
 انسان صنعی بر مسکن طومتق احتیاجنده بولنوب ،

وقیالرك ایچنیده کی مغاره لری براقوب ، اووه لره
 وطاقلرك اتکلرینه ایتمکه مجبور اولمش ؛ و بووجهله
 یبانی حیوانلر کی مغاره لرده و دلیکلرده باشامقدن
 قورتلوب ، مذکور نباتاتک زراعتی کندیلرینی
 انسانلغه دهاقریب برحالده باشایوب ، یواش
 یواش بینلرنده الفت وانسیت حاصل ایتمکه دخی
 مجبور ایتمشدر .

ایشته ، او وقت بعض حیواناتی دخی طوتوب ،
 آلیشدیره رق ، خدمتلرینه قوللانمغه و کندیلرندن
 استفاده ایتمکه باشلادیلر . کک حیواناتک ات وسو-
 تلرینی و کک یتیشدیردکلری سبره وسائر
 محصولاتی پیشیرمک ایچون دخی ، طوپراقدن قابلر
 یاپارلردی .

اک اول آلیشدیردکلری حیوان کویک اولوب ،
 بو حیوان حجر جدید دورینک تالبتداسندن آلیشد-
 یر یله رق ، انسان ایله انسیت ایتمشدر . متعاقباً بونک
 معاونتیه سائر برطاقم حیوانات مفیده پی ، وازجهله
 او وقت موجود بولنان برایکی نوع اوکوز ایله

مهارتله اسلحه و آلات سائره يابلغه باشلاديني كو -
ريليور .

از جمله سياه مر مردن معمول بر طاقم بالطه ل
بولنيور ، كه اراضى رابعده بولمانلر كي ، سيو -
رى اوليوب ، عاداتو بولنيو كوني بالطه ل كي دوز
وكسكين بولنديغندن ، يالكز حيموانلرى اولديرمك
ايچون اوليوب ، اودون كسمكه دخي قوللاناش
اولديغي آكلاشيامور .

بو دورك طاشدن معمول اولان اسلحه و آلاتي
كوزجه يايلوب ، طاشلرى مجلا اولديغندن ، دور
مذكور « دور حجر مجلا » دخي تسميه اولنور .
بو طاشلر امم قديمه نك اكريسي عندينده بر
قدسيته حائز اولوب ، حقلرنده نيجه اساطير ايجاد
اولميشيدي . بو كوني كونده دخي اكثر خلق بو -
نلرك كو كدن ييلديرم ايله دوشديكنه ذاهب اوله -
لهرق ، « ييلديرم طاشي » نامنى و ير مشلردر .
انسانلر بو دورده بعض نباتات اكوب يتشدير -
مك صمنعتنى كشف ايتدكلرندن ، طاشلر باشنده

ایکنجیسی انسانلر حقمنده پک مضر اولوب ، تر -
 قیلرینی بر مدت دهه تاخیره سبب اولمشدر .
 چونکه ، محلمنده بیان اولندیغی کبی ، (مادلن)
 انسانلری بو حیوانک بوینوزلرینی هر شیده قوللانوب ،
 اسلحه و سائر الاتی بوندن یاپدقلری حالده ، بو
 حیوانک غیبوتی اوزرینه ، انسانلر یکیدن طاشلره
 مراجعت ایتمکه مجبور اولمشلردر . ایشته ، بووجهله
 حجر جدید دورینک ظهورینه (رن) ک غیبوتی
 سبب اولمشدر .

انسانلر یکیدن چاقیل طاشندن اسلحه و سائر
 آلات اعملنه مجبور اولنجه ، بوکا آیشمامش اولد -
 قلرندن ، پدرلینک (رن) بوینوزینی ایشلمکه کی
 مهارتنی غائب ایدوب ، عجمیلکله ایش کورمکه
 باشلادقلرندن ، ابتدا عادتا (سولوتره) و بلیکه
 (موستیه) آلاتی قدر قبا بر طاقم شیلر یاپمشلر
 ایسه ده ، بونلرک ترقیسی اراضی رابعه ده کور -
 دیکمز بطائتله حاصل اولمیوب ، آز زمان ظرفمنده
 چاقیل طاشندن و سائر سرت طاشلردن یوک بر

چکلمکه مجبور ایتمش اولدیغنی ، و بو حالک آنجق بوندن ایلری کلدیکی آکلاشلشدر .

فی الواقع او وقت طاغلرده قلمش اولان بوزلر بسبتون اریوب ، و متدایاً یاغورلر یاغوب ، قره لک پک چوق طرفلرینی صولر باصمش اولدیغندن ، بو - طوفانلر یواش یواش کلدیکی مناسبتله ، عمومی تلفاتی موجب اولیه رق ، انسانلر کندی مغاره لرینی ترکاه ، بشقه طرفلره صاوشمغه باشلامشدر .

ایشته ، ضروری اولان بو هجرت انسانلر یینده اختلاطی موجب اولوب ، الکیچیرمش اولد . قلمی آزچوق کشفیات و معلوماتی دخی تعاطی ایتدکلرندن ، نوع بشرده بردن بره عظیم بر تبدیل و بیوک برترقی کوردی .

بوصروده باشلیجه ایکی تبدیل کوردی ، که بری انسانلرک مغاره لری ترک ایدوب ، بالکرمز اراق مقامنده قوللانمغه باشلاملری ، و دیگرکی (رن) کیکنک نابید اولمیدر .

بو ایکی حالک برنجیمی آثار ترقیدن ایسه ده ،

تاریخک نوع بشرک بالکز دونکی احوالک تاریخی
اولدیغی آکلاشمازمی ؟

۲۰

اراضی^۴ رابعه^۵ نك ختامی - دور حجر جدید

اوروپانک اکثر طرفلرنده (مادلن) انسانلر -
ینک آثارینی حاوی مغاره^۶ لک اوزرنده هیچ برنوع
آثار بشریهیی حاوی اولمیان برطاقم اراضی بولند -
یغندن ، بعض ارضیون اراضی^۴ رابعه^۵ ایله اراضی^۴
جدیده زمانلری بیننده نوع بشرک موجود بولمدیغی
برزمان کچمش اولدیغنه ذاهب اولمشلر ایسه ده ،
بو حال هر طرفده بولمیبوب ، بالکز بعض طرفلرده
بولمادیغی کوریلنججه ، اراضی^۴ رابعه^۵ یی تشکیل ایدوب ،
ادوار ارضیه^۷ نك اون برنجیسنه ختام ویرن طوفانک
انسانلری بعض طرفلردن قاچوب ، دیگر طرفلره

اولدیغی دخی آثار موجوده دن آکلاش-لمدیغندن ،
 وموس-تیه دوربله مادان دوری بیننده دخی اوزون
 مدتله کچمش اولدیغندن ، اراضی رابعه ادوار
 اربعه سنک اوچیوزیک سنه دن زیاده سورمش اولد -
 یغی ، وبرنجی دورک ابتدا سندن بری بشیوزیک سنه دن
 زیاده کچمش اولدیغی آکلاشیلیمور !

ایشته ، بو برقاچ صحیفه ایله تعریف ایتدیگمز
 اراضی رابعه احوالی نوع بشرک اقلی اوچیوزیک
 سنه لک تاریخیدر ! حابوکه اراضی نالته ده دخی
 انسانک موجود بولمش اولسی محتمل اولوب ، اراضی
 نالته ایله اراضی رابعه بیننده کچن زمانلردخی حدسن
 حسابسنز اولدیغندن ، بو احتمال صحیح اولدیغی
 تقدیرده ، انسانک ابتدا نه وقت ونروده ظهور
 ایتدیگندن ، واو وقتدن بری نه حاللر کچیردیگندن
 بزه هانکی تاریخ خبر وبره بیلیر؟ بو زمانلرک اوزو -
 نلغی درخاطر ایدیلیرسه ، بزم تاریخ بشر دیدیگمز
 وکتبخانه لر طواوسی جلدلرله تفصیل ایتدیگمز

بو اراضينك ادوار اربعه سنك ختامندن برى مرور
 ايند زمانه دائر بزه معلومات ويره جك علم الارضدن
 بشقه بر منبع يوقدر . بو علم كرك قشر ارضده
 و كرك طوپراغك اينچده بولنان آثار بشريده
 كور يلن تبدلاتك قاچ سنه ده حاصل اوله ييله جكنى
 حساب ايدرك ، بو اوزون زمانلرى تخمينى بر صو -
 رتله اولسون اولجه بيلير .

اوروپا طاغلرندن بوزلك چكلمسندن برى ، بر -
 حسابه كوره ۴۵۰ بيك ، و ديكر بر حسابه كوره
 ۲۴۰ بيك سنه كچمش اولديغنى علم الارض - بوراده
 تفصيلى تطويل كلامى موجب اوله جق - بر چوق
 دليلارله اثبات ايدور . حالبوكه ، محلنده ذكر او -
 لنديغى كبي ، بو طاغلردن بوزلر چكلمكه باشلا ديغى
 وقت ، انسان كره ارضك اوزرنده موجود اولوب ،
 خيلى وقت اول ظهور ايتشيدى .

اراضى رابعه دورل ينك برنجيسى اولوب ،
 ذكر اولنان بوزلر چكلمكه باشلامازدن اول ، ختام
 بولمش اولان دور اولك پك چوق زمانلر دوام ايتش

قبول اولمشدر . چوغنی ده بر حکمدار خاندانك عنوان
 عمومیسنی یالکز بر حکمدارك اسمیدر ظن ایدهرک ،
 او خاندانك حکمدارلق ایتش اولدیغنی بر قاقچ یوز
 سنه بی بر آدمك عمری کبی کوسترمك ایستمشلردر .

اراضی^۴ رابعه ادوار بشریه سنك امتداد وقدمی

انسانك ابتدای ظهورندن شمسی به قدر مرور
 ایدن زمانك کونلر وسنه لاله حساب اولمشنك ممکن
 اوله میوب ، بو زمانك ظن اولدیغنی دن پک زیاده
 اولدیغنی بورساله نك ابدارلنده ذکر ایتدی ایدک .
 کرک بو زمانك ارضیونك تخمینجه اولان مقصداری ،
 وکرک اراضی^۴ رابعه نك - احوالی ذکر اولنان -
 ادوار اربعه سنك امتدادی حقیقه براینکی سوزدها
 سویلیله لم .

کرک اراضی^۴ رابعه نك مدت امتدادینه ، وکرک

اول انسانلرک یوزلرجه سنه لر یاشادقلرینی فرض
ایتدیگمز حالده ، بو قدر یوز عصر اول بر حیات
بولنش اولان اراضی رابعه انسانلرینک بیکلرجه
سنه لر یاشامش اوله جغی خاطر مزه کله بیلیر .

آنجق مذکور تاریخلرک بوروایتی صحیح اولیوب ،
انسانک عمر طبیعیسنک هر وقت شمدیکی عمر طبیعیسنه
قرب بولنش اولدیغی اثبات اولمشدر . اراضی
رابعده انسانلرک دها زیاده یاشامش اولدیغنه دلالت
ایده جک هیچ بر اثر بولمدیغی ، کبی بونی موجب اوله -
جق هیچ بر سبب دخی تصور اولنه ماز .

واقعاً ، کرک هـوانک و کرک اسباب تعیش
واخلاق وعادات عمومیه نک عمر انسانه پک چوق مد -
خلی وار ایسه ده ، بو فرق عمر طبیعی بی اکمال اتمز -
دن اولنلر حقنده اولوب ، عمر طبیعی ایسه هر وقتده
وهر یرده بر اولمق اقتضا ایدر .

مورخلرک بو ذهابی ایسه دائماً اسکی آدلره
فوق العاده حاللر اسنادایتمک آرزوسندن ایلری کلمش ،
ووقایعی ضبط اولنماش زمانلری طولدیرمق ایچون ،

بر حلقه سی اولدیغی کورملکله، بو فکر برآز تأیید ایتش
ایسه ده، مغاره لرده بو حیوانک تکمیل کیکلری بو -
لنمیوب، یالکز ایش-لنیلن پارچه لری بولندیغندن،
و حیوانلرک الک اول آیشدیریلوب، سائر حیوانلری
محافظه به آلت اولان کوپک جنسی اولوب، بو ایسه
اودورده بولندیغندن، اکثر ارضیون اراضی رابعه
انسانلرینک هیچ بر حیوان آیشدیره میهرق، حیوانلری
خدمتلرنده قوللانق سهولتندن محروم بولنش اولد -
قلرینه ذاهب اولملردر .

۱۸

اراضی رابعه انسانلرینک عمر طبیعیسی

بعض تاریخ کتابلرنده اسکی وقتلر انسانلرینک
یوزلرجه سنه لری باشامش اولدقلرینی کوریورز . بو
تاریخلرک شوروایتنه ابنانهرق، بر قاج بیک سنه

اولولری دفن ایتمکی دوشونهمیه چکری بدیهی بو -
 لندیغندن ، اراضی رابعه دورلنده دفن اموانک
 مجهول اولمس-یاه مزار و مزارلق بولنماش اولدیغنه
 حکم اولنه بیلیر .

شم-دیکی زمانده روسیه نك شمالنده بولنوب ،
 (اسکیموت) تعبیر اولنسان بر طاقم وحشی آدملرک
 اولولرینی کو پکرینه بدیردکری کورلدیکندن ،
 اراضی رابعه زمانلنده دخی اولولرک دره لره آیلوب ،
 و یاخود اولدکری یرده براغیایوب ، یبانی حیوانلر
 طرفندن اکل اولندقلری آکلشایور .

بودرت دورده انسان اکوب بیچمک ، و حیوا-
 نلری خدمتنده قوللانهرق ، اتلرینی و سوتلرینی
 آلوب ، یمک پدشیرمک ، و بو حیوانلره بینمک و یاخود
 یوک بولکتمک کبی شیلره آلیشمیوب ، یالکز اولدیغی
 حیوانلرک اتی بر ایدی . یالکز دور رابعده انسانلرک
 (رن) نام کیک نوعنی آلیشدیروب ، خدمتلرنده
 قوللاندقلری ظن اولنمش ، و حتی بو حیوانک کندی
 بوینوزی اوزرنده تصویر اولنمش بر رسمنده بویننده

اتی یمه مش اوارقلرینه حکم ایده بیلیرز . حقیقه ،
 او وقتک انسانلری محترعات بشریه دن محروم اولوب ،
 سائر حیوانلرکی طبیعتده تابع بولندقلرندن ، و طبیعتده
 ایسه همجنسینی یمک عادت اولمیوب ، بونی هیچ بر
 حیوان ارتکاب ایتدیکنندن ، انسانک ابتدای ظهور -
 رنده انسان اتی یمکه مألوف بولنماش اولدیغنده شهبه
 یوقدر .

اراضی رابعه ده دین و مذهب آیدنه دلالت
 ایده جک هیچ بر شی بولندیغندن ، انسانلرک او وقت
 دین و مذهبلری اولدیغی ، و حتی الوهیت و خلقت
 حقیقه بر کونه فکرلری اولمیوب ، ذهنلرینک بویاه
 مواد عالیة معنویه ایله اوغراشمغه کافی و مقتدر بو -
 لنماش اولدیغی آکلاشیلور .

اراضی رابعه ده شمدی یه قدر مزاره دلالت
 ایده جک هیچ بر اثر بولنمیوب ، مزارلق انخاذا ایدلش
 اوله جغی آکلاشیله جق هیچ بر محل دخی کشف او -
 لنمدیغندن ، و ذاتاً دین و مذهبی و اخلاق و عادات
 رعمویه سی اولمیوب ، حیوان کی یاشایان انسانلرک

بولمش اولديغنه دلالت ايدبورسه ده ، دور مذکور
 انسانلرينك محصول دستي اولوب ، زمانزده كشف
 اولنان بعض كيمكارك اوزرنده كورينن ريمرانساني
 دائما چبلاق كوستردكلرندن ، بو دورده دخی انسا-
 نك البسه يه مالك اولسي مشكوكدر . البسه سي
 بولمش اولسه دخی ، دريدن بشقه بر شيدن معمول
 بولمش اولمري مأمول دكلدر .

بو كوني كونده كره ارضك بعض طرفلرنده
 وحشي حالنده بولنان بعض اقوامك انسان اتی
 يدكلريني كوربورز . بونلردن دها وحشي برحاله
 بولمش اولان اراضی رابعه انسانلرينك دهازياده
 انسان اتی عيش اوله جقلري وارد خاطر اوله بيليرسه ده ،
 بو كوني وحشيلرك بو عادت مكروهه سي دين ومذ-
 هبلرينك وياخود عندلرنده مرعي اولان برنوع قانون
 غير مضبوطك مقتضياتندن بولديغندن ، وارضی
 رابعه انسانلرينك ايسه دين ومذهبلري وبودرلو
 قانونلري بولمديغندن ، او وقتلر انسانلرينك انسان

كرك كندیلرینی بیرنجی حیوانلردن محافظه ایتک ایچون ، و كرك سائر حیوانلری اولیوب ، یك ایچون ، انسانلر تا ابتدای ظهور لرنده اسلحه ایجادینه مجبور اولوب ، مؤخرأ كرك قادیلر حقنده رقابتدن ، و كرك ینه جك شیلری ضبط ایتکده کی مسابقتدن طولایی ، بوسلاحلری بربرلری علیهنده دخی استعمال ایتکه باشلامغه ، او وقتلرده دخی افراد بیننده غوغاوار اکسیك اولماش ایسه ده ، دواملر بولمندیغی کی ، انسانلر دخی امتلاره منقسم اولمیوب ، امت و دولت کلملری عندلرند ، مجهول اولدیغندن ، اصل بوکون محاربه دیدیکمز حال ، یعنی دول و امم بیننده غوغاوار او وقتلرده بیللمردی .

اراضی رابعه نك ادوار اربعه سنندن برنجی و ایکنجی ایله اوچنجی دورده باشامش اولان انسانلر ك البسه لری اولمیوب ، چبلاق باشامش اولدقلری آکلاشلدیغی کی ، درنجی دورك آنا صنعیه بشریه یه سی ایچنده دخی براییکنه بولنش ، و بوده او وقت دیکمک اصولنك معلوم اولمسیاه ، البسه اعمالی مرعی

اراضیء رابعه انسانلرینک تا برنجی دوردن بر
لسانه مالک اولوب ، تکلم ایش اولدقلری عند العما
مسلم ایسه ده ، بر تکلم ابتدای امرده بر قاچ صوت
واشارتدن عبارت اولدیغی حالده ، مؤخرأ یواش
یواش لسان توسع ایدوب ، عادتاً بر شی افاده ایده -
یله جک بر درجه یی بولمش ؛ و بونکله برابر ، شمدی
ییلدیگمز لسانلره نسبتاً لسان دینه یه جک درجه ده
ناقص بولمشدر .

چ-وجق کوچک ایکن ، یعنی کندی کندینه
باشایه یله جک درجه یه کلنجده یه قدر ، والده سنک
آغوش حمایه و شفقتده بولمسی امر طبیعی اولوب ،
بو حال حیوانلرده دخی کورندیکنندن ، انسانلرک
دخی تا ابتدای ظهورلرنده یله صباوتلرینی والده -
لرینک ، و بلکه پدرلرینک دخی یاننده کچیردکلرنده
شبهه یوغیسه ده ، بوسنی تجاوز ایتدکن صکره ،
پدر و والده لرله قرداشلرینی طانیوب طانیدقتری ،
واقربالق رابضه سنک عمدلرنده معلوم بولنوب بو -
لیمدیغی مجمولدر .

ترقيده بولنديغى كې، راضى رابعه نك ادوار
 اربعسى مدتجه دى برحالده طورمىوب، كوندن
 كونه ترقى ايتكده بولمش اولديغى آنا متباقيه دن
 آكلاشديغىدن، بودورلك احوالى بردن تعريف
 ايتك مشكلجه در .

ليكن بودرت دورك جامع اولديغى زمانلردن
 انسانلرك اك ايلرى بولمش اولدقلىرى زمانلرده دى
 عادتا وحشى ديايه بيله جك حالدن قورتله ماش اولد-
 قلرنده شبهه يوقدر .

بودرت دورده انسانلر اولره مالك اولمىوب،
 كوى وقصبه لرى بولنديغى كې، قوم وقبيله لره
 دى منقسم اولمىوب، منفرد برحالده ياشايورلدى .
 حنى تاهل اصولنك دى عندلرنده مرعى بولنوب
 بولنديغى معلوم دكلدر . اكر بو اصول دى عندلرنده
 معلوم اولمىوب، عموم قادينر عموم ار ككلر ايچون مباح
 بولمش ايسه، او حالده عائله نامى دى بيلمىوب،
 انسانلرك عادتا حيوانلر كې ياشامش اولدقلىرىنه حكيم
 اولنه ييلير .

چيقاره رق ، اولدقلىرى كې كوسترمش ؛ و آرتق
او هام و فرضياته محل براقامشدر .

طوپراغك ايچندن چيقاريلان كاسكى انسان
كيكلرندن آكلاشيمليور ، كه انسان اولدن شمديكى
جسامته اولوب ، هيج بروقت ده ايوك بولنممشدر .
فرقى يالكز بعض اعضاسنك شكل و صورتنده
اولوب ، يوقارنده بيان ايتديكمز كې ، اسكى وقتلرده
دها ناقص بولنممشدر . برده او وقتلرده چبلاق
و وحشى برحالده باشايوب ، راحت نه ديمك اولد .
يغنى بيلمهرك ، دائمي صورتده حيوانات سائره ايله
وانواع مشكلات طبيعيله پنجه لشمكده بولنديغندن ،
جسمنك دها قبا بولنمش اولمى طبيعيدر .

اراضىء رابعه انسانلرينك احوال و اخلاقى

انسان ابتداى ظهورندن شمدي به قدر هر كون

انسان کيکي ظن ابدەرك ، انسانك وقتيله او قدر بيوك بولنديغنه ذاهب اولمشلردى . ثانيا ، امم قديمەنك جمعيتله و انواع مشاقله قالدىروب ، ركز ايتدكلى بعض ديكىلى طاشلر و سائر اغر شـيـلـرـك قالدىرلمش اولديغنى كورەرك ، بونلرى قالدىران آدملرک پک جسم بولمش اولديغنى قائل اولمشلردى .

بو فکر اکثر امم عندنده مرعى اولوب ، بزم بعض قرون وسطى كتابلرمن حضرت آدمك يكرمى اوتوز آرشين بوينده بولمش اولديغنى بيان ايتدكلى كبي ، اسكى يونانيلرده بوفكرى اعتقادلرينه پک موافق ، وطبعلرينه پک مطابق بوليورلردى .

آنجق فن جديد بويله او هام و فرضياته ميدانى آچيق براقىوب ، هر شئك اصل و حقيقتنى ميدانه چيقاره رق ، اثباتسىز هيچ برشى قبول اتمه مکه باشلا . ديغى صره ده ، علم الارض دخى ، يالـكـز ازمينه تاريخيه نك بش آلتى بيك سنه لك انسانى دكل ، ازمنه غير تاريخيه نك برقاچ بيك عصرلق انسانلرينى دخى - هر شئى يوتوب صاقلامقده اولان - يرك ايچندن

اراضیء رابعه انسانلرینک جثه، وقامتی

—

همان کافهٔ امم انسانک ابتدای ظهورنده بر سعادتہ نائل اولوب، مکمل بولمش اولدیغنه، و صکره کیتدیجه تدنی ایدهرک، حال حاضر ی بولمش اولدیغنه معتقد بولمشلردر. انسانک ابتدای ظهورنده معنأً دها بیوک اولدیغنه ایناندقلری کبی، جسمأً دخی پک بیوک اولوب، کیتدیجه جثه سنک اوقلاش اولدیغنه ذاهب ایدیلر.

اون اون بش آرشین اوزونلغنده جسیم بر آدم تصور ایتمک. اساطیر ایله اوغراشان. قدمانک خیال. لخانه لرینی ممنون ایده جک بر شی اولدقدن ماعدا، اسکی آدملرک او یله بر جثه یه مالک اولدیغنه ایناملر. ینی موجب اوله جق بعض شیلر دخی واردر. اولاً، بر آلتنده بولنان ماموت فیلیله ککر کدان وسائر. شمعی امثالی معدوم. حیوانلرک کیکلرینی

حالا بو کون (نیاندرتال) جنسندن آدملر بولندیخی
 کبی ، دیگر بعض طرفلرده دخی (قرومانیون)
 جنسنه منسوب آدملر بولنیور ، ونه پونیالیرک (غرنل)
 جنسندن اولدقلری کوریلنیور .

بو تقسیمدن صرف نظر اولنه رق ، اراضی
 رابعه انسانلری دیگر بر صورتله دخی ایکی یه تقسیم
 اولنه ییلیر . معلومدر ، که فن تشریح علماسی بو
 کون دخی انسانلری ، قفالینک شکلی اعتباریله ،
 ایکی قسمه تقسیم ایدبورنر . بو ایکی قسمک بری
 قفالری واسع وباصیق اولانلری ، ودیکری قفا-
 لری اوزون بولمانلری جامعدر ، که برنجیلرینه
 (وراخیو کفال) ، وایکنجیلرینه (دوایقو کفال) اطلاق
 اولنور . دوررابعه دخی انسانلرک بویله ایکی قسمه
 منقسم بولنش اولدقلری کوریلنیور . حتی بعض
 حکما (وراخیو کفال) اولانلرک باشلیجه آسیایه
 منسوب اولوب ، اورانغ وجیبون میونلریله ، و
 (دولیقو کفال) اولانلرک آفریقایه منسوب اولوب ،
 (شمانزه) و (غوریله) میونلریله مناسبت ومشا-
 بهتلری اولدیغنی قبول ایتشلردر .

اشبو (قرومانیون) جنسی اوچنجی ودردنجی دورده اکثریت اوزره بولنوب، بو ایکی دورده (نیاندرتال) جنسنگ یالکز بعض طرفلرده موجود قلمش اولدیغی کوریلیمور .

بو ایکی جنسدن ماعدادا، بری (غرئل) ، و دیگرى (فورفوز) تعبیر اولنان ایکی جنس انسانلر دخی بولنش ، و (قرومانیون) جنسندن دخی چوق دها مکمل اولدقلری کورلمش ایسه ده ، بولندقلری اراضینک اراضی رابعه دن اولدیغی معلوم اولمیوب، اراضی حاضره دن اولسی دخی محتملدر . خصوصاً صیاه که بونلرک میککری بعض یرلرده طوپراقدن معمول چناق وچوملک انقاضیاه برابر بولنمشدر ؛ حالبوکه اراضی رابعه انسانلرینک چناق وچوملک یایمق صنعتی بیلش ، و بونلری قوللانمش اولدقلری معلوم دکلدر .

هر حالده بو جنسیتلر انسانک ترقی وکاملنک در - جاتنه کوره بولندیغندن ، بو کونکی کونده دخی بو جنسیتلره منسوب انسانلر بولنور . فلنک جدیدده

شمدی به قدر اراضی رابعه به مخصوص درت
جنس انسان کشف اولمش ایسده ، ایکیسی ایچه
تحقق ایدوب ، ایکیسنگ اراضی حاضره انسانلرندن
دخی اولمسی محتملدر .

اراضی رابعه نك درت دور بشر یسندن برنجی
و ایکنجی دورده یاشامش اولان انسانلر (نیاندر -
نال) جنسمدن اولوب ، بونلرک شکل اعضاجه ،
و خصوصیه قفا و چکه لرنجه نه قدر ناقص و حیوانه
قریب اولدیغنی دور اول بختنده بیان ایتدک .

بو جنس انسان مدت مدیده ، یعنی بوزلرجه ،
وبلاکه بیکلرجه عصرلر کره ارضک اهالی مجردده -
سی اوله رق قالدقن صکره ، اوچنجی و دردیجی
دورده (قرومانیون) جنسی دنیلن دیگر بر جنس
انسان دخی ظهور ایتشدر ، که قفساسی جسامتجه
(نیاندر نال) انسانلرینک قفاسمندن فرقلی دکلسه ده ،
شکلجه خیلی فرقی اولوب ، آلی دها واسع ، قاش
کیکلری دها او یغون ، آلت چکه سی دها بیوک ،
والحاصل حیواندن فرقی دها زیاده اولوب ، نوعنک
طریق تر قیده بر قدم ایلری کیتدیکنی کوسترر .

آلات لازمہ نك اكثریسی كی كدن ، كیك بوینہ-وزندن
و ماموت فیلمك دیشندن اعمال اولمشدر .

بو آلات بالكر: تعرض ومدافعہ اسلحہ سندن
عبارت اولیوب ، ایكنه كی بعض آلات صنعیه دخی
بولمشدر . بولنان بر ایكنه نك دلیری او قدر كوچك
ایدی ، كه مشاہیر ارضیونندن بری- دور مذکورہ
مخصوص اولان- چاقیل طاشی آلاتندن بر یله بر
مثلنی یا پنجه یه قدر ، بودلیكك چاقیل طاشندن معمول
بر آتله آچلمش اولدیغنه اینانق ایستہ مشدر . كذلك
كیك كیكندن معمول بعض بالیقبجی ادواتیله او قار
وسائر آتله دخی بولمشدر .

كرك عادی كیكلر اوزرنده و كرك فیل دیشندن
و كیك بوینہ-وزندن معمول بیچاقیلر و سائر آلاتك
اوزرنده متنوع رسملر حك ایدلمش اولدیغی
كوریلپور .

او وقت بر حیات بولنوب ، چوق س-ورمه دن
نابید اولان (ماموت) نام جسم فیلك بر دیشی
بولمشدر ، كه اوزرنده حیوان مذكورك كندیسی ترسیم

اول کی فصلده بیان ایتدک . دور رابعده بوزلر بر درجه دها چکیاهرک ، طاغیرک اکثریسی بوزدن خالی قالمغله ، او وقته قدر اووه لوده و آلیق یرلرده یاشامش اولان انسانلر طاغیرله و مرتفع محللره چیقیدیلر . وایکنجی ایله اوچنجی دورده ، بالکیز صوؤقدن وفرطونه دن محافظه اولنمق ایچون ، موقتاً مغاره لره کیروب ، اکثریا آلیق محللرده طور دقلری حالده ، بو دورده طاغیرده کی مغاره - لری مکان اتخاذا ایدوب ، اولنرک ایچنده اقامت اتمکله باشلادیلر . بونک ایچون بو دوره مخصوص اوله رق کشف اولنان موادک اکثریسی مغاره لره ایچنده بولنمش ، و بو مغاره لر عادتاً بزم اولر کی مواد کثیره بی حاوی بولنمشدر .

بو دوره قدر انسانک قوللانمش اولدیغی آلاتک کافه سی چاقیل طاشندن عبارت بولنمش اولدیغی حالده ، بو دورده طاشک اهمیت ایکنجی درجه ده قالوب ، و چاقیل طاشندن معمول اولان آلات باشلیجه ، آلات سائره بی یایمق ایچون ، قوللانیلوب ،

ایشاننده قوللانمش اولدقلرینه ذاهب اولشار ایسه۔
 ده ، اغلب احتمالله کوره ، انسان او وقتسده حاله
 حیوانلری تأنیسه مقدر اوله، یوب ، کندیسسی دخی
 وحشی حیوانلر کبی مغاره لوده یاشایوردی . حتی
 بیکیر دخی یبانی حالنده بولنوب ، انسان بونی اولر ،
 و کسوب ، اتنی یرایدی .

یوقاریده دیدیکمز اوزره ، بو دورده ییکیرلر
 کلیمت اوزره بولنمش اولدیغی کبی ، رن کیکلری
 دخی پک چوق اولوب ، بو دوره مخصوص اولان
 آثارک ایچنده بو حیوانک کیکلری ، و کیکلرندن معمول
 خیمی مواد بولندیغندن ، بودوره (رن) دوری
 دخی دینلشدر . بو حیوانک کیکلری اوزرنده بعض
 رسملر دخی چیزلش اولدیغی کوریلیر .

۱۴

دور رابع۔ مادلن انسانلری

دور ثالثده بوزلرک آزالمغه باشلادیغی بوند

دریسی چیقارمق اوزره ، انواع آلتر دخی ایجاد
ایتمشیر . حق یته بو طاشدن معمول بر نوع مزراق
و یا اوق اوجی بو لشمشیر ، کد بو کون دخی
پایه جق اولسه ، آنجق اوقدر کسکین و سیدوری
پایله بیلیر .

مغاره زده او وقت بر حیات بولشمش اونن بر
نوع او کوز ایله ذکری سبقت ایدن (رن) کیکنمک
ویکیبر ایله سائر حیوانلرک پت چوق کیکلری بولند-
یخی کبی ، بونلرک آره سنده آتشد بامش وانسان ایله
ایشلمش کیکلر و انواع آلتر بولندیغندن ، و حتی
بعض پر زده ، و خصوصیا استمادینا و بنا طرفلرنده
بو کیکلر مضخدن آتیلان قریندیلره مشابه بر حالده
کورندیکندن ، بو دورده انسا-لرک آتش استعمال
ایتدکلری ، و مذکور حیواناتی اوروب ، آلترینی
پیشبره رک ، یدکلری آکلانسیلیور .

بعض علما بو حیواناتک کیکلرینی اودورک انسا-
لری کیکلرینک یاننده بولمغله ، دور مذکورده
انسا-لرک بیکیبر و او کوز کبی حیواناتی نأیس ایدوب

در . آنجق دور اولده بویله کشفیات مأمول اولدیغی کبی ، دور ثانیده دخی بونلرک حصولنه دلالت ایده جک قوی هیچ بر دایمز یوقدر .

۱۳

دور ثالث — سولوتره انسانلری

بو دور دخی آثارینک اک اول بولندیغی موقعک اسمیله تسمیه اولمشدر .

بودورده بوزلر آزالوب ، رطوبت دخی اکسیملکله اووهلر قابل سکنی بر حاله کلدیکندن ، حیوانات متنوعه و خصوصیه بیکیر ایله (رن) تعبیر اولنان بر نوع کیک فوق العاده تکثر ایتشدر .

انسان ایسه خیلیدن خیلی ترقی ایدوب ، چاقیل طاشندن یاپدیغی آلاتی دها بیوک بر نزاکت و مهارتله یامغه باشلاهرق ، بیچاق و قادن بشقه منکوز طاشدن ، آجاج و کیکلری کسوب اویمق و حیوانلرک

او وقت انسانر بیننده اختلاط و مناسبت بولمقدن
ایلری کلیوب ، انسانک ترقی به طبیعی اولان میل
واستعدادینک آثارندندر .

انسان ، بومدت ظرفنده ابتدیکی ترقی ایله برابر ،
ینه وحشیلک حالتین قورتلهمیوب ، بیانی حیوانلری
کبی مغاره لرده وقیالر دلیکلرنده یاشایوردی . آنجق
صوؤقدن اجبار اولنه رق ، بدننی اورتمک احنیاجنی
کور دیکندن ، و ذاتاً ارقا و اصلاح ایده بیلدیکی
اسلمه واسطه سیاه حیوانلرک اکثرینسه ، و خصوصیه
او وقت بیانی حالنده بولنان قیون و سائر حیوانات
ضعیفه به غالب کلدیکندن ، بونلری کسوب ، دریلر-
ینی چیقارمغه مقمدر اوله بیلش ایسد ، بلکه دری
ایله اورتمش ؛ و آتشی دخی کشف ایتش ایله یسه ،
احتمال که اتی دخی پیشیروب ، یمکی دوشونمشیدی .

دری ایله کیمک ، واتی پیشیروب ، یمک ماده لری
نوع بشر ایچون اک بیوک و اک مهم کشفیانن
بولندیغندن ، بو ایکی شئیک کشف اولندیغنی دور
حقیقهً نوع بشرک مبدأً ترقیاتی عد اولنسه سزا-

مغارەلرە و قىيالى آر القارىنە چكلمسى بو دورك هوا -
 نك فوق العاده بر پرو دتياه باشلامش اولديغنه دلالت
 ايدر .

موسىتیه انسانلرى (سنت - آشول) انسانلرنى
 چوق دها ايلرى و دها مكمل اولوب ، سلاح مقا -
 منده قوللاندىقارى طاشلرى يالكن بالظه مقامنده قو -
 للانمىوب ، بىچاق و خنجر كى دخى قوللانمش ، و سلفلرى
 كى قبا بر حالدە براقيوب ، عادتا كسكىن بر صورته
 قومش اولدىقلى كوريليور .

فرانسه ، ايتاليا ، بلچيقه ، انكلتره و آمرىقانك
 مواقع مختلفه سنده متعدد مغاره لى كشف اولنه رق ،
 اچلرنده موسىتیه دورى انسانلرىنك كىكلربله برابر
 يك چوق آثار مصنوعه لى بولمشدر .

(سنت - آشول) سلاحلرى مجرد اغراقلربله بر
 حيوانى اتلاف ايده يىلدىكى حالدە ، بو دورك سلا -
 حارى حيوانك دريسنى ياروب ، اتنى و كىكىنى كسه -
 يله جك قدر كسكىن بولمشدر . بو سلاحلر
 دخى كرمك هر طرفنده بوانيور سده ، بو حال

اولدیغنه ، و بونلری بیان بر نوع یمون اولدیغنه
 ذاهب اولشلردر .

(سنت - آشول) طاشلرینک بعضیسی دها بیوک
 مهارتله ایشلننرک ، کدی دیلی صورتنده ، و بعضیسی
 دها قبا بر صورتده یاپیلوب ، بادم شکلنده اولدقلری
 کبی ، بعضیسی دخی جزئی سیوریلشدیرلش طاشلر -
 دن عبارتدر . بونکله برابر جله سنک بر جنسدن
 اولوب ، برنجی دور انسانلری طرفندن یاپلش
 اولدقلری آکلاشیلیر .

بو طاشلرک کره ارضک هر طرفنده بولنسی
 او دورده کره ارضک اوزرنده یاشایان بتون
 انسانلریننده اختلاط و مناسبت بولندیغنه دلالت
 ایتمز ؛ چونکه بو نوع سلاحک او حالده بولنان هر
 بر انسان طرفندن ایجاد و اعمال اولنسی طبیعیدر ؛
 حتی بو کون فلنک ج- دیدده ساکن بولنوب ، دور
 اول انسانلرینک حالنده بولنان آدملرک دخی بویاه
 طاشدن معمول و (سنت - آشول) جنسنه منسوب
 سلاحلر قوللانقلری کوریلیمور .

حیوانات و حشیه بولنوب ، جمله سی طبیعی برر آلت
 تعرضه مالک اولدقلری حالده ، بیچاره انسانی طبیعت
 بوندن محروم بر اقمش اولدیغندن ، او وقتک انسانلری
 کندیلرینی حیوانات و حشیه نک تعرضندن محافظه
 ایچون ، طاشلره مراجعت ایتمش ؛ و بر طرفدن
 طبیعی اولان جزئی ذکاو تیرندن ، بر طرفدن ده
 احتیاجلرندن سوق واجبار اولنه رق ، مرور زمانله
 بو طاشلره دها کسکین بر صورت ویروب ، سلاح
 حالنه صوقغه مجبور اولمشلردر . بو سلاخلرک
 اراضی رابعه ده بولنان آتاری (سنت - آشول) طا-
 شلری ، وحتی برنجی دورک انسانلری دخی (سنت
 اشول) جنسی تسمیه اولمشدر . بالظه و قما مقامنده
 قوللائمش اولان بو طاشلر پک قبا اولغله برابر ،
 انسان الندن چیقمش اولدقلرینه حکم اولنه بیلیر .
 حالبوکه اراضی نالته ده بولنوب ، (تنای) طاشلری
 تعبیر اولنائلرک انسان الندن چیقمش اولدقلرینه اکثر
 ارضیون قائل اوله میوب ، بو قدر قبا بر ایشک
 ذکاوته مالک وانسان دینلکه شایان بر حیوانک اثری

ایشته، بو اختلال اراضی نالته ده یاشامش اولسی
 محتمل اولان نطقسز و ذکا من انسانلرک، و تعبیر
 اصله انسانه مشابه حیوانلرک و جودینه ختام و پروب،
 بو وقعه عظیمه بی منعاقب حاصل اولان صبیاق،
 رطوبتلی و بموشاق هواده دور اول انسانلری دید-
 یکنز نوع حیوان ظهور ایتشدرد.

بو انسانلر اکثریا بیوک نهرلرک کنارلنده و آلیق
 اووه لرده یاشابوب، صووق هوالرله فرط سونه لردن
 محافظه اولنق ایچون دخی، مفساره لر و دلیله کله
 صواقعه مجبور بولنشلردر.

بونلر اکوب بیچمک صنعتنی بیلدکلرندن،
 و حیوانلری اولیوب، یمک ایچون، بر طاقم آتله
 و خصوصیه آتسه محتاج اولوب، بونلردن ده محروم
 بولندکلرندن، مجردخدایی نابت یمشله و بعض اوتارک
 و یردکلری دانه لره، و اته متعلق اوله رق اولسه
 اولسه یرده طوپلایوب، چی ییدیلدکاری بعض
 حشراتله تعیش ایتش اولدکلری آکلاشلیور.

آنچق او وقت کره ارضک اوزرنده پک چوق

محروم انسانه قریب بر حیوان بولنش اولمنك دخی
 محتمل بولندیغنی یوقاریده بیان ایتدی ایدک . نطق
 و ذکایه مالک اولمیوب ، بالکز شکل و مسورتجه
 و بعض حسیاتنك قوتجه انسانه قریب اولان حیوانی
 انسان تسمیه ایده مید چکیزدن ، بوراده اونك بختندن
 صرف نظرله ، بالکز انسان دینک مستحق اولان حیوان
 ناطقده ایتدای ظهورنده پک بونامه مستحق
 اوله جق صورتده بولنماش اولدیغنی تکرار ایتکی
 مناسب کورورز .

ا کثر ارضیونك ذهابنجه ، اراضیء ثانیئک طبقه
 ثالثه سی اولان (پلیوسن) اراضیسی تشکیل ایلن
 اختلال ارضی کرهء ارضک شمال جهننده مترکم
 بولنان بوزلک اریسمیله ، جنوبه طوغری دو کیلوب ،
 بر طوقان عظیم ظهورندن عبارت بولمشدر . بو
 وقعهء عظیمه یی متعاقباً صیحا ق و یموشاق بر هوا
 حاصل اولوب ، کرهء ارضک اوزریننده یایلش اولان
 بوز پارچهلری اریمکده ، و هر طرفده بررطوبت حاصل
 اولمغه باشلامشدر .

دیغمز بر طاقم آتاردن ایتدیگمز استدلالات مشکوکه
 دن عبارت بولندیغندن ، ازمنه تاریخیه نك قیصه جق
 دورلی دخی - هر بری بیکرجه عصر لر دوام
 ایتمش اولان - ادوار غیر تاریخیه صره سینه قو -
 نمشدر .

ادوار غیر تاریخیه نك دردی ادوار ارضیه نك
 اون برنجیسنه تصادف ایدوب ، اراضی رابعه نك
 ادوار اربعه سی تسمیه اولنور .

— —

۱۱

ارضی رابعه نك ادوار اربعه سی - دور

اول « سنت آشول انسانلری »

—

انسانک بردن بره مکمل اوله رق ظهور ایتیبوب ،
 ابتدای ظهورنده ، عادتا حیوانات سائرهدن جزئی
 فرقی بولنش اوله جغنی ، وحتی آزچوق نطق و ذکای
 طبیعی یه مالک بر انساندن اول بو ایکی خاصه دن

موجود بولنش اولدیغی تحقق ایتسه بیاہ ، بو حیوان
 نوع بشر دن عد اولنه میه جغندن ، اراضی رابعه یه
 نوع بشرک بشیکی نظریله باقیله بیلیر .

او وقتدن بری نوع بشرک کچیردیگی زمان
 بر قایج دوره تقسیم اولنه بیلیر ، که بو دورلر
 قشر ارض اعتباریله تقسیم اولمیبوب ، نوع بشرک
 حاصل ایتدیگی تغیر احوال اعتباریله تقسیم اولند .
 یغندن ، ادوار ارضیه ایله مناسبتی اولمیبوب ، ادوار
 بشریه تعبیریله تفریق اولنور .

ادوار بشریه ایکی صنفه تقسیم اولنه بیلیر ، که
 بری ادوار غیر تاریخیه ، ودیگری ادوار تاریخیه در .
 ادوار غیر تاریخیه تاریخک آزچوق ضبط ایده بیلدیگی
 زمانلردن اول کچن بیکلرجه عصرلر اولوب ، اد-
 وار تاریخیه دخی تاریخک ضبط ایتدیگی زمانلردن .
 ادوار تاریخیه نك جمله سی ، ادوار غیر تاریخیه به نسبت
 بر دور بیاہ دنیلده میه جک قدر قیصه ایسه ده ، بونلرک
 احوالی دهها زیاده معلوممز اولوب ، ادوار غیر
 تاریخیه حقیقده کی معلوما تمز طوبراغک ایچندن چیقار .

طولایی - جهت شمالیه سی بوزلو آئنده اولوب ، مؤخرأ کره نك دوغوسيله ، بوزلو اریه رك ، کره نك جهت شمالیه سی بر طوفان کبیر آئنده قلمش ؛ وچوق وقتدن صکره تکرار شمال طرفی انجماد اتمکه باشلامشدر .

بویله بیوک طوفانلر واختلالات ارضیه صره سنده حیوانات موجوده نك کافه سی تبدیل شکل و صورت ایدوب ، کره نك کسب ایتدیکی حال و موقعه دما مناسب یکی حیوانلر ظهور ایتدیکی ، واسه کبیرندن چوغنک محو و نابید اولدیغی طبقات الارضک ایچنده کی آئاردن آکلاشلدیغندن ، نوع بشرک بو قاعده عومیه دن مستثنی قالوب ، اویله بیوک بر اختلافه برابر ، بر حالده قلمش اولسنه اینانیه باز .

۱۰

ازمنه بشریه نك دورلره تقسیم

اراضی نالته ده انسانه قریب بر نوع حیوانک

کور اجناسندن دخی او قدر فرقلری بولندیغندن ،
 بولردن اول دیگر بر نوع حیوان تصور ایتمکدن
 ابد ، میونک ذکر اولنان اجناسنک او وقتدن بر حیات
 بولمش اولدیغنی قبول ایتمک دها قولایدن .

بو کونکی کونده کره ارضک بعض طرفلرنده
 اراضی رابعه انسانلرینه پک قریب انسانلر بولدیغنی
 کبی ، - اوندن اول یاشایوب ، انسانک دنیا به کلسنه
 رهبرلک ایتش اولان - حیوانات نوعندن دخی او -
 رانغ وسائر اجناسک کره ارضک اوزرنده بر حیات
 قالمش اولقلری کوریلیمور . چونکه یکی بر جنس
 حیوانک ظهوری اسکی جنسنک محوینی مستازم او -
 لیوب ، اسکی جنسی دخی - محافظه سنه مساعد -
 هوا و اراضی بولنجده ، کندی حالنده قاله یلیر .

هر حالده نوع بشرک ابتدای ظهورندن شمدی به
 قدر بر شکل و حالده قالمیوب ، کلی بر تبدل کور -
 مش اولدیغنده شبهه بوقدر ؛ چونکه نوع بشرک
 ابتدای ظهورنده ، کره ارضک - شمالدن جنوبه ،
 و جنوبدن شماله طوغری اولان حرکت بطیئه سندن

کشفنده ، - اراضی^۴ رابعه میکیرینک انسان کیکی
اولدیغنی قبول ایتین - علما او میکیرک بو جنس حیوا-
نلر میکیری اولدیغنه ذاهب اولشلر ایسه ده ، مذ-
کور میکیرک ، بو حیواناتک میکیرینه اولان مشا-
بهتلیله برابر ، ینه انسان جنسنه منسوب بولندقلری
بر چوق علاماتدن آکلاشلدیغندن ، اراضی^۴ رابعه
انسائتری دیدیکمز حیوانلرک اورانع ، غوربله ، شا-
مپانزه وجیب-ون میونلردن عبارت اولدیغنه حکم
اولنه ماز .

مذ کور میکیر صاحبیرینی انسان تسمیه ایتک
ویا خود کندیلرینه دیگر بر نام ویرمک ایسه المزده -
در ؛ آنجق کندیلرینک آزچ-وق ادراک ونطقه
مالک بولنش اولدقلری آکلاشلدیغندن ، دیگر بر
نام ایله تسمیه ایدلرینه لزوم یوقدر ، ظن ایدرز .
اراضی^۴ رابعه ده آناری بولنان انسائلردن اول
دیگر بر حیوان تص-ور ایتک دخی بیهوده در ، ظن
ایدرز ؛ چونکه اراضی^۴ مذ کوره انسائلرینک شمیدیکی
انسائلردن نه قدر فرقلری وار ایسه ، میونلرک مذ-

— انسانه مشابه فقط انسان تسمیه اولمغه غیر صالح —
 بر نوع حیوان بولمش اولدیغنه ذاهب اولمشلردر .
 بونلر اراضی^۱ ثالته ده کور یلن بعض آثار صنعیه یی
 بو حیوانک مصنوعاتدن عد ایتدکلی کبی ، اراضی^۲
 رابعه ده بولنان کیکلری دخی او حیوانک کیکلرندن
 عد ایدیورلر .

تعبیر آخرله ، علمانک بو فرقه سی دور رابع
 انسانلری دیدیکمز مخلوقاتی نوع بشردن عد ایتوب ،
 بونلرک نوع بشرک ظهورینه بر مقدمه یرینی طوتمش
 دیگر بر نوع حیوان اولدیغنی قبول ایتشلردر .

بو صوک زمانلرده آفریقا وفلمنک جدیدله جزایر
 بحر محیطده -- کرک قامت و جثه جه و کرک شکل
 و صورتجه انسانه غایت قریب اولمق اوزره —
 درت جنس میمون کشف اولمشدر ، که اورانغ ،
 غوریه ، شامپانزه و جیبون جنسلریدر . بونلر ، صاغ
 ایکن ، دریلرینک رنگندن و طویلرندن انساندن پک
 قولای فرق اولنورایسه ده ، کیکلرینک انسان کیکندن
 فرقلری پک آزدر . بناء علیه بو میمون اجناسنک

تدنی ایتدیکنی قبول ایتمک نه قدر یا کایش بر فکر
اولدیغی آکلاشیلیر .

۹

انساندن اول انسانه قریب بر حیوان بولنمش میدر ؟

طبقات ارضیه پی نظر معاینه دن کچیردیگم زده ،
حیوانارک دور دن دوره انواعی دکیشمش اولدیغی
کبی ، جنسلر ینک دخی دکشوب ، مثلا بر دور
فیللریله دیگر بر دور فیللری ، و بر دور کیمکلریله
دیگر بر دور کیمکلری بیننده فرق بولنمادیغنی کو -
رورز .

کذلک دور سابق انسانلریله دور حاضر انسا -
نلری بیننده فرق بولنمق طبیعی اولوب ، اراضی
رابعه ده بولنان اسکلتلرده کوردیگم فرق بولندن
نشأت ایتسی لازم کلیورسه ده ، بو فنده اشتغال
ایدن علمانک بعضیسی انسانک ظه - ورنندن اول

حالبو که مثلا قفانک بیوکلی ، آلتک کنیشلک
 و دوزلیکی ، آلت چکدک بیوکلی ، کوسک دوز-
 لکی کبی حاللر انسانی حیوانات سائره دن جسمماً
 تفریق و تمیز ایدن علامتلردن بولندیغندن ، او وقتکی
 انسانلرک حیوانه دهها قریب ، یعنی تکمیل ایتدش
 انسانلر بولنش اولقلری درکاردر .

دیلاک آلتنده بولنوب ، تکلمه خدمت ایدن بر
 کیلک دخی (نیاندرتال) اسیکلنده و سائر اراضی
 رابعه چکه لرنده پک ناقص کورندیکنندن ، او دور
 انسانلرینک تکلمی دخی بر قاچ صوتدن عبارت
 بولنوب ، تمایل ، لسان دنیا بیله جک بر نسانه مالک
 بولنماش اولقلری آکلاشامدر . بونکله برابر بو
 مخلوقات - نوع بشرک باشلیجه علامت فارقه سی
 اولن - نطقن بستمون محروم اولمیوب ، هر حالده
 بر نطقه مالک بولنش اولقلرینه علما متفق الایدرلر .
 ایسته ، انسانلر اولل ظه-ورنده بو وجهله
 حیوانه تقریبی نظر دقته آلتدده ، اوزمانلرده انسان
 اچ-ون بر دور سعادت تصور ایدوب ، کیتدکجه

او وقت انسانلرینک شکل و صورتجه شمیدیکی انسا-
 نلردن و خصوصیه اولرک یرنده ساکن بولنان
 قاقاسی جنسندن پک یه-وک فرق-لری وار ایدی .
 (نیاندرتال) اسکلتنک قفاسی شمیدیکی انسان قفاسندن
 - وحتی عقل و ادراکدن همان بسبتون بیدهره اولان
 بعض سقط آدملرک قفاسندن دخی - چوق دها
 اوفق و دها طار اولوب ، آلی دخی چقور ، قاش
 محللریله یناق-لری پک چقیق ، آلت چکه سی همان
 هیچ یوق دنیله جک قدر قیضه ، کوکس کیکلری ،
 حیوانلرکی کی بر زاویه حاده تشکیل ایده-جک
 صورتده دکلسه ده ، انسانکی کی دوزده اولیوب ،
 خیلی محذب ، وکیکلرینک اویناق برلری پک قالیندر .
 بو حاللر ابتدا اوکیکلر صاحبنک احوال مخصوص-
 صه شخصیه سندن ظن اولنمش ایسه ده ، مؤخرأ
 اراضی مذکورده بولنان کیکلرده دخی عینی حاللر
 معاینه اولندقجه ، اودورده باشامش اولان انسانلرک
 عمومیت اوزره اوبله شکل و صورتده بولنمش اولد-
 قلی آ کلاشامشدر .

اولدقلرينه اينانليوب ، آثار عتيقه علماسنك چوغى
 بونارك تصادفا اوصورتى آلمش عادى طاشار اولد-
 يغه، وياخود برنوع ميمون طرفندن بيلمش اولد-
 قلرينه ذاعب اولمشلردر . اوندن سكره كى زمانلرك
 آثارى ايسه كيتديك، تكميل ايندوب ، تدريجى
 تدريجى شمديكى حالى بولمشدر .

انسانك اوائلده تجربيهسى ومعلومات مكاتبه
 موروثهسى بولمليوب ، عقل وادراكى پك ناقص بو-
 لنديغى كى ، اعضا وبنى دخى شمديكى حال وهيتده
 اولميرب ، چوق دها قبا ودها چركين بولمش ؛
 والحاصل ، انسان ابتدائى ظهورنده شمديكى احسن
 تقويمه مالك اولمليوب ، مرور زمانه قوه ادراكهسى
 چوغالديغى كى ، بنى دخى حسن وتناسب كسب
 ايدهرك ، هروجهه تكميل ايتمشدر .

اراضى رابعهده بولنديغى يوقارنده ذكر ايتد-
 يكمز (مولن - كينون) چكه سياه (نياندرتال)
 و (ناؤلت) ميكلىرى وارضى مذكورهده بولنان
 سائر عظام بشر به معينه اولندقدده كورينور ، كه

انسانك وجودينه دلالت ايدن - اك اسكي آتاردن
 كره نك - شمدي به قدر حفر ياتي اجرا اولنان - هر
 طرفنده ظهور ايتسي انسانلرك اسكيدن بري كره
 ارضك هر طرفنده بولنش اولدقلىرىنى كوستريور .
 بناءً عليه ، نوع بشرك بشيكي حكمنده كوستريلن
 بعض يرلك نوع بشرك بشيكي اوليوب ، مجرد
 بعض دول و اقوامك منشي بولنش اولدقلىرى
 آكلاشيليور .

اكثر مورخلر بو كون اوروپاده و آسيماي غر -
 بيده ساكن بولنان اقوامك هندستانك جهت شماليه -
 سنده كي (هيمالاي) طاغلرندن كلش اولدقلىرىنى
 بيان ايتدكلىرى كي ، بو اقوامك لسانلريله سائر
 بعض احواللىرى دخی بو كا دلالت ايديور سه ده ،
 اقوام مذكوره غربه طوغرى يابلدقلىرى وقت ، بو
 يرلى بوش بوليوب ، مسكون بولشار ، ومجرد
 كنديلريله محاربه ايدوب ، غالب كلدكلرندن ، و كند -
 يلرینی تحت ضبطلرينه كچيردكلرندن ، بونلرك لسانی
 دخی اهالی محكومە نك لساننه غلبه ايتش ، و يا خود

۷

انسان ابتدا زرده ظهور ایتدی ؟

→ روی ارضك هر طرفنی قاریش قاریش كزسهك،
 وطبقاتك كآفه سنی قاریش دیروب، معاینه ایتسهك، ینه
 انسانك ابتدا زرده ظهور ایتدیكنی بوله مایز . بلکه
 کره ارضك بر نقطه سنده بوله جغهن آمار سائر طر-
 فلرده بوله جغهن آتاردن دهاسکی اوله بیلیر؛ لکن
 آثارك اکثریسی محو اولوب، قالاتری پك جزئی او-
 لدیغندن، دیگر طرفلرده دخی او زمانده انسان بو-
 لئماش اولدیغنه حکم ایده میر . شو قدر وار که بو
 کون پك چوق حیوانلرک کره ارضك بالکز بر طر-
 فنده موج-ود بولنوب، دیگر طرفلرده بولم-دیغنی
 کوردیکمز کبی، اوله بیلیر که او وقتلرده دخی هوا
 واحوال اراضینک ممانعیله، بعض طرفلرده انسان
 بولئماش اولسون . آنجق بر طرفدن نوع بشرک
 هر نوع هواده یاشابه بیلسی، وبر طرفدن دخی -

بولنش اولديغى اكثر مفسر ينك دخى تصديق كرده سيدر؛ ثانيا، « آدم » السنه تورانيه ده انسان ديمك اولديغندن، كتب سماويه ده كي « آدم » كله - سندن عموميت اوزره نوع بشر مراد اولمسي دخى احتمالدن بعيد دكلدر. « سزك خلقكزله انتشاركز بر آدمك خاقي كيدر » مألنده اولان آيت كريمه دخى بوكا دلالت ايده ييلير (*).

هر حالده، بو بحث فنك، حلندن عاجز قالوب، حكمت خلقته تعليق ايتديكي برشي اولديغندن، بو بابده اتعاب ذهن ايتك ييهوده در . انسانك نره دن چيقدیغنی ونصل يار اولديغنی دوشونمكدن ايسه، نه وقتدن بری كره ارضك اوزرنده بولنديغنی، وابتدای ظهورندن بری نه حالده ياشامش اولديغنی تحقیقه اوغراشمق دها ايدر .

(*) بو رسالده نوع بشره دائر بيان ايتديكمز افكارك بعضيسي بوكون اورو پا حكما سي بيننده دخى مختلفيه بر مسئله اولوب، بو يولده جلدلره كتابلر طولديرمق ممكن اولديغنی حالده، بويله مهم و درين مسائلك شو رساله جكده اساسنه ايريله ميه جكندن، اغتقادات خلافتنده برشي كوريله جك اولديغنی حالده، شو آرائق اورو پاده تداول ايدن برقمكك ترجماني اولديغمن دن بزه عائد اولوب، حكما مذكورده نك رأینی بياندن عبارت اولديغنی اخطار اولتور . (۱۰۰ م)

بر نباتك اخفادی اولوب، مرور ادوار ایله تکمل
 وهر دورك مقتضیات ارضیه و هوایه سنه کوره،
 تبدیل شکل و حال ایدهرك، بوصولی آملر در .
 هر نه قدر که انسانك بویله دوردن دوره تسلسل
 ایدن حیوانانندن چیقارلمسی طریقیه - کتب مقد -
 سدهده بیان اولندیغی اوزره - طوپراقندن مخلوق
 بر فرد انسانك نسلندن عد اولنمسی بینده يك نظرده
 بر اختلاف و مبادنت کورینور سدهده، درینجه دوشو -
 نیلورسه، بویکی طریقك بر اولدیغی آکلاشیلیر .
 حکمانك طریق قبول اولندیغی حالده دخی،
 انسانك طوپراقندن مخلوق اولمسی انکار ایلمش
 اولماز . سائر حیوانانله برابر انسانك دخی جدا کبری
 اولان نبات طوپراقندن مخلوق اولدیغی کبی، هر بر
 انسانك بدنی دخی، کیمیجه حل اولنه جق اولسه،
 طوپراغك عناصرندن عبارت اولدیغی کوریلور .
 حضرت آدمك ذاتنه کلنجه : اول، حضرت
 آدمندن اول دخی کره ارضك اوزرنده انسانلر
 بولنمش، و آنجق پك ده انسان ذیله میه جك بر حالده

ولایحیی انواع واجناس حیوانات ظهور ایدهرک ،
 بر مدت بر حیات قالدقن صکره ، منقرض اولوب ،
 دیگرلی ظهور ایتش اولدیغی ، و بو سلسله
 انواع حیواناتک ، کیتدیجه تکمل ایدهرک ، اوزاند-
 یغی کوریلور . اک اول ظهور ایدن حیوان کولگری
 یرده وبالکز جزئی بر حسه مالک بر حیوان نباتی
 اولدیغی حالده ، اک صکره ظهور ایدنی انساندر .

الحاصل ، انسان دخی بوکره ارضک اوزرینه
 ظهور ایتش اولان حیواناتک انواع کثیره سندن بر نوع
 اولدیغندن ، بوئت صورت ظهوری حقهده اولنه جق
 سؤال عموم حیواناتک ، ودها طوغریسی اک اول
 ظهور ایدن حیوان نباتی ایله اونی متعاقب ظهور
 ایدن بر ادنی سموکلی بوجکک صورت ظهوری
 حقهده ایراد اولمیلدر .

اکثر حکیمانک قولنه کوره ، کرک انسان و کرک
 دورمزده بولنان سائر انواع حیوانات - کره
 ارضک تبردی اوزرینه اک اول ظهور ایدن - بر حقیر
 سموکلی بوجکک ، نباتی حیوانتک ، و بلکه عاداتا

انسانك هانكي دوردن برى كره ارضك اوز-
 رنده كورنمكه باشلا دىغنى او دورلك تاريخ مجسمى
 اولان طبقات ارضييده كوردىكمن آتاردن آكلا-
 ديغمن اچون ، بو باده ، يوك بر خطاده بولمقدن
 قورقمسز ين ، بيلدىكمزى سو بليده بيليرسدكده ،
 انسانك نره دن ونصل چيقديغى بختنه كلجه ، برطا-
 قم ظنيات و احتمالاتن بشقه بيان ايده جاك هيچ بر
 معلوماتن يوقدر .

ليكن بوسه والار يالكن انسان حقنده وارد
 اوليوب ، كافه موجودات و خصوصيه نباتات
 و حيوانات حقنده دخى وارد اوله بيلير . اجرام سماويه نك
 نه صورتله نكون ايتش اوله جنى حقنده كسفيات
 فنيه نك دلالتيه حاصل اولان افكار و احتمالاتى
 « كوك » رساله سنده بيان ايتش اولديغمن كبي ، نبا-
 تات و حيوانات دخى ظهـوريـله بربرلىنى صورت
 تعاقبنى « ير » رساله سنده بيان ايتشزدر .
 طبقات ارضيه آراشديريلوب ، معاينه اولدوقده ،
 بو كره ارضك اوزرنده بربرلىنى متعاقب لايعد

اولدیغی آکلاشیه رق، دور مذ کورده کره ارضک
اوزرنده انسان یاشامش اولدیغی تمامیه اثبات اولمشدر.

۶

انسان نره دن چیقدی؟

نوع بشرک ظهوری بر قاچ بیک سنه لک برشی
اولیبوب، دور حاضر دن اول اون برنجی، وبلکه
اوتنجی دورده دخی انسان بولمش اولدیغنده بو
کون فن اصلا شبهه بر اقیور. اراضی رابعده،
کریک انسانک مصنوعانندن و کریک کندی اجزای بد-
نیه سندن اوله رق، بولمان آثار موزه لده محفوظ بو-
لمغله، هرکس بونلزی سیر ایدهرک، نوع بشرک
اسکیلیکنی، کوزله کورمش کبی، آکلایه پیلیر.
آنجق انسان نره دن چیقدی، نره دن کلدی،
بو کره ارضک اوزرنده نصل ظهور ایتدی؟ بو
سؤالره فنا جواب ویرمک بر آز مشکله در.

انسان میککری دخی بولمشر . ابتدا (مولن - کینون)
 چکھسی دنیلن برچکھ بولنوب ، اول امرده انسان
 چکھسی اولدیغنه پک اینانیلمیهرق ، انسانه قریب
 اولان میون انواعندن بر نوعک چکھسی ظن او -
 لشم ایسه ده ، مؤخرأ علمای ارضیون بونک انسان
 چکھسی اولدیغنی اثبات ایتدکری کبی ، بونی متعاقب
 بولنان دیگر بر طاقم آثار دخی بو فکری تصدیق
 ایتمشر .

از جمله پروسیانک - (رین) نهری اوزرنده بو -
 لنان - (بناندر) موقعنده بر مغاره ده و همان
 نجرایتمش بر طور اغک ایچنده بر اسکلت کشف او -
 لتهرق ، ابتدا بونک نه زمان آدم لرندن اولدیغنی آکلا -
 شیله میوب ، پک اسکی اولسنه اینانلماش ایسده ، ۱۸۶۵
 تاریخنده او مغاره نک قرینده دیگر بر مغاره ده وعینی
 جنس طور اغک ایچنده - اون برنجی دورده باشا -
 یوب ، دور حاضرده نسلیری منقرض بولن - ان - بر
 نوع کر کدان ایله سائر بعض حیوانانک میککری
 بولندیغندن ، انسان میککری نک دخی او دوردن قالمه

ویرمکی دوشونش ، وانده طاشدن بشقه بر آلتی
بولمديغندن ، برطاشله دیکرینی یونته رق ، بر درجه -
یه قدر کسکین حالنه قویمیشدر .

ایشته ، بو سلاح ، بویله بر احتیاج طبیعیدن
تولد ایتدیکی مناسبتله ، نوع بشرک ابتدای ظهور -
رنده عمومیت اوزره قوللانیدیغی بر سلاح اولوب ،
کره ارضک همان هر طرفنده بولنیور . بوندن ماعدا
بو کون دخی - نوع بشرک ابتدای ظهورنده
بولمش اولدیغی - حالده بولمان فلنک جدید اها -
لیسندن بعضیسنک بویله بر سلاح قوللانقلرینی
کور یورز .

انسان طرفندن سلاح مقامنده قوللانمش اولان
بو طاشنر اراضی رابعده و - او دورده یاشایوب ،
مؤخرأ نسللری منقرض اولمش اولان - حیوانلر
کیمکلری و مستحائله لریله قاریشیق بولندقلرندن ، نوع
بشرک دخی او دورده ، یعنی بوندن اولکی دورده
یاشامش اولدیغنی اثبات ایده بیلیر .
بو آئاردن ماعدا ، اراضی رابعده بر طاقم

بوتوع سلاحدن اوروپانك اكثر طرفلرنده
بولنديغى كبي، جزايرده، مصرده، جزيره العربده،
سوريهده و آمريقادده دخى بولمشدر . بوندن آكلا -
شيلبور، كه بوسلاح نوع بشرك الك اول دوشونوب
اعمال ايتديكى برشى اولديغى كبي، نوع بشرك
برجنسده و ياخود بر محل انسانلرينده دخى مخصوص
اوليوب، عمومى بر آلت حكمنده بولمشدر .

في الحقيقه، انسان ايتداى ظهورنده، جسم
و وحشى حيوانلرك اورتهدسمنده بولنوب، كمندينى
محافظة ايده بيلك، و كمنديسمنك دخى وحشيليكى
مناسبتيله، سائر انسانلرك حقتدن كلمك اچون، بر
آلت ايدهكه مجبور اولوب، آياقلارينك آلتنده
و كوزلرينك او كمندهده طاشلرى كورنجه، بونلرى
آلت اخاذا ايتكه مجبور اولمش . ميمونلرك و حتى
آيلرك بيله طاشلرى مدافعه و تعرضه آلت اخاذا
ايتدكلرينى كوربورز . آنجق انسان ذكوت فطريه به
مالك اولديغندن، طاشلرى حال اصليلربيله قوللانمغله
اكتفائيليوب، بونلره دهالبي كسه بيله جك برصورت

اراضی رابعه انسانری

اراضی رابعه ده ، یعنی اراضی حاضره دن
 اول تشکل ایش اولان طبقه ده بولنان آثار بشریه
 اراضی ثالثه ده بولنانلره مشابه اولیوب ، بوندن
 اولکی ، یعنی اون برنجی ، دورده نوع بشرک مو -
 جود بولنش اولدیغنی آچیق صورتده اثبات ایده
 بیلجک برحالده در .

بو اراضیده ایداجاقیل طاشدن معمول بادم شکلنده
 برنوع سلاح بولنشدر ، که بونی اووقته کی انسانلرک
 کاه ال ایله طوتهرق ، قامقامنده ، وکاه یاریق
 بر پارچه آغاجه کچیره رک ، بالظه کی قولانمش او -
 لدقلمی آکلاشمیلیر . بوسلاحک مؤخرأ بشقه
 برطاقم شکل و صورتلر دخی آلمش اولدیغنی کور -
 یلیورسده ، اک اسکی شکلی بادمه مشابه اولوب ،
 پک ساده و قبا برحالده بولنشدر .

شو قدر وار که بو کیکلرک بر طاقی بر جهتمدن
میون کیکلرینه بکز دکلری حالدده ، دیگر جهتمدده
انسان کیکلرینه بکز دیکمندن ، او دورده انسانه
شمدیکی میونلردن زیاده قریب بولمش برنوع میون ،
ویا خود میون ایله انسان بیننده برنوع حیوان
باشامش اولدیغنه حکم اولنه ییلیر . بو حیوانه انسان اسمی
ویرله بیلوب ویرله میه جکنی بیله مزسه کده ، هر حالده
بونک ظهور بشره بر مقدمه اولدیغنده شبهه یوقدر .
پلیوسن اراضیسنده ، انسانک وجودینه دلالت
ایده جک آثارک واضیحی ای تالیما ارضیونی طرفندن
بولونیا قربنده بولنان بر بالینه مستحانه سیدر ، که یان
کیکلری اوزرینه دریمی چاقیل طاشیهه سویلش ،
واوصره ده کیکلرینه ده طوقاناش اولدیغی کور -
یلور . آنجق بوده پک صاغلام بر دلیل اولمیوب ،
بو کیکلرک دیگر برسبیدن ، مثلا کسکین چاقیل
طاشلری اوزرینه دوشوب ، قایمقن بو حال و صورتی
آلمش اولملری محتملدر .

کسکین و یا سیوری بر حاله قویمش اولدقلری طا-
شئری طبیعی اوله رق او یله بر شکلده بولنان طاشلر-
دن فرق ایتک پک مشکلدر .

ایشته ، اراضی مذکورده بولنان آنارک جله -
سی بو قبیلدن اولوب ، هیچ بری انسانک او دورده
موجود بولمش اولدیغنی اثبات ایده مز . خصوصیه
که بو کون دخی - طاشلری و آغا جلرک دالارینی سلاح
وسائر آلت مقامنده قوللانیر - میون انواعی بولند -
یغنی کور مکده اولدیغمز دن ، و میونک ایسه کره
ارضک اوزرنده انساندن اول ظهور ایتش اولدیغنی
معلومز اولدیغندن ، بو آنارک میون اثر لری اولسی -
ده محتملدر .

آمر بقای شمالیده و سائر بعض طرفلرده
ارضیون پلیوسن اراضیسمنده بویله آثار دن ماعدا
بعض کیکلر دخی بولوب ، انسان کیکلری اولدقلرینی
ادعا ایتشلر ایسه ده ، بونلر دخی ایجه معاینه اولند -
قده ، میون انواعندن بعضارینک کیکلرینه ده
قریب بولمشدر .

۴

اراضیء ثائثه انسانلری

۱

اراضیء ثائثه انسانلری دیدیکمز وقت بو کلامک بر موضوع لاهی اولدیغنی صورت موثوقه ده بیان ایده میر، و بو اسم ایله تسمیه ایتدیکمز شیئک بر وهم و خیالدن عبارت اولدیغندن امین اوله میر .

اثواسن و میوسن اراضیسنده انسانه دلالت ایده -
 جک هیچ بر ار بولمدیغنی کبی ، پلیوسن اراضیسنده
 دخی انسان مستحانه لری و یا کیمکری بولمیبوب، انسا-
 نک او دورده یاشامش اولدیغنه پک ضعیف بر صو-
 رتله دلالت ایده جک بعض آثار بولمشدر .

معلومدر که انسان ابتدای ظهورنده هیچ بر
 مهارته و هیچ بر آلت و واسطه یه مالک اولدیغندن،
 احتیاج و ضرورتک اجباریله یاپدیغنی شیریده
 پک قبا بر صورتده یامش اوله جقدر . بناءً علیه ، او
 وقتکی انسانلرک ، سلاح مقامنده قوللانمق اوزره ،

الحاصل، انسانك (پلیوسن) دورنده یاشامش اولدیغنی، رأی العین کورمش کبی، بیله مزسه کده، بولنان آباردن استدلال ایدهرک، دور مذ کوری نوع بشرک مبدأ ظهوری عدایده یلیرز .

ارضیون بر طرفدن بونی دها آچیق صورته اثبات ایدهرک آثار تحریریه، وبر طرفدن دخی، او- ندن اولکی دورلده انسان بولنوب بولنماش اولد- یغنی آکلامق ایچون، (میوسن) اراضی-نی قار- یشدیرمغله مشغولدرلر .

علم الارضی طرفندن دها یکی کشفیات میدانه کتیرلجه یه قدر پلیوسن دورینه مبدأ نوع بشر نظریله باقق مجبوریتنده یز . دور مذ کور (ارضیء ثالته) دنیلن اوچ طبقه یی تشکیل ایدن دورلرک اوچنجیسی بولنوب، اوندن اول دخی انسان بولنماش اولدیغنه حکم اولنه میه جغندن، دور مذ کور انسانلرینه «ارضیء ثالته انسانلری» اطلاق اولتور .

سده، او تبحی دورده یاشامش اولدیغنی کوستره جک
 علامتیر بر آزدھا قوتلی، وهله اون برنجی، یعنی
 بوندن اولکی دورده یاشامش اولدیغنی شهید سزدر .
 او تبحی دورک اراضی مخصوصه سی اونان (پلیوسن).
 طبقه لرنده او دورک حیواناتی انقاضندن پک چوق
 کیکلر بولمشدیر، که اوزر لرنده انسان النک اثرلی
 دھا آچیق صورتده کورینوب، بونلردن بر طاقنک
 ده آتش واسطه سیله ایشلمش اولدیغنی کوریلیمور؛
 حالبوکه آتش یاقق انسانه مخصوص بر شی اولوب،
 دیگر هیچ بر حیوانک بوکا مقدر اولنمیه جغنی معلو .
 مدر .

بوندن ماعدا، اراضی مذکورده اروقته کی حیوا-
 نلرک انقاضی ایچنده - انسانک ابتدای طهرورنده
 سلاح مقامنده قوللانمش اولدیغنی - بر طاقم طاشلر
 دخی بولمشدیر . بو طاشلر پک قبا بر یولده کسلمش
 ایسده، چوغنک انسان الندن چیممه اولدیغنی، و محضا
 سلاح مقامنده قوللانلق اوزره، یاپیش اولدقلری پک
 قولای آکلاشیه بیلیر .

برائر بولمديغى كېي ، اراضى حاضرە دن ماعدا ، طبقات متأخرە دە دخى نخبز ايتش انسان جسمى بولمىوب ، بالىز بوندىن اولىكى ايكى طبقە دە انسانك بعض اثرلى وانقاضى بولمىش اولدىغىدىن ، او ايكى طبقە يى تشكيل ايىن دورلر دە يريوزنده انسان بولمىش اولديغى آكلاشمىدر .

بوندىن اوچ دور اول ، يعنى طقوزنجى دور دە انسان ياشامىش اولديغىنە دائر اولان ظنيات پك ضعيف اولوب ، اعتبارە آلمغە شايبان دكلدر . دور مذكوره مخصوص اولان (ميوسن) اراضيسينده اودور دە بر حيات بولمىش اولان بر نوع حيوانك بعض كيمىكلرى بولمىوب ، اوزرلر نده انسان اليه ياپلمىش كېي كورينىن بعض اويمەلر مشاهدە اولمىش ايسە دە ، بوكيمىكلر علمى ارضيون طرفىدىن ايچە معاينە اولمىدق دە ، بو اويمەلر ك ينە اودور دە ياشامىش بر نوع ات يىچى حيوان ديشلرينك اثرلى اولديغى آكلاشمىدر .

بناءً عليه ، طقوزنجى دور دە انسانك ياشامىش اولديغى كوسترە جك بر دليلىز بو قدر ، دنياه پيلير -

انسانك ابتدای ظهورینی نصل آ کلايه بیلیرز ؟

یوقاریده دیدیکمز کبی، انسانك ابتدای ظهورینی سیر ایده جک بر مورخ بولمندیغندن، بوغریب مخلوقك نه وقت، نرده ونصل ظهور ابتدیکنی تاریخچه بیلک ممکن اولیبوب، کره ارضك تاریخ مجسمی اولان طبقات ارضیه آئارندن بشقه بزه بوندن خبر ویره جک هیچ برشی یوقدر .

«یر» رساله سننده مفصلاً بیان ابتدیکمز اوزره، کره ارضك قشری تصلب ایدوب، حیوانات ظهور ایتکه باشلادیغنی وقتدن بو کونه قدر حیواناتك حسابسز انواع واجناسی ظهور ایدهرک، بربر-رینی تعاقب ایتلردر، که بونلرک انقراض متباقیه - سی ده طبقات ارضیه نك وادوار مختلفه نك تشخیص و تعییننه یارامقده در .

طبقات ارضیه نك اسکیلرنده نوع بشردن هیچ

لوب، ادوار سالفه ده بولنماش اولدیغنه حکم ایتش
ایدی . بوندن بر قاج سنه اول علی العموم علم الارض
وتاریخ بشر علماسی انسانک دور اخبرده ظهـور
ایدوب، او بر دورلک هجج برنده یاشاماش اولدـ.
یغنه قائل ایدیلر .

آنجق بو صـوک سنه لده علم الارض دها
بردرجه ترقی ایدوب، ارباب سعی واجتهاد طوپراـ.
غک ایچنـدن نیجه آثار وآياته دسترس اولغـله،
انسانک اوقدر یکی اولمیـوب، اراضی رابعه تعبیر
اولمان طبقه ده وحتی اوندن اسکی اولان پلیوسن
ومیوسن اراضیسنده دخی آثارینی بولمش، وبناء علیه
بوندن اولکی دورده یاشاماش اولدیغنه حکم ایدـرک،
اوندن دها اولکی ایکی دورده دخی مفقود بولنماش
اولدیغنه ذاهب اولمشلردر .

وهمده پک اسکيدر . کره ارضک خلقتنه وسائر
 انواع حيواناتک ابتدای ظهورينه نسبتاً ، انسانک
 ظهوری پک یکی اولوب ، عادتا دون وقوع بولمش
 بر شی کيدر ؛ بونکله برابر ، انسان ظن اولنديغی
 کبی یدی ، سکز ویا اون ، اون بش بیک سنه لک او -
 لمیوب ، انسانک ابتدای ظهورندن بری - تعیینی غیر
 ممکن - یوز بیکارجه سندلر کچمشدر .

معلومدر ، که کره ارضک احوالندن بحث ایدن
 علم الارض بو عصر اخیرک مکشفاتندن اولمغله ،
 کیتدیجه ترقی ایتکده اولدیغندن ، بو فته متعلق
 اولان معلومات و کشفیات نکثر وترقی ایتدیجه ،
 انسانه متعلق معلومات دخی نکثر ایدوب ، نوع
 بشرک تاریخی تکمل ایتکده در .

علم الارض ظهور بشرک بر قاچ بیک سنه لک
 بر وقعه اولدیغنی دفعه کشف ایده بیلدیسه ده ،
 طوپراغک طبقاتی ایچنده انواع حیوانات مستحائله زی
 بولندیغنی حالده ، اسکی طبقه لرده انساندن بر انر
 بولندیغندن ، انسانک دور اخیر مخصوصاتندن او -

یہی ہر قہج بیک سنہلك ہر وقوعات کبی قید ایتمشار ؛
 وچینیلیرله سائر بعض اقوام بو زمانی خیل دها
 اوزون عدایتشار ایسه ده ، ینه سنہلرله تعین ایلدوب ،
 حقیقی آکلماقدن پک کری قالمشاردر .

انسانلرک او قویوب یازمغه و بویله شیلره صرف
 ذهن ایتمکه باشلامری ، کچمش زمانلرک اوزونلغنه
 نسبتاً ، دون وقوع بولمش برشی حکمنده اولدیغندن ،
 وذاتاً انسانر ابتدا یازمغه باشلادقلری وقت ، افکار
 ومعلوماته مالک اولمیوب ، بر طاقم مصالارله اوغرا-
 شمش ، وکندیارینه بر مرجع خفیدن خبر ویرلمش
 کبی ، خود بخود بر طاقم خبرلر ویرمش اولدقلر-
 ندن ، آرتق اونلره رعایت اولنیهرق ، کره ارضک
 اوزرنده وطبقاتی ایچنده بولنان آثاره اعتبار ایتمک
 ترقیات جدیده نك جله مکشفاتندندر .

ایمدی اسکیدن قلمه بعض روایاتله مقید اولمقدن
 قورتلوب ، طوپراغک ایچنده بولنان آثاره بر نظر
 دقت وعبرتله باقدیغمزده ، کورورز ، که انسانک
 بو کره ارضک اوزرنده ظهوری هم پک یکی ،

ایدر . دوردن متصدا من «یر» رساله سنده کوستر -
 یلن ادوار جئو او جیه دی . بو دور راه بیله انسانک
 ابتدای ظم-وری . حاله تعین ایده میوب ، اختلاف
 وتر دده بوانیور سده ، عم انرضك رقیسیله عاقبت
 انسانک ابتدای ظهورینک دوری تعین ایتمک مأمولدر .
 انسان کنیی تولدینی خاطر ایله مدنی کبی ،
 عمومیت اوزره نوع بشر دخی ابتدای ظهورینی
 ضبط ایده مه مشدر . حاله که فکری ترقی ایوب ،
 دهها درین دوشونمکه ، و او قویوب یازمغه باشلا-
 یجه ، صورت زمان ظهورینی دوشونمکه مجبور
 اولدیغندن ، بو مجبوریت طبیعیتک اجاآتیه ، هر بر
 قوم کندینه مخصوص بر اعتقاد حاصل ایده رک ،
 بو بابده پک غریب بر طاقم افکار و معتقدات ظهور
 ایتمدر . بو معتقدات صره سنده نوع بشرک
 ظهورینی کره انرضك و کافه کائنت خلقتیله معاصر
 عد ابتدکاری کبی ، ملیونلره عصرل صایمغه دخی
 آلیشمیوب ، بیک سنه نظرلنده پک اوزون بر زمان
 کورندیکندن ، عالمک خلقتیله انسانک ابتدای ظهور-

بولندیغنی ، وروچی اعتباریله ، نه قدر عالی برنسبتی
اولدیغنی کوستریور .

۲

انسان نه وقتندن بری کره ارضک اوزرنده بولنیور؟

عقل و ادراکه مالک اولوب ، جسمک ضعف
طبیعیسیله و طبیعی اسباب مدافعه دن محروم بولنسیله
برابر ، جانلی و جانسز بتون طبیعتی کمدینه اسیر
ایدهرک ، کره ارضک اوزرنده حکم ایدن و انسان
دنیلن شو غریب مخلوق نه وقتندن بری کره ارضک
اوزرنده بولنیور؟

ایشته ، بو پک مهم برسؤالدر . سنه لر یقینده کی
وقوعاتی تعیین ایتک ایچون اولوب ، بویله احوال
بعیده و مجهوله بی سنه ایله تعیین ایتک ممکن اوله میه .
جغندن ، انسانک نه وقتندن بری کره ارضک اوزر .
رنده بولندیغنی سنه لر و عصرلرله کوسترمه
چالیشیق عبث اولوب ، دورلرله صائمق اقتضا

معنویدر ؛ چونکه بر جسم و بر روح بدن مر کبدر ؛
جسمنه نسبتاً فکر اول ، و روحنه نسبتاً فکر ثانی
کسب صحت ایدر .

حقیقه ، انسانک جسمی احسن تقویم اوزره
یارادیلوب ، کافه حیواناندن مکمل ایدر ، ینه
حیوانات انواعدن پک فرقلی اولیوب ، کک جسمی
ترکیب ایدن موادک طبیعت و صورت ترکیبی و کک
جسمک بسلمسیله اعضای خارجه و داخلیه سنک
صورت حرکت و وظایفی انسان ایله حیوانات سائر
بینده مشترکدر . بعض حسیات و احوال روحیه ده
ایله حیوانات سائر ایله اشتراکی واردر . آنجق
عقل و ادراک انسانه مخصوص اولدیغندن ، بونور
معنوی کندیسنی حیواناندن تفریق و تمیز ایتکه
کافیدر .

قرآن کریمده « انساننی طوپراقدن یاراتدق ،
صکره ایچنه کندی روحزدن نفع ایتدک » مألده کی
نص جلیل انسانک ، جسمی اعتباریله ، حیوانات
سائره کی ، بو طوپراغک محمولات طبیعیه سنندن

کوچک‌کننده برابری، اهمیت بی‌ارزشی، کوکدن و کافه مخلوقاتدن زیاده‌در، و مقصد و نتیجه خلقتده اودر. بز بو رساله‌ده نه مادیونک فکربنه تابع اوله‌رق، انسانی عادتا انواع حیواناتدن بر نوع، و یاخود - کوکوری قلبنده بولنور - بر نبات عد ایده‌جکز، ونه‌ده اصحاب تصوفک اعتقادلرینی تمامیه قبول ایدوب، انسانه او قدر بیوک بر اهمیت ویره‌جکز. شعر و خیالاتله اوغراشمیوب، مثبت و مبرهن معلومات ویرمک صدندنده بولندیغمزدن، بحوث عنهمز اولان انسانه حقنی ویرمکه چالیشه‌جغز. انسانی پک چوق بیوتمک ایستینلره کوچک‌کننی و قصورلرینی، و بو مخلوق قدرینی بسببتون تنزیل ایتک ایستینلره‌ده کالاتنی کوستره‌جکز.

یوقاریده ذکر ایتدیگمز ایکی فکر و اعتقادی بر - نقطه‌یه جمع و توحید ایتک، و افکار حکمایله اعتقادات دینییه‌بی بر آره‌یه کتیرمک اوزره، دیرزکه : انسان هم طوپراقدن مخلوق انواع حیواناتدن معدود حقیر بر حیواندر، هم بر عالم قدسی‌یه منسوب بر روح

هرشیدن اول بونک احوالی بیاک احتیاج و مجبـو -
ریتمده یز .

بورسـالـهـنـک انساندن بحث ایده جکی وانسان
بختک اهمیت آ کلاشلدی ؛ لیکن رسالهـنـک مـجـوـث
عنهی اولان انسان دیدیکمز شی نه در ؟

انسان ، برنظرله باقیلیرسد ، یریوزنده یاشایان
بیکرله حیوانات انواعندن برنوعدر ، که نطق
وادراک ایله انواع سائرهدن ممتازدر ، ذیلده بیلیر ؛
لیکن دیگر برنظرله باقیلیرسد ، کندیسنی حیوانات
سائرهدن فرق وتمیز ایدن خاصه ل اوقدر بیوک ،
اوقدر عالی کورینور ، که حیواناتدن معدود اولسنه
پک قولای رضا ویربله مز .

بوایکنجی نظرله باقائلر دیرلر که : انسان بوکره
ارضک اوزرینه برعالم معنوبدن کلمش برروح مقـدـ
سـدر ، که بوراده بش اون کون مسافر اولوب ،
تکرار او عالم معنوی به عودت ایده جکدر ؛ و بنه
علیه ، عقل وادراک کبی خواص عالییه مالک اولان
انسان حیوانات سفلیه دن معدود اولیوب ، جسمنک

انسان

۱

انسان نه در ؟

بوندن اول یازدیغم ایکی رساله‌ده کوکدن ویردن
بحث ایتشیدم . جناب خلاقک او قدر بیوک مصنو -
عائندن بحث ایتدکدن صکره ، پک کوچک بر مخلوق
حقننده ده بر قاج سوز سویلیک اقمضا ایتدی ، که
او مخلوق ده انسان اولدیغندن ، « کوک » و « یر »
رساله لرینگ تمه سی اولمق اوزره ، « انسان » عنوا -
نیله بو رساله نیک تحریری مناسب کورندی .
کوک کره ارضک ملیونلرله امثالنی محیط اولد -
یغنی حالد ، بر مسکنمز اولمق مناسبیله ، احوالنیک
بیلیمی عندمزده دهاملترم اولدیغنی کبی ، انسان
دخی ، مسکنی اولان بو کره ارضه نسبتاً ، بر جزء
صغیر اولدیغنی حالد ، کندی نوعمز اولمق مناسبیله ،

صاحب کتبخانه : مهران

تکرار طبعی دخی صاحب کتبخانه به عائد در

بیمب کینزانہ سی

عدد ۱۰

انسان

محرری : ش . سامی

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیاه طبع اولندی

استانبول

(مهران) مطبعه سی — باب عالی جاده سنده نومرو ۲۸

۱۲۹۶

نہ درجہ دہ بولنش اولدیغنی اثباتہ کافیدر . امم اسلا -
 میه نك سبب و صورت تدنیسیله ، بو کون بولندقلری
 جهالت و بدویت حالنه نصل گرفتار اولدقلرینی اشبو
 « جب کتبخانه سی » نك تحریری متصور اولان
 « امم اسلامیہ نك ماضی و حال واستقبالی » عنوانلی
 جزئنده ، و بو مدنیت اسلامیہ دن اوروپا مدنیت
 حاضرہ سنك نصل تولد ایتدیکنی ده « اوروپا
 مدنیتی » عنوانیله ترتیبی مصمم دیگر برجزئنده بیان
 و تصریح اتمکة چالیشه جغز .

صوك

فرانسہ ، ایتالیا ، انگلترہ و آلمانیہ قدرده کو تورملکہ باشلامشیدی .

باروتده هجرتك تا برنجی عصرندن مسلمانلر عندنده مستعمل اولوب ، مكه نك محاصره سنده ، مصرده ، تونسده و غرناطهده توارنج مختلفهده وقوع بولان محاربه لرده باروت واسطه سیله و بیوك برسس چیقارمغله کله لر آتلمش اولدیغی او وقتلرده یازیلان توارنجك اکثریسنده مذکوردر .

پوصله نك یالکز دگیرده دکل ، قرهده پیله ، قبله یی تعیین ایچون ، کاروانلرده مستعمل بولنش اولدیغی معلومدر . حالبوکه چینلیلرک بو اوچ شیئی استعمال ایتدکلری هیچ کورمله مشدر .

خاتمه

۳۵

بو رسالهده — بر نمونه اولمق اوزره — ذکر ایتدیگمز کشفیات علمیه و فنیه و ترقیات صنعیه و تجاریه مدنیت اسلامیہ کالاتنک بیکده بری بیاهم کلسهده ، بو مدنیتك

و شرقیہ سندن تجارت مقصدیہ بو قطعہ دنک تا
 وسطارینہ و ۔ اوروپا لیلرک حالا بو کون کشف ایده۔
 مدکلری ۔ زنجیلر مملکتارینہ قدر صوقیلوب ،
 اقوام زنجیہ بی ده بولندقلری حال و حشیتدن تخلیص
 ایله ، مدنیت اسلامیہ دائرہ سنہ ادخال ایتمکده
 ایدیلمر ۔

بعض کشفیات

۳۴

بعض اوروپا مورخلرینک چینلیلمره عطف ایتمک
 ایستدکلری کاغد و باروت و پوصله نکه ده کشفیات
 اسلامیہ دن اولدیغنده آرتق شبهه قالمامشدر ۔ هجرتک
 تا برنجی عصری او اخرنده سمرقند و بخاراده ایپکدن
 کاغد اعمال اولنوردی ۔ ایکنجی عصرک ابتدا سنده
 شامده کتندن بر کاغد اعمال اولنمغه باشلادی ، که
 قسطنطنینیہ روم مؤلفلرینک کتابلرنده مذکوردر ۔
 اندلسده پاموغک کثرتی اولمق مناسبتیله ، پاموقدن
 و بز پارچه لرندن کاغد اعمال اولنمغه ، اورادن

کتیروب ، اہالیسنک چوغنہ دین اسلامی ولسان
 عربی بی قبول ایتدیرمش ؛ ہند و چین سواحلیہ بحر
 محیط آطہ لرینک کافہ سندنہ کنڈیلرینہ مخصوص
 تجارت مخزنلری یاپوب ، یواش یواش اوراژدہ
 ملیونلرلہ مسلمانلر برلشمش ، و بحر محیط آطہ لرینک
 اہالیسی اولان مالاییلری وحشیتدن قور تاروب ،
 تابورثویہ قدر دین اسلامک انتشارینہ واسطہ
 اولشردر .

اورو پالیلر ، چینہ ایاق باصمق ایچون ، او قدر
 مشکلات کوردکاری حالده ، مسلمانلر بو مملکتک
 غرب و شمال جہتندن برآ کتروب ، مدنیت اسلامیہ
 آثاریبی پکینہ قدر ایصال ایتدکن بشقہ ، بحرآ
 دخی چینک سواحل شرقیہ سندنہ قانتون شہرنده
 - چین حکومتی کنڈیلرینک برقاضی اتخانیلہ ، کنڈی
 محکمہ لرنده محاکمہ اولملرینہ مساعده ایتککہ مجبور
 ایدہ جک ، و وقوع بولان برمنازعہ دہ اہالی اصلیہ -
 یہ غلبہ چالہ جق قدر - کثرت اوزرہ بولنورلردی .
 بر طرفندنہ مسلمانلر آفریقانک سواحل شمالیہ

ایدی؛ بو کون قورو بر چول حکمنده اولان پک
چوق یرل او وقت کوزل بر باغچه کبی معمور
وآبادان ایدی.

اسپانیا و مغرب مسلمانلری آق دکیزک تجارتی
الارنده طوتوب، بو دکیزک ایمانلرینی کیلریله طولد.
یردقاری کبی، بر قاچ دفعه ده سبته بوغازندن
آتلانتیق بحر محیطنه چیقوب، آز قالدی آمریقایی ده
کشف ایده جکلردی؛ چونکه کره ارضک قالان
نصفنک بوش اولسنه اینانه میوب، بو بحر محیطک
ایچنده اراضی مجهوله بولنه جغنی درک ایدورک، بر
قاچ دفعه مکمل دوتمارله بو سفره تشبث ایتلرسه.
ده، قدر بو شرفی (خرستوف - قولومب) ایچون
صاقلادیغندن، بیوک فرظونه لر کندیلرینی مأیوساً
کری دوتمکه مجبور ایتشیدی.

شرق مسلمانلری ایسه بصره کورفرزندن و باب
المنبدین بحر عمان و بحر محیط هندی یه اینوب، امید
بورننه قدر آفریقانک سواحل شرقیه سنی - بو کون
انکلیرلز یاپدقاری کبی - تجارت واسطه سیمه اله

و - بو کون مدنیت اسلامیه نك بر شاهد مجسمی حکمنده اولان - الحمراء ، القصر سرايلری کبی ممالک اسلامیه - نك هر طرفنده جامعار ، سرايلر و سائر محیر عقول ينار تأسیس اولمقده ایدی . فن نقرده مسلمانار یونانیلر کبی هیکللر یا پاماشلر سده ، - اورو پالبرك عربسق (یعنی عربلره مخصوص) تسمیه ایتدیلری - غایت کوزل چیچکلر ، مصنع خطر ، چیر کیلر و چیچک طرزنده یازیلر ترسیم و حک ایتکنده کی مه - ارتیری مشهوردر . فن معماری بی رومالبرك غایت قبا و ثقیل اصلولندن قورتاروب ، بو کونکی حالنه ایصال ، و خصوصیه کمر وقبه انشاسنی ایجاد ایدن مسلمانلردر . بورفاه و معموریت اهلینک تکثرینی و - قاعده عمومیه اقتضاسنجمه - اهلینک تکثری رفاه و ثروتک تزايدینی موجب اولمغله ، ممالک اسلامیه دن بو کون قرق الی بیکدن زیاده نفوسی اولمیان پک چوق قصبه لک اووقت بر ملیونه قریب نفوسی وار ایدی ؛ بو کون خرابه زار حکمنده اولان پک چوق مملکتلر اووقت تجارت مرکزى اولوب ، ثروته ملامال

عدن ، بصرہ ، کابل کبی نقطہ دل بویہ محال بعیدہ
تجار لہرینک مخزن لری حکمنده بولمقدمه ، و کاروانلر
متمادیا ممالک اسلامیہ نك شرق دن غربه قدر لا ینقطع
مناسبات و اختلاطده بولمنسنی موجب اولمقدمه ایدی .
فن کیمیاده کی ترقیلری بویہ لرتیننی و معادنک اخرجنی ،
فن مینخانیکیده کی ترقیلری صنایع و زراعتی تسهیل
ایده جک آلات و ادواتک ایجادینی ، و تاریخ طبیعیده کی
ترقیلری ده طوپراقدن کرکی کبی استفادہ ایتملرینی
موجب اولدیغندن ، و صنعت و تجارتله اشتغال -
بعض تبدل قومار عندنده اولدیغنی کبی - مذموم
اولمیوب ، ممدوح و مقبول بولندیغندن ، ممالک اسلا -
میه نك هر طرفنده ثروت و غنا بر درجه علیایه واصل
اولمش ؛ و ثروتک کثرتی البسه ده ، مفروشاندہ ،
بنالرده و سائر هر شیدہ زینت آرزوسنی تولید ایده رك ،
معارفجه اولان معلومات مکتسبه لری ده بو آرزولرینک
اجراسنه مساعد بولمقله ، صنایعده و فن معماریده فوق
العاده بر ظرافت و نزاکت حاصل اولوب ، غایت
کوزل قاشار ، صنعتلی نقشار ، اورمه لری یا پلمقدمه ،

منبت و الك كوزل يرلندن عبارت اولديغندن ، روما-
 ليلرله سائر امم متقدمه محاربه لرينك بر خرابه زار حالنه
 قومش اولديغني بو يرلر مسلمانلرك سعي و غيرتي
 و معارف اسلاميه نك معاونتياہ آرزمان طرفنده كره
 ارضك بر باغچه سي حكمنه پكوب ، اندلسده ، مغربده ،
 افريقيده ، مصرده ، سوريده ، عراقده ، فارسده ،
 خراسانده ، ماوراء النهرده و سائر ممالك اسلاميه ده
 هر نوع محصولات كثرت اوزره حاصل اولمقده ،
 معدنلر چيقاريلوب ، ايشلمكده ، ان صنعتلرينك
 كافه سي ترقى ايتكده ، و ممالك اسلاميه نك هر طرفنه
 يوللر آچيلوب ، يوللرك اوزرنده قيولر ، چشمه لر ،
 صهرنجلر ، كروانسرايلر و سائر سهولت و امنيت
 اسبابي مكمل اولديغني كبي ، كمچيلاك ده خيلى ترقى
 ايدوب ، ايجاد ايتدكلري پوصله سايه سننده مسلمانلر
 سواحلدن آريله رق ، دكلرلى طولاشدقلرندن ،
 امم اسلاميه نك محصولات ارضيه و صنعتيه لرى تجار
 اسلام طرفندن اقطار عالمه كتيرلمكده ، و هند و چين
 و زنگبار ابله ده مناسبات تجاربه آچيق اولوب ،

و كرك علم و قبحه كسب اشتهار ایدن رجالك اسملرینی
 و ترجمهٔ حاللرینی جامع بنه او قبیلدن پك چوق اثرلر
 واردر . زوزننك « كتبخانهٔ حكما » ، ابن ازیبه نك
 و احمد بن قاسمك « طبقات الاطبا » ، ابن حلكانك
 « وفيات الاعيان » ، یاقوت حوینك « طبقات
 الادبا » ، سیوطینك « طبقات النحات » و تواریخ
 بخنده ذكر ایتدیكمز سائر مورخینك بو جنسدن پك
 چوق تألیفاری واردر . سلطان مراد رابع عصری
 علماسندن كاتب چلبینك « كشف الظنون فی اسامی
 الكتب والفنون » نام كتاب مرغوبی ده بو قبیلدن
 اولوب ، مؤلفلرینك اسماء و تراجم احوالیله برابر اون
 سكرز یك بشیوز اللی كتابك اسملرینی حاویدر .

صنایع و مهوریت

۳۳

دین اسلام تنبلیکی منع ایدوب ، مسلمانلر سعی
 و عمل ایله مكلف و مأمور اولدقلرندن ، و ذاتاً مالك
 بولسدقلری اراضی آسیا و افریقا ایله اوروپانك اك

اوتنجی عصرک ابتداری احوالی ضبط ایدوب ،
 « حیب السیر » اسمیہ پک معتبر بر اثر براقشدر .
 قائمہ اصولنک بین الاسلام تاسکزنجی عصر هجرینک
 ابتدالزنده معلوم و مستعمل بولمنش اولدیغی بوتاریخده
 مسطوردر . رشید الدین نام مورخک مغولر ،
 و شریف الدین علینک یورلنک حقننده مکمل برر
 تاریخلری ، و دولت شاهک بر شعرا تراجم احوالی
 واردر .

۳۲

جغرافیا و تاریخ ایله تراجم احواله دائر حروف
 هجا ترتیبیه مرتب لغت کتابلری - که بو کون
 اوروپاده اک نافع آتاردن معدوددر - علمای اسلامک
 ایجاد کرده سیدر . لسان عربیده بو قبیلدن اولان
 اثرلرک حد و حسابی یوقدر . یاقوت حموی و ابو
 عبیده البکرینک « معجم البلدان » نام اثرلرینه مماثل -
 قصبه ، مملکت ، طاغ ، نهر اسملری کبی جغرافیایه
 متعلق کلماتی و اونلرک تاریخ و احوالنک تفصیلاتنی
 حاوی - پک چوق کتابلر بولندیغی کبی ، کرک سیاستجه

و اقامتارینک تاریخنی یازمشدر . ابن حارث الخصنی
اندلس قضاتنک تاریخنی ، و شهاب الدین احمد الفاسی
مکمل بر تاریخ عمومی ترتیب ایتمشدر ، کہ بو تاریخ
الحاج شتیلی طرفندن اختصار اولمشدر .

مورخین اسلامک بالکز اسمار و اثرلینک ذکر
متعدد بیوک جلدلر طولدیره بیله جکندن ، مورخین
عربک اک مشهورلرینی ذکر ایتدکن صکره ، فارسی
لساننده یازمش اولان مورخلرک مشاهیرندن بر قاج
ذاتی ذکر ایتمکله اکتفا ایدلم :

آل تیموردن ابوالغازی حسینک زمان سلطنتنده ،
یعنی هجرتک طقوزنجی عصرنده ، امیر مشار الیهک
وزیری مشهور علی شیرک تحت حایه سنده بولمش
اولان همام الدین میرخوندک یازدیغنی تاریخ عمومی
- که شاهرحک زمان سلطنته قدر واصل اولور -
شرق حقتنده پک چوق معلومات مفصلاه نافعہ بی
حاویدر . مورخ مشار الیهک اوغلی خوندمیر پدرینک
تاریخنی اختصار ایتدکن ماغدا ، اوندن صکره کی
احوالی ، یعنی طقوزنجی عصرک اواخربله

مدنیہ لڑپنہ واندلس مملکتک احوالہ دائر مکمل برر تاریخ یازمشلردر . بشنجی عصر ہجریہ اندلس مورخلردن ابن فرض شعرا و علمای اسلامک تراجم احوالی جمع وضبط ایتشیدی . ہجرتک سکرنجی عصرندہ غرناطہدہ یتیشن ابن خطیب اندلس وافریرقا احوال تاریخہسنہ دائر پک چوق معلومات غیر مضبوطہ تحری وکشف ایدہرک ، مکمل بر تاریخ ترتیب ایتشیدی . اثرلینک اوروپا لسانلرینہ ترجمہ اولنسیلہ ، او قدر شہرت قزانان مورخ مقری معلومات تاریخہسنک اکثریسنی ابن خطیبک بو اثرندن آلمشدر . مقرینک بر مکمل اندلس تاریخندن بشقہ ، « سیر النبی » اسمیلہ بر اثری ، و ابن حلدونک مقدمہ تاریخی اوزرینہ بر شرحی وارد . ینہ اندلس علماسندن قیسی ہجرتک آلتنجی عصرندہ عصر خامس شعرا و علمای اسلامیہسنک - حروف ہجارتیبیہ - تراجم احوالی ضبط ایتشدر . ابن خیام اسپانیانک بر تاریخ عمومیسنی ، و ابن صبیحی سکرنجی عصرده مرابطین و موحدینک اندلسدخول

جلد دن عبارت اولق اوزره ، یازدیغی تاریخ باشلیجه
 عربارك قبل الاسلام کی احوال عتیقه سنه دائر معلو-
 مات مفصله ویربور . نویریدن صکره ابن فرات
 یکرمی جلد دن عبارت بر تاریخ ، واحد ابن عرب شاه
 تیمور خانک مکمل بر تاریخی یازمشدر .

هجرتك یدنجی عصرنده ابن واصل طبرینک
 تاریخی اختصار ایتدیکی کبی ، ابن جوزی مرآت
 الزمان عنوانیه بر تاریخ ، وعتبی بشنجی عصرده
 سلطان محمود غزنونینک تاریخی یازمش ؛ وابن قتیبه
 عربلرک نسبنه و شعرانک تراجم احوالنه دائر بر کتاب
 تألیف ایتشدی .

اندلسدهده پک چوق مورخلر ظهور ایدوب ،
 آسیا و مغرب تاریخلرینی مکمل صورتده ضبط و تحریر
 ایتمش اولدقلری کبی ، تاریخ عمومی یهده خیلی خدمتار
 ایتشدر . ابن القطیبه هجرتك اوچنجی عصرنده
 مسلمانلرک اندلسی صورت ضبطنه دائر ، وینه او-
 عصرده احد بن محمد نام شاعر مشهور اندلسده
 ایلك اجرای خلافت ایدن خلفای امیهنک تشبہات

غایت مفصل بر تاریخ عمومی یازوب، مؤخرًا کنڈیسی
 اختصار ایشدر .

بر عصر صکرہ مسعودی ظہور ایدوب ،
 کنڈیسی هر علم وفنه آشنا بولندیغندن ، « اخبار
 الزمان » و « الکتاب الاوسط » عنوانر یله یکر می
 جلدن زیاده ایکی کتاب یازمشدر ، که ایچنده کی
 معلوماتک وسعتی فوق العاده ایسه ده ، بعض شیلری
 تحقیقسن قبول ایش اولدیغنی جای تأسفدر .
 مسعودینک « مرود الذهب ومعادن الجواهر » اسمنده
 بر اثری ده واردز .

ابن اثیر بغدادده تحصیل علوم ایتدکن صکره ،
 موصله چکیلوب ، اوینی مجمع علما حکمنه قومش ،
 واوراده « کمال التواریخ » نام کتابی تألیف
 ایشیدی . ابوطالب علی بوتاریخه مؤخرًا اوتوز
 سنه لک وقایع ضم ، ومولانا نجم الدین النذاری
 فارسی به ترجمه ایشدر . ابن اثیر بوندن بشقه ده بر
 طاقم تاریخلر یازمشدر .

نویری مصر مورخلرندن اولوب ، اون

وسائر مشاہیرك انگریزی حروف ہجاء ترتیبیہ حاوی
اولمق اوزرہ ، سکسان قدر جلدن عبارت برترجم
احوال کتابی تألیفنه باشلامش ایسہدہ ، اجلی بوجسیم
اثری بتیرمسنه مساعده ایتمہ مشدر . ناتمام قالان
بو کتابك مؤلفك خط دستیہ یازلمش بر جلدی پارس
کتبخانہ سندہ بولنیور .

مصرک تاریخنی جمال الدین ابن واصل ، ابوالمحسن
بدری ، ابن ایاس ، شمس الدین ابن ابی السرور و سیو -
طی ده یازمشدر . سیوطی مصرک سیوط شہرندن
اولوب ، برآدمک عمرندہ او قویہ میہ جنی قدر کتابر
یازمشدر . صلاح الدین ایوبینک معاصر ی بولنان
بغداد علماسندن عبد اللطیف مصرک موقع و احوالنی
تعریف ایدرک ، مکمل بر کتاب یازمشدر ، کہ اوروپا
لسانلرینہدہ ترجمہ او انہرق ، پک بیوک اعتبار
بولمشدر .

طبری ہجرتک دردنجی عصرندہ طبرستاندہ
دنیاہ کلوب ، بغداددہ تحصیل علم ایتدکن صکرہ ،
باشلجہ علوم شرعیہ ایلہ مشغول اولدیغنی حالہ ،

تعلیم و تدریس لہ مشغول اولغہ باشلادی . کندیسنگ مکمل بر تاریخی واردر .

ابن حلدون عرب و بربر لولہ امم سائرہ نک مکمل تاریخی یازوب ، دائما طوغری بی سویک و مداهنه و مبالغہ بی سومہ مکملہ مشهوردر . بو تاریخیک اوچ بیوک جلددن عبارت بر مقدمہ بی واردر ، کہ حکمت سیاستدن بحث ایدر ، واحوال امم و اشخاصہ دائر پک چوق معلومات ویرر . بو مقدمہ سلطان احمد ثالث زمانندہ پیریزادہ طرفندن ترکیبہ یەدہ ترجمہ اولمشدر . ابن حلدونک فن معماری یە دائر بر کتابیلہ سائر اثر لری دە واردر .

تقی الدین احمد مقریزی ابن حلدونک معاصر ی اولوب ، بری مصر مملو کیلرینہ ، و دیگر ی مصرک ، ایادی اسلامہ دوشه لی ، تاریخ و جغرافیا و ادارہ سیلہ سائر احوالنه دائر پک چوق معلوماتی حاوی مهم ایکی اثر بر ایشدر . مسکوکات اسلامیہ یە دائر بر کتابدہ تألیف ایش ؛ و مصدرہ بولمش و یا خود مصری زیارت ایش اولان امر ا و کبرا ایلہ علمانک

— کافہ امدن بحث ایدن و خصوصیاہ اهل اسلامہ
و روم ایمپراطور لغتہ دائر معلومات کافیمہ بی حاوی
یونان — بر تاریخ عمومی ترتیب ایتشدہ .

ابوالفرج ابتدا حلبدہ پستیموس اولوب ، سریانی
لسانندہ کافہ امدن و خصوصیاہ عربلرله مغوللردن
و چنکیرک فتوحاتندن باحت بر تاریخ عمومی یازوب ،
شرف اسلامہ مشرف اولدقندن صکرہ ، بو اثرینی ده
کنندیسی عربی یه ترجمہ ایتشدہ .

برهان الدین ابتدا بغدادده نجم الملک مدرسہ سنندہ ،
و صکرہ موصلده قاضی کمال الدین شهر زورینک تأسیس
ایتش اولدیغی مدرسہده مملک ایتدکن صکرہ ،
صلاح الدین ایوبی طرفندن مصره جلب اولنہرق ،
قاضی العسکر تعیین اولندی ، و مشار الیهک وفاتندن
صکرہ ، اوغلاری طرفندن حلب قاضیلکنہ تعیین
اولنوب ، اوراده بر مکتب (یعنی صبیان مکتبی) ایله
بر مدرسہ (یعنی دارالفنون) تأسیس ایدہرک ،
بو بروقت صکرہ مأموریتندن استعفا ایدوب ، یالکز

ترکیده معانی و نکات دقیقہ فی شامل حدسز حسابسز
اشعار بولنوب ، ملت اسلامیہ نك شعر و نظمده کی
ترقیاتی اثبات ایدر .

تاریخ

۳۱

تاریخده مسلمانر هر امتدن زیاده غیرت کوستروب ،
کاتب چلبی « کشف الظنون فی اسامی الکتب و الفنون »
نام اثرنده بیک اوچیوز مورخ صایور . مورخین
اسلامک مشهور لری ابو الفدا ایله ابو الفرج
وبرهان الدین ایسهده ، ابن حمدون ایله مقریزی ده
بولردن کوری قلیوب ، جله سنک آتاری اورویا
مورخلرینک مرجعی بولمشدر .
ابو الفدا سوریهده حکمدار اولدیغی حالده ،
محاربهده پک بیوک بر شجاعت و جسارت و حکومتده
فوق العاده عدل و حقانیت کوسترمکله برابر ، بوش
وقتلرینی ده علوم و فنونله اشتغال اتمکله کچیره رک ،
یوقاریده بیان ایتدیگمز کی ، مکمل بر جغرافیا ایله

جمع ایامہ «خجاسہ» عنوانیہ، پک معتبر بر اثر، و متبنی دہ
سیف الدولہ نیک نامہ خیلی اشعار ترتیب ایتشیدی .
مؤخرأ ابو نواس، ابن درید و ابن فارخی کبی شاعر لودہ
یتیشدیسده، مرور زمانہ جزیرة العربک خارچنده
کی عربلر شعری سؤ استعمال ایده رک، علوم
و فتونی ده نظماً یازمغه باشلامغه، شعرك موضوع
حقیقیسنی بوزدقلرندن، اشعار عربیه یو اش یو اش
قوت و لذت غائب ایتکه باشلادی .

اشعار عربیه غایت فصیح و مؤثر ایسهده، اکثر-
یسی کسیک برحالده اولوب، بر ماده بی باشلایهرق،
نظامنده بیتیرنلر آزدرد . شعرای عربک اکثرنده
نقصان اولان بو خصوص فرس شاعرلرنده مکمل
اولوب، اشعار فارسیهده پک بیوک برنظام و ترتیب
کوریلور . اشعار عربیه نیک چوغی غزلیات و قصایدن
عبارت اولدیغی حالده، فارسیهده فردوسینک شاهنا-
مهسی، نظامینک پنج کنجی، عطار و جامینک کلیاتی
کبی منظوم حکایات و روایاتدن عبارت پک چوق اثرلر
واردرد . هر حالده کرک بو ایکی اسانده و کرک اسان

آچیلان سرکی یہ جزیرۃ العربک ہر طرفندن شاعرلو جمع اولہ رق، ترتیب ایتدکاری شعرلوی وضع ایدرلودی . بو اشعار مہ موضوعہ نیک جملہ سندن اک زیادہ بکنیلنلری التون یازیلرلہ یازیلہ رق ، و کعبہ نیک دیوارینہ آصیلہ رق ، صاحبی تحسین و تقدیر عمومی بہ مظہر اولور . دی . بو وجہلہ انتخاب اولنوب ، آصیلان اشعاردن یدی شاعرک اثرلوی « معلقات سبعة » عنوانیلہ بر کتابہ جمع اولہ رق ، الیوم موجود در . بو یدی شاعر : حارث ابن ہلیزہ ، زہیر ، عمرو ابن کثوم ، امرأ القیس ، ترفہ ، غمترہ و لبیدنام ذاتلردر . وقت سعادتندہ مکہ و مدینہ دہ خیلی شاعرلو بولنوب ، حسان ابن ثابت ، عبداللہ ابن روحہ و کعب ابن مالک حضرت نبینک مدحنی یازمق شرقنہ نائل اولمشلردر . معلقات سبعة دن برینک صاحبی بولمان زہیرک اوغلی کعب دہ شرف اسلاملہ مشرف اولہ رق ، قصیدہ بردہ بی تنظیم ایتشدر . شعرای عربک اشعارینی جامع اولان دیوانلر حسابسزدر . ہجرتک اوچججی عصرندہ ابو تمام حبیب طایب شعرای عربک اک منتخب شعرلینی

اللایة واللیلة حکایہ لری ، و فارسیده گلستان سعیدی ،
انوار سہیلی ، جسہ نظامی ایلہ دھا پکچوق اثر لر
بو قیلندر .

برامتک اخلاق و افکارینی مبین و معانی حکمیہ بی
حاوی اولان ضروب امثال ایلہ شرقیلرک جمع
وضبطنہ دہہ علمای اسلام قصور ایتیموب ، لسان
عربینک ضروب امثالی جامع پکچوق کتابار واردر ،
کہ میدانینک امثالی هپسندن زیاده مشهور و معتبردر .
عربی شرقیلری جمع ایلہ برقاچ بیوک حلدن عبارت
« اغانی کبیر » اتمیلہ مکمل بر اثر تألیف ایدن
ابوالفرج اصفهانی غایت فصیح و نکتہ لی حسابسز
شرقیلر و شعر لر طوپلامش اولدبغی کبی ، بالمناسبہ
تاریخلرده بولنیمہ جق پکچوق حکایات و وقایع ایلہ
نکات تاریخیه و شعریه دہہ نقل ایتشدر .

۳۰

شعر مسلمانارک ایجادیدر ، دنیله بیلیر ؛ هله قافیہ ام
جدیده بیله مسلمانردن کچہ شدر . عربلر ذاتاً قبل الاسلام دہہ
شعرایلہ مشغول اونوب ، سنه دہہ بردفعہ کعبه نک جوارنده

عربینک قواعدینی ترتیب و تحریر ایتدکاری کبی ،
عرب علمائی ده لسان فارسی و ترکیک قواعدینه دائر
متعدد اثرلر یازمشلردر .

فصاحت و بلاغت فننده ده علمای اسلام پکچوق
مساعی صرف ایدهرک ، « تلخیص المفتاح » صاحبی
سعد الدین تفتازانی ، کتاب مذکورک شارحی امام
جلال الدین غزوینی ، « حدیقه البلاغه » صاحبی
میر شمس الدین ، « آداب الکاتب » صاحبی ابن قتیبه
کبی نیجه مؤلفلر یتیشمشدر . خلیل بن احمد بین الاسلام
علم عروض و قافیہی ایجاد ایتدیکی کبی ، سکاکی ایله
سیوطی ده لسان عربینک فصاحت و بلاغتنه و نزاکت
افاده سنه دائر مکمل اثرلر براقشاردر .

۶۹

اخلاقه دائر فصاحتله یازلمش امثال و حکایات ده
مسلمانلر عندنده پکچوق اولوب ، لسان عربی و فارسی
سیده بوقیلدن حسابسز اثرلر واردر . عربیده
ابوالقاسم حریری ایله همدانینک مقاماتی ، زمخشرینک
اطواق الذهبی ، لقمانک امثالی ، کلیله و دمنه ایله الف

مالک اولان بادیہ عربلرینک اغزندن ایشیتک ایچون ،
مدت مدیده عربستانده سیاحت ایتشیدی . کندیسینک
بو جسم ائردن ماعدا قرق قدر تألیفات سائرہ -
سیده واردر . تیمورخان ایله سلاطین عظام عثمانیہ دن
سلطان بایزید اول بو ذاتک قدرینی ایشیتکله ،
کندیسنه هدیه لر کوندره رک ، کندیسینی تلطیف
ایتشار ایدی .

لسان عربینک بو ترقیاتندن ماعدا لسان فارسینک ده
یکیدن بر بنای ادبیاتی تأسیس اولنه رق ، لسان مذکور
ده حروف عربیسه ایله یازلمغه ، و محتاج اولدیغی
کلمه لری لسان عربیدن اخذ ایتکله باشلامغه ، وسیع
وغایت لطیف برلسان حکمنه کچمش ؛ و بولسانده ده
فردوسی طوسی ، نظامی ، انوری ، سعدی ، دقیقی ،
رودکی ، شیخ عطار ، حافظ شیرازی ، خسرو
کبی - اشعار و آثاری معجزاتدن عد اولمغه - شایان نیجه
شیرین زبان شاعر لر یتیشمشدر . لسان ترکی ده عربیدن
کلمه لر آله رق ، توسع ایتکله ، و حروف عربیسه ایله
یازلمغه باشلامشیدی . فرس و ترک علمای لسان

حسابنہ صرف ونحو ومعانی کتابہری تألیف
اولمشر ، وبوعلملرده سیبویہ ، زمحشری ، فارسی ،
زجاج ، ابن حاجب ، ولغات جعندہدہ جوہری ،
فیروز آبادی وزمحشری کبی علما یتیشمشدر .
زمحشری صرف ونحوہ دائر ایکی کتاب یازدیغی
کبی ، « کشاف » عنوانیلہ پک معتبر برتفسیر وعر -
بیدن فارسی یه بر لغات کتابی یازمشدر . جوہری
مدت مدیدہ عربستانک اطراف واکنافنی کزدکن
صکرہ ، وطنی بولنان خراسانہ عودتندہ « صحاح
اللغه » عنوانیلہ لسان عربینک غایت مکمل بر لغات کتابی
ترتیب ابتدیکی کبی ، فیروز آبادی ده مؤخر لسان عربینک
کافہ لغات ودقایقی جمع ، وابو الحسن علی ابن سیدک
«مقدم» نام کتابیلہ صنعالی حسن بن محمدک یکر می جلددن
عبارت اولان لغات کتابی تصریح وتفصیل ایدہ رک ،
بیوک آلتمش جلدن عبارت بر اثر میدانہ کتیر مشیدی ، کہ
بو کون مستعمل اولان «قاموس محیط » او مفصل اثرک
مختصری و او توزده بر جزئیدر . فیروز آبادی شہد
ابتدیکی کلمات عربیہ پی لسان مذکورک اک فصیحہ

کریم کافہ شعرا و فصیحای عربی حیران آیدہ جک بر فصاحت و بلاغت ایله نازل اولدیغندن ، لسان عربینک اساسی حکمنه کچوب ، کرک عن اصل عرب اولانلر و کرک دائره اسلامه داخل اوله رق ، لسان عربی بی لسان فنی و ادبی اتخاذ ایدن اقوام سائرہ ایچون بر نمونه ادبیات اولمغله ، اک اول ایرانیلرله سائر اقوام عجمیه ، کلام الهی آ کلابه بیلک ایچون ، صرف ونحو و معانی قواعدی ترتیب ایتکه ، ولوجل السهوله تفسیرلر یازوب ، تفسیرلرک اوزرینه ده حاشیه لر تألیف ایتکه ، و لسان قرآن و لسان ادبی ملت اسلام اولان عربی بی تحصیل ایچون ، لغات کتابلری جمع و ترتیبینه مجبور اولدیلر .

ایشته ، بو وجهله ظهور اسلامه برابر ، لسان عربی کوندن کونه ترقی و توسع ایتکه باشلایه رق ، ترجمه اولسان علوم و فنونده بولسانه پک چوق اصطلاحات علمیه و فنییه قزاندیرمغله ، پک و اسع بر لسان علمی و فنی حکمنه کچدی . لسان عربینک قواعدی فوق العاده مدققانه جمع و ضبط اولنه رق

شریعتہ بیوک خدمتکارایفا، وانداس ایله آفریقاده مالکی
مذہبنی نشر ایتملردر .

مذہب شافعی بالکرمصرده انتشار ایتمش ،
ومذہب حنبلی ایسه ، هیچ بر طرفه انتشار ایدهمه -
مشدر .

ایشته ، بووجهله مسلمانر قوانین ونظاماجه
هر امتدن زیاده ترقی ایدوب ، افراد امتک حقوقی
لایتغیر بر قانون حقانیتله تأمین اولنمش ، و هیچ بر
رئیس و حاکمه عرفی و کیف مایشاء حکم ایتمک حتی
ویرلمه مشیندی .

ادبیات

۲۸

مسلمانر ادبیاتدهده ، قسونده ایتمکلی قدر ،
ترقی ایدوب ، ذاتاً عربلر قبل الاسلام شعر ایله
اشتغال ایدهرک ، غایت فاضیح و بلیغ اشعار تنظیم
ایتملرسهده ، لسان عربینک قواعد و احکامی ضبط
اولمندیغندن ، منتظم ادبیاتلری یوغیندی . قرآن

اولوب ، ہر طرفہ عالم و محق ذاتار تعیین ایتشیدی .
 ائمہ اربعہ دن صکرہ مذهب خنفیدہ مشار الیہ
 ابو یوسف ، ابراہیم حلہی ، محمد ابن شہاب الزہیری ،
 برہان الدین و ابو عبد اللہ محمد کبی متبحرین یتیشوب ،
 احکام شرعیہ بی مسائل کثیرہ الیہ تفصیل و اجمال ایتش ،
 و خلفای عباسیہ ہومذہبی اختیار ایتد کلرندن ، او
 وقت خلافت شرقیہ نک تحت ادارہ سندہ بولمش اولان
 آسیای اسلامینک اکثر طرفلریلہ مصرده مذهب خنفی
 انتشار ایتشدر .

خلفای عباسیہ عندندہ ابو یوسفک ایتدیکی خدمتی
 اندلسدہ حاکمک زمان خلافتندہ امام مالکک تلا -
 مذہ سنندن یحیی ، و افریقادہ سہنون نام ذاتلر ایفا
 ایتکلہ ، اونلردن صکرہ محمد المواز ، محمد عتی ، ابو
 مروان السلیم ، ابو عبد اللہ محمد بن ابراہیم ، ابن
 حاجب ، ابو محمد عبد اللہ بن ابی زید ، خلیل بن اسحق ،
 ابن یونس سقلیوی (یعنی سیجلیالی) و ابو عبد اللہ محمد
 بن علی بن عمر المزری (کہ سیجلیانک مزرہ یا خود
 مازارہ فصہ سندہ تولد ایتشدر) کبی علما یتیشہرک ،

قانون

۲۷

قرآن کریم پک چوق احکام شرعیہ پی حاوی اولدیغی کبی ، حضرت پیغمبرکده معاملات حقنده حسابسز احادیث سریفه لری بولندیغندن ، اسلامک ظهوریله برابر بر شریعت یعنی قانون تواد ایدهرک ، بر عصر قدر آیات و احادیث ایله حکم اولندیقدن صکره ، آیات قرآنیه و احادیث نبویهنک دلالتیله ، وحقنده آیت و حدیث اولیان خصوص صائده عقل و انصاف و حکمت و حقانیتته مراجعتله ، مکمل بر - شریعت تنظیم و ترتیب اتمک احتیاجی کورنمکله ، هجرتک تابرنجی عصرینک او اخرنده امام اعظم ابو - خنیفه ، امام شافعی ، امام مالک و امام حنبل بو بیوک وظیفه پی درعهده ایدهرک ، دین اسلام و مدنیت اسلامییه پک بیوک خدمتله ایتدیله .

ابو خنیفه نک تلامذه سنندن ابو یوسف هارون الرشید طرفندن ، اولکاسنک هر طرفنده عدل و حقانیتک محافظه سیله شریعتک حسن اجراسنه مأمور

رومی کبی پک چوق بیوک ذوات یتیشمشدر ، کہ قرآن
 کریم ایله احادیث شریفه نکتات حکمیہ سنی حل ،
 و حکمتک بو قسمنی ده بر درجه علیایه ایصال ایله ، پک
 چوق اسرار کشفنه موفق اولمشلردر . اوروپاده
 « فیلسوف مبستیق » عنوانیله یاد اولنان اسپینوزہ
 و هکل کبی حکمایہ صوفیون اسلامیہ نکت مقلد و پیروزی
 نظریله باقیله بیلیر .

علم کلام و عقاید و تفسیرده سنیلردن فخرالدین
 رازی ، علی بن عمر الخطیبی ، امام بیخسوی ، ابوبکر
 نصفی ، شمس الدین اصفهانی و حسین شیرازی ،
 و معتزلہ دن محمد جهانی ، ابو حنیفہ الواصل ، ابو
 علی الجبائی ، ابو حسین عبدالسلام ، ابو قاسم بلخی ،
 ابن ایاس ، ابو یعقوب السہام کبی علما یتیشوب ، مرکز-
 لری بصرہ و بغدادده ایدی . « تحفة اخوان الصفا »
 نامیله ترتیب ایتدکلری مجموعہ ، بونلرک ده نہ قدر
 افکار دقیقه حکیمانہ ایله اوغراشوب ، دینی حکمتدن
 تفریق ایتمه مک ایچون ، نہ قدر چالیشدقلرینہ بر دلیلدر .

حکمتک بین الاسلام نشر و شیوعیله تشتتی ،
 حکمای اسلامیہ نیک طبیعیون ، دھریون ، معترّله ،
 صوفیون ، متکلمین کبی اقسامه انقسامنی موجب اولمش ؛
 و حکمتک اعتقادات و احکام دینیه ایله امر اجندن
 عقاید و کلام و تصوف علمری تولد ایتشدر .

حکمت دینیہ به متعلق یازان علمای اسلامیہ دن
 امام عزالی یوزہ قریب تألیفات جسیه یازہرق ، دائما
 حکمت اسلامی مدافعه و تعظیم ایتدیکندن ، « حجة
 الاسلام » نامہ ، مظهر اولمشدر . کندینسک حکما
 حقنده اعتراضاتی حاوی بر کتاب یازمندن ، حکمانک
 علیهنده بولندیغی ظن اولمش ایسده ، کتاب مذکور
 حکمانک افکارینی جرح ایتیوب ، بعضیسنک افکاری
 دیگرلرینک افکارینه مخالف اولوب ، بر برلرینی چورو-
 تدکلرینی بیان ایدیور .

حکمت تصوفده ملت اسلامیہ ده محی الدین
 عربی ، جنید بغدادی ، شبلی ، مولانا جلال الدین

حاشیہ لڑہ کندی افکار و مطالعات حکیمانہ لرینی بیانلہ ، بو عملی توسیع ، و بعض خصوص لڑہ حکمای یونانک افکار لرینی تصحیح ابتدکن ماعدا ، حکمتہ متعلق رأساءہ پک چوق کتابلر یازمشلر ؛ و کندی ، محمد بن مسعود ، ابو تمام نیشابوری ، ابن سهل بلخی ، اسفرائی ، جیری کبی حکما چیقمش ، و نہایت فارابی و ابن سینا بو عملی بردرجه علیایہ چیقارمشلردر . بونلردن صکرہ ظهور ایدن ابن بایہ (که اوروپا- لیلرجه « آونپاسه » اسمیاه مشهوردر) ، اثیرالدین الابر ، علی الحوینی ، ابن الرشد ، ابو الصلت و نصیر- الدین طوسی کبی اعظم حکمای اسلامده فارابی ایله ابن سینانک طریقنی اختیار ایدرک ، دها برقاچ آدم ایلری کیتمش ، وائرلری مدت مدیده اوروپادهده دستور العمل طوتیلهرق ، ترجمه لرئ مکاتبده تدریس اولمشدر . اک دقیق فکر و مسئلہ لر اوزرینه حکمای اسلام کتابلر طولوسی مباحثات و مطالعات یازمغه اوشمه مشلر ؛ و بناء علیہ فکرلری اعتباریلہ ، برقاچ صنف و قسمه تقسیم اولمشلردر .

پك چوق ترقی ایتشدر . عباسیلرك ابتدای خلافتنده
 بغدادده یونانیلرك آثار فنییه سی ترجمه اولنسدیغی
 صروده ، حکمای یونانیه نك افکار و مطالعاتنی حاوی
 کتابلرده اهمال اولمیهرق ، آرسطو و افلاطونك
 تألیفاتیده ترجمه ، واوزرلینه شرحلر ، حاشیهلر
 ترتیب اولمش ؛ وسقراط ، فیثاغوراس ، حکمای
 سبعة ، آندیستن ، دیوژن ، و سائر حکمانك اسماری
 بینالاسلام شهرت بولوب ، بو حکمادن هر برینك
 فکر و مسلکی ده جمله نك معلومی اولمشیدی .

اوروپالیلر خیلی وقت مسلمانلرك حکمتی ، قرآن
 کریمه مخالف بولهرق ، قبول ایتدکلری زعمنده
 بولمشلر سده ، نهایت علمای اسلامك حکمته متعلق
 آثارینی کوروب ، مسلمانلرك بو علمده نه قدر ایلری
 کیتمش اولدقلرینی ، و محض حکمت اولان قرآن کر -
 یمك حکمتی منع ایده میه چکنی ، و بالعکس حکمتی
 هر صحیفه سنده امر و توصیه ایتدیکنی آکلادیلر .

مسلمانلر حکمای یونانك آثاريله اکتفا ایتیبوب ،
 بو آثارك اوزرینه ترتیب ایتدکلری شرحلرده ،

استعمال اولئان نباتات ، اشجار ، معادن و حیواناتی
مفصلاً تعریف و بیان ایدر . بو کتاب جانیوس ایله
دیوسقوریدک افکارینی پک چوق تصحیح ابتدیکی کبی ،
خیلی معلومات جدیدده ضم ایتسدر .

بونلردن بشقعه دهاپک چوق اطبای اسلامیہ
کلتسدر ، که یالکز املرینک قیدی جلدلر طولدیرر .
الک مشهورلری - ذات اجنب (پلورزی) ایله التهاب
سحایا (فره نزی) و سائر علتلره دائر مفصل بر کتاب
یازان - ابو جعفر احمد بن محمد الضالب ، - منجملکده -
کی شهرتنکده ذکر سی سبقت ایدن - نبیت ابن کره ،
ابو حسن ابن تلید ، علی بن رضوان ، عبد الرزاق ،
هیبة الله ، ابو الفرج ، اسحق بن ابراهیم ، و سائر -
لریدر .

حکمت

۲۵

حکمتده علوم سائره عمره سنده مسلمانلر بیننده

و «التهاب شغاف» کبی علتک تشخیص و تداو بسنی
تعریف ایتمش ؛ و فن جراحیده یاریق و قریقلرله بوغاز
خسته لغنده بوغازک یار یلوب آپلمسی حقنده خیلی
معلومات بر ایشدر . اوغلی ده کندیسنک طریقنه سلوک
ایدوب ، پدرینک و فاتندن صکره ، یوسف ابن تاسفینک
طیبی اولمشیدی .

ابن رشده ابن زهیرک تلامذه سمندن اولوب ،
حکمت و تصوف و فنون سائر به متعلق خیلی آثاری ،
وازان جمله آرسطونک تألیقاتی اوزرینه مفصل بر
حاشیه سی اولدیغی کبی ، طبدهده ابن سینانک قانونی
اوزرینه بر شرحی ، سیمه یه ، زهره و تریاکه دائر بر
کتابی و سائر ائاری واردر .

ابن بیطار ملاغمه جوارنده تولد ایدوب ، اندلسده
تحصیل فن ایتدکن صکره ، شرقه بر سیاحت ایدهرک ،
مصرده صلاح الدین ایوبی ، و شامده الملك العادل
طرفندن فوق العاده حسن قبول و اکرام و احترام
کورمشیدی . «الادویه البسیطة» عنوانیله یاز -
دیغی بر کتاب - که درت جلددن عبارتدر - طبده

۲۴

اندلسدہ دہ ہجرتک آلتنجی ویدنجی عصرندہ
ابوالقاسم بن عباس ، ابو مروان بن عبدالمک بن زہیر ،
ابوالولید محمد بن الرشید و عبد اللہ بن احمد بن علی البیطار
کبی خیمی اطبایتیشدی .

ابوالقاسم باشلیجہ فن جراحی بہ چالیشوب ، بوفندہ
یکچوق کشفیاتہ دسترس اولمشدر . آلات جراحیہ نک انوا .
عیلہ صورت استعماللری حقندہ دہ براتری واردر . متانہ
طاشنک اخراجیچون کوستردیکی اصول ، و کسملک
اوزرہ ، تعیین ابتدیکی محل بو کوندہ اوروپا جراحیہ
ینک قولاندقلمری اصول و کسدکلمری محلدر .

ابن زہیر اندلسدہ طوغوب ، اورادہ تحصیل فن
ایتد کدن صکرہ ، فاس حاکی یوسف ابن تاسفینک
سرطیبی اولدی . بو ذات سلفارینک قاعدہ متخذہ سی
خلافہ کیدہ رک ، فن طبی فن جراحی و فن اسپیحاری
ایلہ برلشدیروب ، کمدیسنک ذاتا بوفنلرک اوچندن دہ
معلوماتی اولدیغندن ، فن طبہدہ یکمیدن خیمی ادویہ
ومعالجات کشف ابتدیکی کی ، « انتہاب حیمز مثلث »

طبی و علوم و فنون سائرہ بی تحصیل ایدہ رک ، اون
 سکرز یا شنندہ ایکن ، حکمدارانندن امیرنوحی پک اغر
 برخستہ لقدن ای ایتمکله ، ملوک ساسانیہ عنندنہ پک
 بیوک براعتبار قزان دیسہ دہ ، سلطان محمود غزنوی
 کندیسنی پک چوق و عدلرله یاننہ آلق ایستدیگی حالده ،
 کیتک ایستمدیکندن ، برطاقم بلالره گرفتار اولدقدن ،
 و بروقت رایده مجدالدولہ نک یاننده بولندقدن صکره ،
 همدانه کیده رک ، اورانک حاکی بولنمان شمس الدولہ نک
 سرطیبی و وزیر اعظمی اولدی . ابن سنیا امور سیاسیہ
 وملکیہ ایله مشغول اولدیغی حالده ، برطرفندن ده
 بوش طور میوب ، طبہ و فنون و علوم سائرہ متنو -
 عہدہ دائر متعدد اثرلر تألیف ایتمشدر . طبہ متعلق
 « قانون » عنوانیله یازدیغی مفصل کتابی آلتی عصر
 پیایی هر طرفده دستور العمل طوتیہ رق ، واوروپا
 لسانلرینہ دفعاتله ترجمه و طبع اولنہ رق ، فرانسه
 وایتالیا مکاتب طبیہ سنندہ اساس تحصیل یرینی
 طوتمشدی .

مراقی اولوب، بو علمدهده خیلی شیر کشف ایتشیدی .
 حتی اختیار لغنده اعمی اولغله ، کوزلنده عملیات اجرا
 ایتکه کیدن جراحلره کوزک قاچ طبقه سی اولدیغنی
 صوربور ، وجواب آلینجه ، جراحلری رد ایدوب ،
 کوزک قاچ طبقه سی اولدیغنی بیلیر بر جراح بولمقجه ،
 عملیاتی اجرا ایتدیرمیه جکنی سویلیورمش . سوریه
 ومصری کزدکن صکره ، اندلسه قدرده برسیاحت
 ایتشیدی .

اللی سنه صکره ایرانده علی بن عباس اسمیله برطیب
 ظهور ایدوب ، آل بویه دن عضد الدوله نیک معینته
 آندی . بوذات بقراط وجالینوسک فن طبده قصور
 وخطالرینی بیان ایدهرک ، - اونی علمی ، واونی عملی
 اولمق اوزره - یکریمی جلدن عبارت مکمل برطب
 کتابی تألیف ایتشدر ، که بوده اوروپا لسانلرینه
 ترجمه اولنه رق ، امم جدیده عندنده طبک ترقیسنه
 خیلی خدمت ایتشدر .

ینه اوزمانده یعنی هجرتک دردنجی عصری اوآخرنده
 حسین ابن سینا شیراز جوارلنده دنیایه کلوب ، بخاراده

ده تألیفاتی بالکراہم اسلامیہ بیننده دکل ، اوروپادہ
بیلہ خیلی وقت دستور العمل طوتمشدر .

ابوبکر رازی ، کندیندن اول فن طبہ تعلق
اولہ جق نہ قدر کتابر تألیف اولمش ایسہ ، جہلہ -
سنی بولوب ، او قودقدن صکرہ ، خیل وقتدہ
بغدادورای و نیشابور خستہ خانہ لرینی ادارہ ایتشیدی .
« حاوی » عنوانیہ طبہ متعلق یازدیغی مفصل
کتابدن ماعدا ، چچیک وقزاموق علتلرینہ دائر برائر
براقشدر ، کہ اوروپا جہدہ پک چوق شہرت واعتبارہ
مظہر اولمشدر . خراسان حاکی بولنان ساسانیلردن
منصورك نامنہ تألیف ایتدیگی اون جلد کتب
طیہ سنک میلادک اون آلتنجی عصرندہ وندیکدہ
طبع اولنان ترجمہ سی مشارالہک اوروپا جہ بیوک
بر شہرت و شان قزانمسی موجب اولمشدر . تألیف
ایتدیگی کتابلرک مجموعی ایکوز جلدی متجاوزدر .
کیمیائک طبہ استعمالی ، یعنی عملیات کیمیویہ ایله ادویہ
استحصالی ، خفیف مسہلاری وغیطان یاقیسنی ایجاد
ایدن مشارالہدر . کندیسنک علم تشریحہ پک چوق

طب

۲۳

فن طبہ مسلمانر عندندہ فنون سائر صرہ -
 سندہ ترقی ایتشدر . ہارون الرشیدک طبیی بولمش
 اولان یحیی بن مسقویہ اجزاجیلغہ ، سیمتہ یہ ،
 ما کولاتہ ، نزلیہ ، جاملرہ ، باش اغریسنہ و سائر
 مواد طبیہ یہ دائر اوتوز جلد قدر کتب معتبرہ
 تألیف ایتشیدی ، کہ بعضینک اصلری ، وبعضینک
 لسان عبرانیہ اولان ترجمہ لری اورو پالیرک الینہ
 واصل اولشدر . مومی الیہک تلامذہ سندن حنین
 یونانیرک آثار فنیہ سنی جمع ایتک مأمور یتیلہ یونانہ
 کوندریلوب ، بغدادہ عودتندہ ، جالینوس و بقرا -
 طک اثرلرینی لسان عربیہ ترجمہ ، وطب ومنطقہ
 دائر خیلی کتابلر تألیف ایتشدر . بو ایکی طبییدن
 صکرہ ، عباسیلر زمانندہ دها پک چوق طبییلر
 کلدیسه ده ، اطبای اسلامیہ دن اصل ذکرہ شایان
 ابوبکر الرازی ایلہ ابوعلی بن سینادر ، کہ ایکینک -

و فاحش فیأنتله صاندیرلماسنه دقت ایتمک اوزره ،
مخصوص مأمورلر تعیین ، و اوفق قصبه لرله کویلرده
بولسان اجزا خانه لری تفتیش ایتدیروب ، هر نوع
ادویه لری بولمسنی تنبیه ایدردی .

علمای اسلام نباتاتک ارککی ، دیشیسی اولد-
یغنی ده کشف ، و زراعتنه مخصوص انواع آلتلر
ایجاد ، و بوقنه دائر متعدد کتابلر تألیف ایتشلر
ایدی . علم الارض ایله ده اک اول اشتغال ایدنلر
علمای اسلام اولدیغنی انکلسره علماسندن (لایل)
یازدیغی علم الارض کتابنک مقدمه سنده بیان و اثبات
ایتشدر . علامه قزویننک نباتات و حیواناته دائر پک
چوق معلوماتی حاوی معتبر اثر لری اولدیغی کبی ،
دمیرینک ده علم حیواناته دائر غایت مکمل بر تألیفی
واردر . اوروپا علماسی مشارالهی بحقی « عربلرک
بوفونی » تسمیه ایتشلردر . اوروپاده بو کون
موجود اولان نباتات و اشجار و خصوصیه چیچکلرک
پک چوغنی اندلس مسلمانلرندن آلتشدر .

بولمش - ایکی بیک جنس نبات علاوہ ایتمش اردر .
 ابن سینا طبہ دائر یازدیغی کتابلردہ او وقتہ
 قدر مجھ-ول بر چ-وق نباتات بیان ایدیور .
 ابن الرشک اوغلاری - معیندہ بولندقلری - اسپانیا
 قرالی ایکنجی فردیناندہ نباتاتہ دائر پک چوق معلو-
 مات ویرمشاردی . اندلس خلفاسندن برنجی عبد
 الرحمن قوردونک جوارندہ غایت واسع و مکمل بر
 نباتات باغچهسی یامش ، و بولنمین نباتاتی بولوب ،
 کتیرمک ایچون ، آفریقا و آسیانک هر طرفنه مخصوص
 سیاحلر کوندرمشیندی .

طبہ راوند ، دارچین ، نمر ہندی ، من (قدرت
 حلواسی) ، سناءمکی یاپراغی ، کافور ، صاری حلیلہ
 وسائر نباتات ، وادویہدہ - متقدمینک قوللاندقلری -
 بالیرینہ شکرک استعمالی علمای اسلامک جہاء کشفیاتندندر .
 اطباء اسلام شکر واسطہ سیک پک چوق شر بتلر ،
 مجموعلر ترتیب ، و نباتات و ثمراتی محافظہ ایتمک یولنی
 کشف ایتمدیلر . اندلسدہ وسائر ممالک اسلامیہدہ حکو-
 مت اجزا خانہلردہ بوزلماش ادویہ بولندیرلمسنہ

کیمیای کاذبہ ترقی ایتکده بولنش ایسه ده ، بو
 کیمیای کاذبک تجاربی ده معادن و سائر موادک عناصر
 و ترکیباتنی میدانه چیقاره رق ، کیمیای صحیحک ترقیسنه
 خدمت ایتشدرد . هجرتک اوچنجی عصرنده ظهور
 ایتمش اولان جابر ابو موسی جعفر کوفی ایله دردنجی
 عصرک ایتدالزنده بر حیات بولنش اولان ابو بکر
 الرازینک آناری بو فنک بین الاسلام واقع اولان
 ترقیاته بر دلیل کافیدر . حامض کبریت ایله حامض
 آزوت (کهرجله) و ماء زینک ترکیبی ، جیوه ایله
 سائر حضات معدنیه نك صورت استحصالی ، اسپرتو -
 لک اختماری و سائر پک چوق عملیات کیمیویه مشار
 الیهما نك کتابلرنده مسطوردر . (مرحوم عزیز
 بکک کیمیای مقدمه سنه مراجعت اولنه .)

۲۲

مسلمانلر کره ارضک هر طرفنه یاییله رق ، ه
 اقلیم و هوانک نباتاتنی کوره بیلمله ، لسان یونانیدن
 ترجمه ایتمش اولدقلری (دیوسقورید) ک کتابنده
 مذکور بولمان نباتاته - یونانیلرک بسبتون مجهولی

قرنندن ، بوده مدنیت اسلامیه نك اختراعاتندندر .
 میلادك ۱۴۹۷ تاریخنده بحر محیطك برچوق آطه لرینی
 كشف ایدن مشهور پور تكیزلی ملاح (واسقو - دو -
 فاما) سفینه سنه آلمش اولدیغی بر مسلمان طائفه نك
 یاننده بولدیغی عربی العبارة بردكیز خریطه سندن
 چوق استفاده ایتشدرد .

علوم طبیعییه

۲۱

علمای اسلام قنون ریاضیه ایله اونلره جهت
 تعلق اولان هیئت ، نجوم ، میخانیک ، ابصار و جغرا-
 فیا فنلرنده انسانیته پك بیوك خدمتلا ایتدكلیر کبی ،
 علوم حکمیه و طبیعییه دهده بیوك خدمتلا ایدوب ،
 اونلرده سالفاری اولان یونانیلری فرسخ فرسخ
 پكدكلیر کبی ، بونلرده ده عادتا موجد صقمتی آلمغه
 مستحق اولشلردرد .

فن کیمیا علمانی اسلامك انده پك چوق ترقی
 بولدی . هر نه قدر که عوامك زعم ایتدكلیر بر

۲۰

تیمور لنگ اوغلی شاہرح ایران تختہ جلو سندن
 صکرہ ، فومش و لری اولان ہندوچین ایلہ مناسبات
 دوستانہ دہ بولنق آرزو سیلہ ، چینہ برہیت سفارت
 کوندردیکی کبی ، کاکتہ حاکمنہ دہ علمای عصر دن
 عبد الرزاق عمر قندی بی کوندردی . بوسفیر لہ ہند
 و چینہ متعلق خیل معلومات جغرافیہ کتیر دکری
 کبی ، شاہرحک اوغلی الغ بک دہ معیتدہ بولنن
 علمادن علی قوشچی بی مخصوص سیاحت ایچون
 چینہ کوندردی . علی قوشچی بوسیا احتیہ ارضک
 طولی درجاتی تصحیح ، و کرہ ارضک جسامتی
 درجہ سنی درک اتمکله ، جغرافیای اسلامی بہ یوک
 بر خدمت ایدی . کاتب چلبینک جغرافیای دہ مکمل
 بر اثر ایسہ دہ ، اوروپا لیلرک کشفیات جدیدہ سندن دہ
 بحث ایدیکی مناسبتلہ ، آثار جدیدہ صرہ سنہ کچوب ،
 مدنیت اسلامیہ آثارندن عد اولنہ ماز .

علمای اسلام کیمجیلر ایچون دکیر خریطہ لری دہ
 ترتیب ایتشار ایدی ، کہ یونانیار بوکا موفق اولمد -

ابوالحسنک بو اثریہ ممالک اسلامیہ ننگ جغرافیائی
 اکیال اولنہرق ، اوندن صکرہ ، معلومات مکتسبہ
 اوزرینہ جغرافیایا کتابلری تألیف ایدن پک چوق علما
 بولمشدر ، که اک مشهور لری - سوریه حکمداری
 بولمش اولان - ابوالفدا ، مصرده فنون متنوعدن
 باحت بریوک مجموعه ترتیب ایدن نویری ، مقریزی ،
 ابن الوردی ، ابن عباس ، حسن (که ارتداد ایتد -
 کدن صکرہ لاتین علمای صرہ سنہ کچوب ، « آفر -
 یقالی لیون » اسمیہ مشهوردر) وسائر لیدر .
 ابن بیطوطه سبتهده دنیایه کلوب ، شرقه اوزون
 برسیاحت ایتکله ، تاتارستان و هندو چینه قدر
 صوقیلهرق ، مشهودات و مسموعاتنی قید ایتش ؛
 ویکرمی سنہ صکرہ افریقادهده مکمل برسیاحت
 ایدوب ، تاسودانه وقره لری ممالکنه قدر صوقیلهرق ،
 بوسسیاحتنی ده یازمش ایسهده ، مسموعاتنک بعضیسنی
 بلا تحقیق یازمش اولدیغندن ، سیاحتنامه سنہ پک
 اعتماد اولنه ماز . بونکله برابر تفصیلاتی مناسبتیله
 فائده سنر بر اثر دکادر .

اوپنجی دور - برنجی دورده ممالک اسلامیہ نك
 مرکزی اطرافندہ بولنان طرفلرک ، وایکنجی دورده
 جهت شرقیہ ده کی اقطارک خریطہ لری تصحیح
 اولمشیدیسہ ده ، غرب جہتی ، یعنی آفریقا واسپانیا
 حقمندہ نهرسم الارضده ، نہیرونینک « قانون » ندہ
 تفصیلات کافیہ وارایدی . ہر نہ قدر کہ بشنجی
 عصرده اندلسدہ یتیشن ابن زرقالہ اسپانیانک بعض
 قصبہ لرینک عرض و طولنی تعیین ، و مجسطیدہ ۶۲ ،
 رسم الارضدہ ۵۴ درجہ طواندہ بواندیغی بیان
 ایدلمش اولان بحر سفیدک ۴۲ درجہ طولی اولدیغی
 بیان ایلہ ، حقیقتہ پک چوق تقرب ایتمشیدیسہ ده ، بو -
 کشفیاتنی ده مجهول قالمش اولدیغندن ، ہجرتک یدنجی
 عصرندہ فاسدہ یتیشن مارالذکر ابوالحسن علی ممالک
 اسلامیہ نك غرب جہتک احوال جغرافیہ سنی ده تمامیلہ
 تحقیق ایدہرک ، مکمل بر جغرافیایا ترتیب ایتشدہر ، کہ
 نجوم و ہیئتہ متعلق اولان اثری کبی ، بودہ پک مقبول
 و معتبر اولوب ، اورو پالیلرہ پک چوق معلومات
 نافعہ و مہمہ ویرمشدر .

اناطولی) جہتیچون بویہ برطاقم تصحیحاتہ برابر ،
 جغرافیای ریاضی یدہ خیلی خدمت ایتشدر .
 نصیرالدین طوسنیک کتابندن علمای اسلامک آسیایہ
 متعلق اکتساب ایتش اولدقوری معلومات جغرافیہ نک
 درجہ سی آ کلاشلیر .

بودورده ظہورایدن دیگر جغرافیون اسلامک
 المشهورلری بگری ایله ادریسی ویاقوت جویدر .
 یاقوت جوینک جغرافیایہ مخصوص حروف ہجا ترتیبی
 اوزره مرتب مکمل بر جغرافیا لغتی واردر . ادریسی
 سہبتہدہ دنیایہ کلوب ، قوردو دارالقنوندہ تحصیل
 علم ایتش ، وخیلی وقت - کندینسی جلب ایله ، اکرا-
 مات و احترامات فوق العادہ ایله یانندہ آلیقویان -
 سحلیما قرالنک سراینده بولمیشدر . کندینسک مکمل
 بر جغرافیاسی واردر . قرال ایچون کومشدن معمول
 جسم بر کرہ ارض یاپوب ، اوزرینہ او وقت معلوم
 اولان خریطہ بی چیرمشیدی . ادریسینک خریطہ سی
 اوروپادہدہ برقاچ عصر دستور العمل طوتیلوب ،
 جزئی تصحیحلرله استعمال اولنیوردی .

ترتیب ایدن متقدمین علمای اسلامک کشفیاتہ
قائمشیبی .

ایکنجی دور - بین الاسلام جغرافیا ترقیاتنک
ایکنجی دوری ہجرتک بشنجی عصر نده علامہ بیرونینک
ظهوریلہ بدأ ایتشدر . مشار الیہ ابو الوفا وسائر مشا -
ہیر علما ایلہ برابر بغداد دار الفنوننک یتیشدیردیکی نوا -
دردن اولدیغی حالده ، سلطان محمود غزنوی طرفدن
جلب ایلہ ، بلوچستان وافغانستان طریقہ ہندہ
وترکستانہ واقع اولان سفرلرده ، سلطان مشار الیہک
معینتہ کیدہرک ، « رسم الارض » ی ترتیب ایدنلرک
عراق وجوارلرنجہ ایتدکلری تصحیحاتی علامہ مشار
الیہ ہند ، بلوچستان ، افغانستان ، ترکستان وماوراء
النہر طرفلرنجہ اجرا ، واو طرفلرہ دائر پک چوق
کشفیات ومعلومات جدیدہ علاوہ ایلہ ، « قانون »
عنوانیلہ مکمل بر جغرافیا ترتیب ایتدی . بو جغرافیا مؤ -
خرأ ایران علماسندن ہوشیار طرفدن پرچوق علاوہ لر
وتصحیحارلہ اکیال اولمشدر .

سنہ جلالینہی کشف ایدن عمر خیامدہ روم (یعنی)

دکیردن باشلا بھرق ، سویش بوغازینی کچدکن
صکره ، تکرار بھراً بھرا حردن کچوب ، بھرا عمان
و بھرا محیطده او چنجی طریقہ برلشیردی .

ایشته ، بو طریقہ لری ہیج بوش بر اقیان اسلام
تجار و سیاحینی هم مدنیت اسلامینی اقطار بعیدہ بہ
قدر کوتوروب ، مناسبات تجاریہ و فنیہ نڈ دوامنی
موجب او ایـ ووردی ، هم جغرافیہ فنک ترقیسنہ
بیوک بیوک خدمت لر ایدوروردی . او وقتلرده ، یعنی
ھجرت نڈ دردنجی عصر نده ظھور ایدن ابن حوقل ،
استقری و مسعودینک تالیفاتنی جغرافیہ متعلق پک
چوق کشفیات و معلومات جدیدہ نی حاوی اولوب ،
کرہ ارضک معلوم اولن طرفلرینک علمای اسلام
طرفدن نہ قدر توسیع ایدلش اولدیغنی کوستر .

بو کشفیات جغرافیہ علمای اسلام عنـدندہ
ایتدیکی ترقیاتنک برنجی دوری عد اولنور . بودورده
کرہ ارضک یونانیلرجه مجهول اولان پک چوق طرفـ
فلری کشف و تعریف اولنھرق ، خریطہ خیل توسیع
اولمشپدیسه ، جغرافیہ ریاضیجه « رسم الارض » ی

بحر محیطی سواحلنہ قدر ممتداولان ممالک اسلامیہ نک
 ایچندہ یوک تجارت یولری آچیلہرق ، ممالک اسلامیہ
 بیندہ اختلاط و مناسبات اکیسک دکلیدی . بو یوللرک
 باشلیجه لری درت خطدن عبارت ایدی : برنجیسی
 طنجه و اندلسدن باشلا یهرق ، اورو پادن ، یعنی
 فرانسه و آلمانیا و اسلاو ممالکی ایچندن کچد کدن صکره
 ینہ ممالک اسلامیہ یه کیروب ، ترکستاندن مرور ایله
 تابلیخ و کابل و کشمیرہ قدر کیبردی . ایکنجیسی ینہ
 اندلسک جهت شمالیہ سندن باشلا یهرق ، سبتہ بوغازینی
 کچد کدن صکره ، آفریقانک جهت شمالیہ سندن ، یعنی
 مغرب ، جزایر ، تونس ، طرابلس ، برقه (بنغازی)
 و مصردن مرور ایله ، شام و وادی فرات طریقہ
 بغداد و بصرہ یه واصل اولور ، و بر شعبہ سیده
 فارس مملکتیہ کرمان و بلوچستاندن کچد کدن ، سند
 و ہندہ قدر کیبردی . اوچنجی طریق آق دکیز
 سواحل و جزایرندن بحرّاً سور یه سواحلنہ ، و اورادن
 برّاً بصرہ یه ، و صکرہ ینہ بحرّاً ہند سواحلنہ و بحر
 محیط جزایر ینہ قدر کیبردی . دردنجیسی ینہ آق

جہت لرنبجہ بر چوق تفصیلات عیلاوہ ایله برابر ،
خریطہ لری اصلاح ایده رک ، « رسم الارض »
عنوانیله مکمل بر جغرافیا ترتیب ، و بر خریطہ
ترسیم ایتدی لر .

بطلمیوسدن صکره خرستیانلرده کرک شرق و کرک
غرب ایمراطور لغنده جغرافیا ایله اوغراشمش لرایسه ده ،
ارضی سطحی ظن ایده رک ، اکثر یسی مربع ،
و بعضیسی - مجرد قدسی مرکز اعتبار ایتمک ایچون -
دائره شکلنده ظن ایتمش لردی . علمای اسلام ایسه ،
بویله ظنیات باطله یه دو شمکسزین ، بطلمیوسک جغرا -
فیاسنی ترجه ایدر ایتمز ، غلط و نقصانی آکلایه رق ،
تصحیح و اکمالنه سعی ایتدی لر . بو تصحیح و اکمالده اوچ
دورده واقع اولمشدر .

برنجی دور - ذاتا مسلمانلر او وقت کره ارضک
معلوم اولان طرفلر ینسک نصقندن زیاده سنه مالک
اولدقلرندن ، جغرافیایی کندی معلومات و مشهودات
و کشفیات جدیده لریله توسیع ایتمک ایچون ، مشکلاته
تصادف ایتدی لر . او وقت چین حدودندن آتلانتیق

مغربینک کتابندہ مَنصلا بیان و تصریح اولنمشدر .
 عالم مشارالیهک اوروپا لسانلرینہ مترجم اولان آثار
 فنیہ سی مدنیت حاضرہ یہ علوم ریاضیہ یہ متعلق پک
 چوق معلومات علاوہ ایتشدر .

جغرافیا

۱۹

عباسیلرک ابتدای خلافتندہ بغداددہ جمعیات
 علمیہ ترتیبیہ یونانیلرک علوم و فنونی ترجمہ اولنمغہ
 باشلادیخی صرہدہ ، بطلمیوسک مجسطیسی ترجمہ
 اولندیغی کبی ، جغرافیایی دہ ترجمہ اولنوب ، علمای
 اسلام سائر فنونی تحقیق و تجربہ ایتدیکہ ، آلدقاری
 کبی ، بو فنکدہ تحقیق و تجربہ یہ محتساج اولدیغنی
 کورہرک ، مأمون خلیفہنک امریہ سنخار صحراسنده
 بر تجربہ ہیئتئ تشکل ایابہ ، بطلمیوسک جغرافیاسنده
 کوستریلن عرض و طول درجہ لرینی تصحیح ، وخصو-
 صیلہ ممالک اسلامیہنک مرکزی اولان بغدادک جوا-
 رندہ بولنان جزیرة العرب ، عراق ، سوریه و ایران

صکرہ ثبیت ابن کرہ، محمد بن موسیٰ، ابو الوفا، ابن یونس، ابو الحسن علی، ابن ہینم و سائر علما علوم ریاضیہ بی دہا زیادہ ارقا و توسیع ایتشدر . انجق بوناردن چوغنک آثاری ناموجود اولوب، بعضیسی دە الآن اوروپالیرک الینہ دوئمہ مش اولد۔ یغندن، اهل اسلامک علوم ریاضیہ دە کی ترقیاتی کرکی کبی معلوم اوله مامشدر .

محمد بغدادی نام عالم سطح ارضی اولچمک و خریطه سنی آلمق فننه دائر مکمل بر کتاب تألیف ایدوب، اوکا علاوہ، مسافه بی اولچمک و تقسیم ایتک خصوصمنده بر طاقم سوآلر ترتیب، و آلات طرفنده کندیسسی حل ایتشدر . بو کونده اوروپالیر عندنده عالم مشار الیهک اصولی مرعی و مستعملدر . بین الاسلام هندسه و فن میخانیکینک ترقیسی آثارندن اوله رق، وقتک تعیینچون متعدد و متنوع آتله ایجاد ایدلمش اولدیغی کبی، ساعتارک بو کونہ کی اصول اوزره ساعت و دقیقه لری مبین خانہ لره تقسیمی دە علمای اسلامک اثری اولوب، ابو الحسن

متأخرينك اليه واصل اولسنه ايتدكلى خدمتدن
 ماعدا ، يونانيلرك خاطرينه بيه كله مش نيجه قاعده لر ،
 نيجه مسأله لرده اختراع ايتشلردر . هله مثلثات مستويه
 ومثلثات كروييه ، فن نجوم وهينئت ايچون لازم برآلت
 اولدبغندن ، علمای اسلام هندسه نك بو شعبه لر ينك
 عادتا موجودليدر ، دنياه بيلير . ابن هيثمك ، سنجارينك ،
 مظفر اسفردينك ، ابن رشدك وسائر اعظم علمای
 اسلامك اليوم موجود اولان تأليفات رياضيه سي ،
 و خصوصيه صنعاني و ابو الوفاك و سائر علمای اسلا-
 مك بينلر نده تعاطى ايتدكلى ، مكاتبات فنيه - كه
 عادتا فنون غزنه سي حكمنده درلر - فنون رياضيه نك
 بين الاسلام نه درجده ترقى ايتديكنى اثباته كافيدر .
 جبر و حسابده مجهول اولان رقلرى حروفله اشارت
 ايتكى و جبر و حسابك اكثر اشارتاريني ده علمای
 اسلام ايجاد ايتشلردر .

بغداد علماسنك علوم رياضيه ده كى كشفيات
 و ترقياتى اولنرك اثرلرينك مختصر بر مجموعه سي
 حكمنده اولان بتانينك كتابندن آكلاشيليور . اولندن

تبین ایتھار . رقلرك هنددن مأخوذ اولملى محتملدر ؛
 لكن بونارى علمای اسلام اصلاح و شكل و صور تلىرى
 تنظيم ايدىرك ، بر قاچ شكله وضع و ادخال ايتدىلر ؛
 كه مغرب و اسپانيا عرب علماسى عندنده مستعمل
 اولانلى بوكون اوروپانك هر طرفنده مستعمل اولان
 رقلرك عينلرىدر . بناء عليه مسلمانلر رقلرك موجود -
 لى اولسدلر بيه ، ناقل و ناشرلى بيه اولردر .
 تامامونك وقتنده اقليدس (اوقليديس) ، تيو -
 دوس ، آفلونيوس ، هپسيقلس ، منلاوس و سائر
 يونان رياضيونك آثارى عربى بيه ترجمه اولمش ،
 و علمای اسلام بو ترجمه لرك اوزر بيه شرحلر ،
 حاشيدلر ، و صكره لى يكيدين متنلر يازهرق ، علوم
 رياضيه بيه بر درجه عليايه ابصال ، و قواعد جبريه نك
 هندسده استعمالنى ايجاد ايتلردر . اوروپاليلر بر
 چوق وقت علمای اسلامه علوم رياضيه دن آثار
 يونانيه نك مترجملى نظر بيه باقق ايتمشلر سده ،
 علمای اسلام متنلى نابود اولان برچوق آثار يونانيه -
 نك ترجمه لى بيه حفظ ايدىرك ، كشفیات يونانيه نك

اور وپادہ الك اول فن ابصاره متعلق كتاب يازان
 لهستان مهندسلرندن (ویتلیون) الخزنك بو اثرندن
 آلدیغی معلوماتدن فضله بر شی بیان ایدمه مشدر .
 الخزنك كتاب مذکورده حل و تعریف اینمش اولدیغی
 بر مسئله مدت مدیده اورو پا علماسندن (اسلوچ) ،
 (هویکنس) ، (باروو) کبی ائمه ریاضیونی مشغول
 ایتدکن صکره ، نهایت مارکی (سیمسون) طرفندن
 حل اولنه بیلمشدر . بوده مدور بر آینه نك اوزرنده
 - کوزك و کورینه جك جسمك محلی معلوم اولدیغی
 حالده - انعکاس نقطه سنك تعیینیدر ، که قواعد
 هندسیه ایله حل اولنور .

علمای اسلام حساب و هندسیه یی یونانیلردن آلوب ،
 بر درجه علیایه ایصال ایتدکلری کبی ، جبری ده
 همان یکیدن ایجاد ایدهرک ، « الجبر والمقابله » اسمنی
 ویردیله . بو فنی هندلیلردن آلدقاری حقنده کی ادعا
 باطل و کاذبدر ؛ چونکه هندلیلرک ، نستور یله
 معرفتیله مملکتلرینه ادخال اولمش بر طاقم مخترعات
 یونانیه دن بشقه ، کندیلرینک فندن بهره لری اولدیغی

علمای اسلام یا لکڑ حساب و هندسه و — همان یکیدن
 ایجاد ابتدکاری — جبر فنلریله اکتفا ایتوب، میخانیکی
 و ابصار (او پتیق) فنلرنده ده پک چوق خدمتلی
 کورلمشدر . اسکندریه یونان دارالفنونک ائمه سندن
 (هرون) ایله (اکسیپوس) ک سو و هوا ما کینه -
 زینه دائر اولان اثرلی مدنیت اسلامینک تا ابتدای
 ظهورنده لسان عربی به ترجمه اولمشیدی . ذکر
 سبقت ایدن حسن ابن هیثم فن ابصاره متعلق
 « رؤیت مستقیمه » ، « رؤیت منعکسه » ، « رؤیت
 منکسره » و « مرآة محرقه » حقنده پک چوق
 معلومات و کشفیاتی حاوی کتابلر تألیف ایتشدر . ینه
 ذکرلی کچن اخزنک فن ابصاره متعلق مکمل بر تألیفی
 وارد ، که رؤیت و ضیائک انکسارینه ، آینه ده
 عکس ایدن موادک طوندقلری محله ، مرایای محرقه نک
 نه و جهله حرارت چیقاردیغنه ، موادک بعض احوا -
 لده کوریلن جسامت کاذبه سنه ، و شمس ایله قرق ،
 افقده اولدقلاری وقت ، نه سببه مبنی دها بیوک
 کورندیکنه دائر معلومات مفصله مکملی جامعدر .

ایدی . قاضی زادہ نک اوغلی میرم چلبی الغ بکک
کتابنی شرح ایتمشدر .

الغ بکدن بر بچق عصر صکره ، مشهور
(کیلر) ظهور ایدوب ، کونشک ثابت اولدیغنی ،
وکره ارضک دوندیکنی کشف واثبات ایتدیکندن ،
فن نجوم وھیئته الغ بکه بغداد دارالقنونک صوک
شاگردی نظریله باقیابیلیر .

علوم ریاضیه

۱۸

بورایه قدر علمای اسلامک باشلیجه نجوم وھیئتمده-
کی ترقیات و کشفیاتنی بیان ایتدک . علمای اسلام
نجوم وھیئتی ایستمدکاری درجهیه ایصال ایچون ،
علوم ریاضیه نکه ده ترقیسنه چالیشمغه مجبور اولوب ،
بو قنلری او قدر توسیع وارقا ایتدیلمر ، که عاداتا
موجدلری عد اولنسه لرسزادر . اورو پالمیر علوم
ریاضیه بی علمای اسلامدن آلوب ، پک آز شمار علاوه
ایده بیلشدر .

و ادوات لازمہ بی اکمال ایلہ ، بر چوق وقت تجارب
و تحریبات ایلہ مشغول اولہرق ، - ائمنک الی الابد
انسانیتہ یادکار قلمسنی موجب اولان - مکمل بر اثر
براقشدر . الغ بکک عمر قزده نأسیس ایتدیکی رصد
تقریباً یوز قدم ارتفاعنده ، یعنی همان همان
آباصوفیہ قبہ سی قدر یوکسک ایدی . هر نه قدر که
رصد اصولنی وسائر ادواتی کندیسسی ایجاد ایتیبوب ،
یوقار یده دیدیکمز کبی ، وقتیلہ علمای اسلام بونلری
کشف ایتشلر ایسهده ، الغ بکک معارف ومدنیتی
تولید ایدن بویله اسبابی تقدیر ، واو وقتہ قدر مثلی
سبقت ایتهمش بر رصد نأسیس ، و کندیسسی شاهزاده
و بر جهانگیرک تورونی ایکن ، بو وجهله عمرینی
معارفہ ووقف ایتسی طوغریسی شایان تقدیر و باعث
تعجب بر بیوکلکدر !

الغ بکک یاننه جمع ایتش اولدیغنی علمانک اک
مشهورلری - قاضی زاده لقبیلہ مشهور - حسن چلبی ،
غیاث ملح الدین جشمید و علی بن محمد قوشچی

ندن یکی بر جهانگیر چیتوب (کہ تیمور لنگدر) ،
چنکیرک یا پدقارینی تجدید ایله ، مدینت اسلامیہ نك
پك چوق آثارینی احما ، و معمور یرلری تخریب ایتش
ایسه ده ، کندیسسی بر درجه یه قدر نجوم و حکمت
و سائر فنونه آشنا اولوب ، لذت مدینتدن بسبتون
بیدهره بولمدیغندن ، سائر طرفلرده کتیردیگی خرابیته
بدل ، پایتخت اتخاذ ایتش اولدیغی سمرقندی برچوق
آثار فنیه و مدنیه ایله تزین و تعمیر ایتشیدی .
کندیسنك وفاتندن صکره ، ضبط ایتش اولدیغی
ممالک اکثریسی اوغانک الندن چیقدیسه ده ،
اوغلی شاهرخ اسایشی سور بر آدم اولدیغندن ،
پایتختنی هراته نقل ایدرک ، قالان ممالکنی حسن
اداره ایتسکه حصر مرام ایتدی . بونک اوغلی النغ
بک ایسه ، صغرسندن بری علوم ریاضیه و نجوم
وهیئته پك چوق مراقی اولوب ، بوقلری کرکی کبی
تحصیل ایتش اولدیغندن ، بو بابده آرزوسنی آلمق
ایچون ، پدرندن رخصت آلهرق ، سمرقنده قالدی ؛
واوراده غایت بیوک بر رصدخانه تأسیس ، و آلات

ایرانہ حکم سورمکده اولان بر چنکیر زاده
مدنیت اسلامیہ به بوجہله خدمت ایتمکده اولدیغی
حالده ، قرداشی کوبلای خان چینک قتمنه کیدوب ،
برابر آلدیغی علامه جمال الدینک معرفتیاه معارف
و فنون اسلامیہ پی چینک تا پایتختنه قدر ادخال ،
و اوراده ابن یونسک « از یاج حاکمه » سیاه سائر
آثار عربیہ پی (قو - شو - کنغ) ک معرفتیاه چین
اساننه ترجمه و نشر ایتمدیوردی .

نصیرالدین طوسینک دوری کچدکن صکره ،
عن اصل دمشقلی اولان مارالذکر ابن شاطر شهرت
شابعه صاحبی اولوب ، ترتیب ایتمش اولدیغی مؤلفاتی
کافه مدارسده اوقونمغه باشلادی . هر نه قدر که
شمس الدین حلبی ، شهاب الدین احمد بن غلام الله ابن
الحسیب و ابن زرین اخیری ، ابن شاطرک تألیفاتی بطل
برافق ایچون ، اتفاق ایتمش ايسه ده ، بونلرک آثاری
مجهول قالوب ، ابن شاطرک مؤلفاتی ینه شایان
اولدقلری شهرت و اعتباری بولمشلردر .
ابن شاطر دمشقده تألیفاتیاه مشغول ایکن ، ترکستا -

تأسیسی، و خوارزم، سوریه، بغداد، موصل و سائر
 طرفلرده بولنان کتب فنیہ بی جمع ایله، بیوک بر
 کتبخانه تشکیل، و رصد واسطرلابه و علوم ریاضیه۔
 یہ متعلق۔ سلفلرینک کشفیاتندن۔ پک چوق آلات
 و ادوات اعمال ایتدکن صکره، مؤیدالدین دمشقی،
 فخرالدین حلاطی، تغلیسی، نجم الدین قزوینی،
 فخرالدین مراغی، موصلی، محی الدین مغربی و سائر
 علمانک معاونتیه اون ایکی سنه ظرفنده «ازیاج
 الہامیہ» نام بیوک اثری میدانہ کتیردی۔ ہرنہ قدر
 کہ بو اثر انظار عامہ یه وضع اولنور اولنماز، اکثر
 پرلری جزئی بر تغییرله ابن یونسک «ازیاج حاکمیہ»
 سندن آلمش اولدیغی آکلاشیلہرق، شدیداً مؤاخذہ
 اولندیسہدہ، ینہ اعتباردن دو شمیمون، علی شاہ
 بخاری، نجم الدین نبودی و غیاث الدین جشمید بن
 سعد الخطیبی طرفیندن اولنان احتصارلر، سکرنجی
 ہصرده ابن شاطرک ازیاجی حقیقہ یه قدر، ممالک
 اسلامیہ نک ہر طرفندہ دستور العمل طوتیلوب، علی
 الغنوم مدرسہ لرده او قوتدیرلمقده ایدی۔

وعلوم ریاضیہ دہ شرق و غرب علمای اسلامی
عندندہ ائمہ دن معدود اولوب ، بوقنارک ہر برندہ
اولان تألیفات خینی وقت بین الاسلام دستور العمل
اتخاذ اولمشدر .

ملکشاه سلجوقینک تحت حمایتہ سندہ عمر الحیام
ایلہ عبد الرحمن حزنی معرفتیاہ اجرا اولنان نجوم
وہیئت تجاربی سنہ ایرانہ نک تصحیحیہ سنہ جلالیہ نک
ترتیبی انتاج ایتدی .

سنہ شمسینک روملر عندندہ کی اصولی صحیح
اولیوب ، ہر سنہ دن برقچ دقیقہ قالدیغی معلومدر .
اوروپا لیلرک پک صکرہ آکلایوب ، تصحیح ایتدکری
بوخطابی مشار الیہما عمر الحیام ایلہ عبد الرحمن حزنی
اووقتن آکلایوب ، ترتیب ایتدکری سنہ جلالیہ نک
بوکونکی سنہ افرنجیہ دن اصلا فرقی یوقدر .

چنکیر زادہ ہلاکو خانک دائرہ سنہ جمع
ایتدیکی علمانک سرافرازی اولان نصیر الدین طوسی
بویکی ولی نعمتندن کوردیکی تشویقات واکراماتدن
جسارت آلہرق ، مراغہ دہ مکمل بررصد خانہ

و مکملیتی مصدق و صاحبک عقل و فراستیہ علم
و معرفتک درجہ سنی معان بر اثر بر ایشدر .

۱۷

شرق و شمالدن عالم اسلامک اوزرینہ ہجوم
ایدن اقوام غیر متمدنہک قوہ مادیہ ایلہ غالب کلد کدن
صکرہ ، مسلمانرک علوم و فنون و مدنیتسہ مغلوب
و تابع اوللری مدنیت اسلامیہک درجہ و قوتنی
اثباتہ کافی بردیلدر .

سلطان محمود غزنونک معیتسہ آلمش اولدیغنی
بیان ابتدیکمز (ابوالریحان محمد بن احمد) بیرونی ،
هر علم و فن دن خبردار بر علامہ اولمغله ، سلطان مشار
الیهک ہندہ واقع اولان سفرندہ ہند علماسیہ کور -
یشوب ، ہندک علوم و فنون مخصوصہ سندن دہ
برشی استفادہ ایتک ایستدیسہ دہ ، ہند فنونک پک
کری اولدیغنی کورنجہ ، بغداد علماسنک کشفیات
و تألیفاتی و آثار یونانیہک ترجمہ لرینی کندیلرینہ
ویرمکلہ ، مدنیت اسلامیہک ہندہ دہ دخول و نشر -
ینہ سبب اولدی . بیرونی نجوم و ہیئت و جغرافیہ

سنی دہ معیندہ بولنان علامہ نصیر الدین طوسی بہ
احالہ ایتمش ؛ وچنکیرک بیوک اوغلی کویلائی ، معارف
اسلامیہ چینہ کوتوروب ، نشر و تعمیم ایتمک
ایچون ، علامہ جمال الدینی معیندہ آلوب ، کوتور-
مشیدی . مملوکیلردن سلطان محمد بن کلاؤن دہ
شامدہ ارباب فضل و ہنری تحت حایہ سنہ آلہرق ،
کندیسنک وفاتی تعاقب ایدن منازعہ و کورلدیلرک
ایچندہ دہ تحت حایہ سنندہ یتیشدیرمش اولدیغی
علمدان ابن شاطر تجارب نجومیہ ایلہ ، و سلفلرینک
زیجلیرنہ فائق زیجلیر ترتیبیہ مشغول اولیوردی .

آل عثمان سلاطین عظامی دہ ظہور لیلہ برابر ،
فتوحات و توسیع ممالک کیمچہ کوندوز مشغول
اولدقاری حالہ ، برطرفندہ علوم و معارفی اہمال
ایتیوب ، ارباب ہنر و معرفتی حایہ ایدر ، ویانلرندن
آرمازلردی . تیمور خانک توروئی اولغ بک ایسہ
سمرقندہ مکمل بررصد خانہ تأسیس ایدوب ، بالذات
فن نجوم و ہیئتہ توغل ایتمش ، و بوفندہ اہمیت

او وقت ممالک اسلامیہ نك هر طرفی مغولستان
 مجوسیلریله تاتارستان و ترکستان اقوام غیر متمدنه سنك
 الینه کچمش ایکن ، بوفاتحر ضبط ایتدکری ممالکک
 اهالی متمدنه سنی اسیر ، ومدنیتلرینی احما ایدمه مدیلر ؛
 مغلوبلرک علم ومعرفت ومدنیتده کندیلرندن چوق
 ایلری اولدقلرینی کوره رک ، کندیلری غالب ایکن ،
 مغلوب کبی ، بولدقاری ملت متمدنه نك دیننی ، لسانی
 ومدنیتنی قبول ایتکه مجبور اولدیلر . بو حال مدنیت
 اسلامیه نك او قدر یوک داهییه لرك ایچنده ده زائل
 اولیوب ، طیامنسری باعث اولدی . سلطمان محمود
 غزنوی علامه بیروننی کندی سراینه جلب و قبول
 ایله ، عصرینک علماسنی تشویق وتشجیع ایتدیکی
 کبی ، جلال الدین ملکشاه سلجوقی ده سراینی مجمع
 علما حکمنه قویمش ، و ایجاد ایتدیردیکی یکی تاریخه
 « تاریخ جلالی » اتمنی ویرمشیدی . ایکیوز سنه
 صکره چنکیر خانک اوغسلی هلاکو ذاتاً دین
 اسلامی قبول ایتمش اولدیغی کبی ، مدنیت اسلامیه نك
 توسعی مقصدیله ، علوم وفنونک ترقیسی وظیفه .

دیدیکمز کبی ، آتش و تان ایچنده بولنه رق ، غزنویلرله سلچوقیلر و فاطمیاردن صکره ، مغوللر بغداد خلافتنی بسبتون امحا ، و مصرده فاطمیلرک یرینه ایویلرظهور ایتمش ایدی .

بو صرده ده حکومات اسلامیہ ، خلفای عباسیه زماننده اولدیغی کبی ، علوم و فنونه حصر دقت و همت ایتمک ایچون ، وقت بوله مدیلرسه ده ، علمای اسلام او بیوک دغدغه لک ایچنده ده معارف خزائنی قهولرینی براتیوب ، اوزمانلرده ده خیلی عالم ذاتلر یتیشمش ایدی . ابن سینا ، قزیری ، قح ابن نجبه ، تنوحی ، حس ابن مصبح ، محمد ابن عمر الفرقان و سائر اعظم علما آلنجی عصرک رجالندندر . مؤخرأ یعنی یدنجی عصرده شامده تیفکی ، اصفهانده عبد الله بن شا کر بن علی بن مطهر المدنی ، بغدادده ابو احمد الغزالی ، هبه الله ، والحسنی ؛ و سکرنجی عصرده اصفهانده ابو خنیفه ، بغدادده مبشر بن احمد ، خراسانده نصیر الدین طوسی و سائر مشاهیر علما فنون متنوعه به پک چوق خدمتلار ایتمشلردر .

طولی صاحبی اولوب ، اسپانیا ایله آفریقای شمالی بی
 بریاندن بریانه کزه رک ، پک چوق شیلر کشف ، و اکثر
 قصبه رک طول و عرضی درجه سنی تعیین ایله برابر ،
 مشهودات و تجارینی تحریر ایده رک ، ترتیب ابتدیی
 « المبادی و المقاصد » عنوانلی اثریله جغرافیای ریاضی
 و طبیعی یه پک چوق خدمت لرا یتشد . بو کتابک برقاچ
 سنه اول فرانسزجه یه ترجمه اولمنسی اوروپا لیلرله
 او وقتله قدر مجهوللری اولان پک چوق شیلر
 اوکرتمش ، و اوروپا مدنیتنه خیلی مومات علاوه
 یتشد .

او وقت علمای اسلام اسلافک هر بر فکر و
 مسلکنه رعایت قاعده سنی ترکله ، بطلمیوسک رأی
 و مسلکنی بسبتون ابطال و تکذیب یتمش ، و کره
 ارضک مرکز عالم اولدیغنی قبول یتمکن و از کجه -
 رک ، قوپرنیک کشف عظیمه یول آچش لردی .

هجرتک آلتنجی عصرندن صکره ممالک اسلا -
 میهنک شرق جهتی ، یعنی آسیا ایله مصر ، یوقاریده

آفریقانک اقصای غربی یعنی او وقت مغرب
و بوکون فاس و یاماروق (مراکش) تسمیہ اولنان
مملکت ده مدنیت عمومیہ اسلامیہ دن بیدہرہ قالیوب ،
طنجہ ، فاس و مراکش قصبہ لری اسپانیانک قوردو
سبیل و غرناطہ شہر لری بلہ رقابتدہ بولنیوردی .
مغرب علماسندن - آناری آفات دہریہ دن قورتلوب ،
ایادی متآخرینہ واصل اولمغله - متعارف اولانلرک
الک مشہور لری بتراج ایله ابو الحسندر . برنجیسی ابن
الرشدک معاصر ی اولوب ، علم نجوم و ہیئتله توغل
ایتمش ؛ وبتون اجرام سماویہ نکرہ ارضک اطرافنه
دور ایتمسنی پک یولسز بولوب ، ہرنہ قدر کہ حقیقتی
کشفہ موفق اولہ ماش ایسہدہ ، ہیج اولماز سہ ،
بودہ ابن زرقالہ کبی ، کرہ ارضک مرکز اولمدیغنی
درک ایدرک ، اصول جدیدہ نکرہ کشفی طریقنی تسہیل
ایتمشدر .

بدنجی عصر ہجریہ بر حیات بولمش اولان
ابوالحسن دہ فن نجوم و ہیئتدہ و علوم ریاضیہ دہ ید

ابن الرشید ہجرتک التنجی عصر نندہ اسپانیادہ
یتیش-وب ، ہیئت ونجوماہ وطب و حکمت ایلہ توغل
ایدہرک ، بوفلرک ہر برندہ تألیفات متعددہ سی ، و حکمت
وتصوفدہ ککندینہ مخصوص بر طریق ومذہبی
واردر . مجسطی یہ پک مفصل بر شرح یازمشدر .
مشارالیہ کرہ شمسک اوزرندہ برلکہ کورہ بیلش ،
وحساب ایتدکدہ ، عطاردک کونش ایلہ کرہ ارضک
آرہ سندن کچہ جکی زماندہ اولدیغنی آکلایہرق ،
بوندن تولد ایتش بر کسوف جزئی اولدیغنی بیان
ایتشدن .

اسپانیادہ یتیشن دہا پک چوق علمای اسلام فنون
متنوعدیہ دائر کتب کثیرہ تألیف ایتشلسہ دہ ،
بوتألیفاتک اکثریسی ناموجود اولوب ، اهل اسلامک
مملکتدن طرد واخراجی صرہ سندہ کی وقایع فاجعہ -
دن قورتلہ ییلنردہ دہ - شرق علمای اسلامک آثارندہ
کوریلن - یکی کشفیات کورلمدیکندن تفصیلدن
صرف نظر اولنور .

تبعہ و تقریبی ، و نصف النہار نقطہ سنہ و اصل اولمق
ایچون ، سنہ ۵۰ نہ قدر کری قالدیغنی حقندہ بک چوق
مطالعات فنیہ یازمشدر . علامہ مشار الیہ کونشک
بو سنوی تأخرینی قرق طقوز اللی درجہ قدر کوستر-
مشدر ، کہ بو کونکی کونده اللی درجہ اولدیغنه
تیقن حاصل اولمشدر . ابن زرقالہ اجرای تجارب ایچون
کندیسی بر رصدخانه ناسین ایتشیدی . مورخ
مقرینک روایتہ کورہ ، عالم مشار الیہک ایجاد و اعمال
ایتدیکی ساعتار تونده قصبہ سندہ عمومک حیرت
و تعجبی موجب اولمشیدی . بو عالمک اکثر مؤلفاتی
ناموجود ایسده ، اوروپا کتبخانہ لرنده بولمان بعض
رسالہ لرنک ترجمہ لری سائر مؤلفاتکده درجہ اہمیتی
وغائب اولمارینک عالم مدنیت ایچون نہ بیسوک زبان
اولدیغنی کوستر . ابن زرقالہ بی بک چوق تقدیر و تقدیس
ایدن ابن عذرانک روایتہ کورہ ، مشار الیہ کونشک
مرکز اولدیغنی آکلایہ مدیسہ دہ ، کرہ ارضک
اطرافنہ طولاً شمیب ، دیگر بریلدیزک اطرافنہ دور
ایتمسی ممکن اولدیغنه دائر بر احتمال بیان ایتش ایدی .

شام و مصر کتبخانه و مدرسه لینگ رقابتی موجب
 اوله جق بر حالده ایدی . نه فائده که او طرفده اهل
 اسلامک انقراضی دها فبیع بر صورتله وقوع بولد.
 یغندن ، او مدنیتک اکثر آثاری محو اولوب ، اخلاف
 استفاده ایده مه مش ، و مدنیت اسلامیه نك درجه سی
 کالیه آکلاشیله مامشدر .

مغرب علماسندن ابن زرقاله ، مسلمة المغربی ، عمر
 ابن حلسدون ، یعقوب ابن طاریق ، ابن ابی ثلته ،
 ابن المسیح ، جبار ابن افلمح ، ابن الرشد و سائر متقنلر
 او جهتده مدنیت اسلامیه بی بر اوج بالایله چیقار .
 مشردر .

مسلمة المغربی بتائینک ازیا جنی آحتصار ایدوب ،
 یکی بر اثر وجوده کتیر مشیدی ، که مؤخرأ لاتین
 لساننده بو قبیلدن برنجی اوله رق ترتیب قلمش اولان
 « ازیا ج آلفونسیه » بو اثر دن مأخوذ بر طاقم معلو-
 ماتدن عبارتدر . ابن ثلته اوتوز سنه لك عمرینی تجا-
 رب و تحریات نجومیه ایله کچیردیکی کبی ، ابن زرقاله ده
 پك چوق تجار باجرا ایده رك ، شمسك كره ارضدن

ابن یونس، اسکریہ فاطمیلرک زمان سلطنتلرنده
 مصرده یتیشن علمانک الک بیوکی حسن ابن ہیثمدر .
 بوذات سکسان پارچه دن زیاده کتاب یازمشدر . ازان
 جله بطایوسک مسطیسنه و اقلیدسک مقدمه سنه برر
 مکمل حاشیه ایله ، علم ابصار متعلق کوزل بر اثر ،
 و نجوم و هیئتہ و فنون ریاضیہ دایر معلومات
 متنوعه بی حاوی پک مفصل بر تألیف ترتیب ایتش
 ایسه ده ، بو صرک اثرینک الیوم ناموجود اولدیغی
 باعث تأسفدر « المعلومات الهندسیة » عنوانیه
 علوم ریاضیه دایر پک مهم بر تألیفی ده واردر .

۱۴

مغرب و اسپانیاده مدنیت اسلامیدنک آثار علمیه
 و فنیہ سی شرق خلافتنک آثار مدنیہ سنندن دها
 صکره ظهور ایتدیسه ده ، دها دون دکایدی . قور-
 دو ، سییل ، غرناطه ، مرسی و سائر اندلس و مغرب
 قصبه لرنده بولنان - کتب متنوعه ایله طولو -
 جسیم جسیم کتبخانہ لرو مکمل مدرسہ لر ، دارالفنونلر ،
 علمی و فنی محفللر بغداد ، شیراز ، سمرقند ، نیشابور ،

اختراع ایدہ رک ، ابوالوفانک یرینی طوتمق درجہ سنی بولمشییدی . مقتم جبلی اوزرنده تأسیس ایتمش اولدیغی رصدخانهده امرار وقت ایدہ رک ، پکچوق تجارب سماویہ اجرا ایتدکن صکره ، « الزیج الحاکمی » عنوانیله نجوم و هیئتہ دائر مکمل بر کتاب یازدی ، کہ مجسطینک یرینی طو تهرق ، بغداد علما سینک بو کتابه یازدقاری شرح و حاشیہ لری و سائر مؤلفات سالفه بی بطال ایدوب ، عالم اسلامک هر طرفنده تعلیم و تعلم اولمغه باشلا یهرق ، عمر خیام نام عالم طرفندن فارسی یه ، (قریسوقوقه) طرفندن لسان یونانی یه و (قو - شو - کنگ) طرفندن چین لساننه ترجمه اولمش ؛ و نصیر الدین طوسی ده هلاکو خانک امریله بو کتابه باقهرق « ازیاچ - الهامیه » بی ترتیب ایتشدر .

ابن النبیدی هجرتک عصر خامسی اوآخرنده مصره واقع اولان سیاحتنده مصر قاهره کتبخانه - سنده بالکنز نجوم و هیئتہ متعلق آلتی بیک کتاب ایله - بری بطلمیوس ، و دیگرنی عبدالرحمن صوفی طرفندن ترسیم اولمش - ایکی کره سماویه کورمش اولدیغنی تاریخنده بیان ایدیور .

یہ ہر طرفہ آثار مدنیت بقیہ لری بولنیوردی .
 حتی چنکیرک اولاد واتباعی ده دین اسلام ومدنیت
 اسلامیہ بی قبول ایله ، بابارینک محو ایتمک
 چالیشدقاری آثار مدنیتہ کندیلری بر درجه یه قدر
 خدمتده بولندیلر . انجق شرقده یعنی آسیاده اولکی
 پارلاق قالیوب ، بالکز آفریقا واندلسده مدنیت
 اسلامیہ مشعلی کرکی کبی پارلقده ایدی .

۱۳

مصر بغداد خلاقندن آریلوب ، بشنجی عصر
 هجریده فاطمیلرک مرکز حکومتی بولندیغندن ، فاطمیلر
 عباسیلره امثال ایله ، ارباب فضل و معارفی جمع ،
 وعلوم و فنونک ترقی و توسعه سعی و غیرت ایتمک
 باشلادیلر . بونلر دن عبدالعزیز و حاکم زمان
 سلطنتلرنده خیلی علما یتیشوب ، خصوصیه عتیق
 وابن یونس موفق اولدقاری کشفیات و اختراعات
 سایه سنده بیوک نام و شهرت قزاندیلر .
 ابن یونس فن نجوم و هیئتده بیوک برمهات
 کسب ایدوب ، برنوع چالار ساعت ایله برنوع رصد

شرقیہ منازعات سیاسیہ و محاربات دائمہ میدانی حکمنہ کچہرک ، ہر طرفدہ یکی بردولت تشکل ایتمکدہ ، و بودولت لردن ہیج برینک ترقیات علیہ و فنیہ ایلہ اوغراشه پہلہ جک قدر امنیت حال واستقبالی وجعیت خاطر ی اولدیغندن ، بغداد دار الفنونی کوندن کونہ تدنیدہ و جہل علمہ غالب کلکہ باشلا ۔ مقده ایدی ۔ غزنویلرہ سلجوقیلر و سائر طوائف ملوک بیندہ لاینقطع وقوع بولان منازعات و محارباتی متعاقب ، شرق شمالیدن مغول و تاتار و حشیلری چنکیز خانک معیتندہ سیل بلا کچی آقہرق ، اوکلرنده بولدقیری آثار مدنیتی سیلوب سوپور ۔ دکلری کچی ، اوروپا اقوام بدویہ سی دە خرسٹیانلق تعصیہ ممالک اسلامیہ نک اوزرینہ هجوم ایدوب ، آفریقا و سوریه سواحلندہ اهل اسلامی مشغول ایتمکہ باشلادیلر ! بودور امم اسلامیہ نک بریوک اقبال و موفقیتلرینی تعاقب ایدن برادبار عظیم دوری ایدی ۔ بونکله برابر علوم و فنون و مدنیت قولای سونہ میہ جک قدر پارلمش اولدیغندن ،

علیہ اور وپالیر مدنیت اسلامیہ نك خزائنی قاریشدیر۔
 دقجه ، برکون بوکشفیات عظیمه نك ده کاشف
 حقیقیلری جله نك معلومی اولش اوله جغنده شبهه
 یوقدر . علمای اسلامك زماننده - بوکون ارباب
 فنك باشلیجه رهبری اولان - دورین ایله خرده
 بین ایجاد ایدلمه مش اولدیغندن ، فن نجوم وهیئتده ،
 بوآلتلر اولمقسزین ، کشفی ممکن اولان شیلری
 علمای اسلام مع زیاده وعقوله حیرت ویره جك
 درجده کشف وتعیین ایتش اولدقلرینی کیسه انکار
 ایده مز .

شرقده خلفای عباسیه نك همتیه اویامش اولان
 نجوم وهیئت وعلوم ریاضیه ده کی کشفیات وترقیات
 دوری ابوالسوفایله ختام بولوب ، اوندن صکره
 ذکره شایان بالکز هارون بن علینك معلومات
 مکتسبه سابقه اوزرینه ترتیب ایتدیکی زیجلرله رصد
 واسطرلاب تأسیسنده کی مهارتیدر .

اووقتلرده یعنی هجرتك بشنجی عصرنده اقطار

دیگر بر اثر قلمہ آلمشدر . بو اثر علمای اسلامک
 کافہ تالیفاتندن ا کمل اولوب ، اورو پالیارہ مدنیت
 اسلامیہ آثارندن پک چوق شیلر او کرمشدر .
 مسافه لری اولچمک اصولیہ و سائر عملیات هندسیہ نک
 بین الاسلام نہ درجہ ده ترقی ایتش اولدیغی ده
 ابوالوفانک محسطیسی مطالعه سندن آ کلا شیلیر .
 قرق ، کره ارض و کونش ایله بر مثلث تشکیل
 ایده جک بر موقعه بولندیغی وقت ، بو ایکی جسمک
 تأثیر یله ، تبدیل مکان ایتدیکنی و بو پیکک ارتفاع
 و حرکاتی اورو پالیلر دائیما رقه منجملرندن (تیقو -
 براهه) یه اسناد ایدیورلر سده ، قرق ارتفاع
 و حرکاتی علمای اسلامک متقدمینی عندنده معلوم
 اولوب ، یوقاریده ذکر اولندیغی اوزره ، اولجه
 کشف ایدلمش اولدیغی کبی ، تبدیل طریق و مکان
 ایتسی ده ابوالوفانک محسطیسنده صراحتاً بیان
 اولندیغندن ، کتاب مذکورک اورو پا السنه سنده
 بولنان ترجمه لرنده اوفره نک تحریف و تغلیطنه
 چالیشلغله برابر ، بو حقیقت ستر اولنه مامشدر . بناء

تصحیحہ موفق اولدییر . ابوالحق دائمًا احباسیہ علوم ریاضیہ و فلکیاتہ دائرہ بحثلره متعلق مکتباتده بولنیوردی ، بومکتبوبری عادتا بوکون اورو پاده نشر اولنان علوم و فنون غزنه لری طرزنده در . صفانی فن میخانیکیده ماهر اولوب ، اوزمانده تأسیسی تواریخده ذکر اولنان رصدخانه لوله سائر آلات و ادوات و ابنیه نیک بوذاتک همتیہ میدانه کلمش اوله جغی آکلا - شیلیر . هجرتک بشنجی عصری ابدالرنده بغدادده استعمال اولنان اسطرلاب یکر می بر بچق قدم طولنده ، وینه اوزمان استعمال اولنان محمد حجدینک اسطرلابی آلمش قدمه یقین بر اوزونلقده ایلی .

ابوالوفا خراسان ولایتنده دنیایه کلوب ، هجرتک بشنجی عصری ابدالرنده بغدادده کله رک ، منجمین سالفه نیک چوق خطالینی تصحیحہ مباشرتله ، « الزیج الشامل » عنوانیه فن نجوم و هیئتہ دائر مکمل بر کتاب ، و پیک چوق معلومات و کشفیات نافعہ بی حاوی اولمق اوزره ، « مجسطی » اسمیہ

قالماشدر . بونكده سلطنتنده بغداد دارالفنونی
 یكیدن كسب لمعان ایتكه باشلایهرق ، عبد الله ابن
 الحسن ابوالقاسم ایله قلووزی بوامیرك تحت حایه سنده
 بولنان و یتیشمکه باشلایان علمای اسلامك سرافراز -
 لریدر . خلفای عباسیه دن مکتفی باللهک اوغلی
 جعفرده بونك دورنده قویروقلی یلدیزلر
 حقنده پك معتبر برائر ترتیب ایتشیدی . سوریه ده
 اوزمان شرف الدوله نك تحت حایه وتشویقنده
 حسن بن احمد همدانی (که یعنی الاصلدر) وابونصر
 القومی کبی علما یتیشدی .

عضدالدوله ایله شرف الدوله نك زمان سلطنتلرنده
 ابوسهل الکوهی ، ابوالفدا ، ابوبکر بن صبر ، ابو
 حسین الخزی ، ابواسحق ابراهیم بن هلال ، ابوسعد
 فضل شیرازی ، ابوالحامد بن محمد الصغانی ، ابوالحسن
 المغربی وسائر پك چوق فحول یتیشدیلر . خصوصیه
 کوهی و ابوالوفانك فنون متنوعده واز جمله نجوم
 وهیئتده کی خدمتلری پك بیوک اولوب ، اسکندر یه
 دارالفنون یونا نیسنك آثار فیه سنی خلییدن خیلی

کسر اولمغہ باشلائنجہ ، بو خلفانک ہمنیہ دائما
ایر یلمکده بولنش اولان فنون و معارف ده بر بیوک
تہلکده بولنیوردی .

آل بویہ سلاطیندن عضد الدولہ ایلہ شرف
الدولہ علوم و فنونک تدنیہ یوز طوتدیغنی کورنجہ ،
مشعلہ معارفی یکیدن ایقاد ایلہ ، لذت مدنیتی اونوتدیر۔
مامغہ جهد ایتدیلر . عضد الدولہ بنو اماجورک وفا۔
تندن صکرہ قان علمانک اعلمی ، و (ابن اعلم) نامیہ
مشهور اولان ابوالقاسم علی ابن الحنینی نزدینہ جلب
ایدہرک ، کندیسندن تحصیل فنونہ باشلادی . مشار
ایہ ۔ او وقتک علماسندن اولوب ، « فلکینما » عنوان۔
نیلہ اجرام سماویہ و ہیئتہ متعلق مکمل بر اثرک مؤلفی
بولنان ۔ عبد الرحمن صوفی ایلہ دائما مباحثات و مذا
کرات فیہ ده بولنہرق ، و خصوصیلہ فن نجوم
و ہیئتہ چوق اوغراشہرق ، بویلہ معلمری بولندیغنی
مدار افتخار عد ایدردی .

عضدالدولہ مأمون قدر نام و شہرت قزاقاماش
ایسده ، مدنیت اسلامیہ بہ خدمتده اونندن کری

ایتمکہ ، و قرق حرکتندہ اسلافک مجھولی اولان
بعض حالر کشفنه موفق اولدم . ابو الحسن علی
بن اماجور کره قرق عرذنا کنار لی دائما بر اولدم
یعنی ده کشف ایتمدی .

۱۱

مأموندن صکره اجرای خلافت ایدن خلفای
عباسیہ نک اون ایکسی ارباب فضل و هنری جمع ایله،
علوم و معارفک ترقیسنه چالشمقده ایکن ، ملاکری
یو اش یو اش کوچمکده ایدی . اندلس ایله مغرب
و افریقیه و مصر اللرندن چیمقدیغی کبی ، خراسان
و ایران طرفارنده ده بر طاق طوائف ملوک چیمقوب،
بغداد خلافتی کیتدیجه تضییق اولتمقده ، و تهلکه-
لی آرتتمقده ایدی . بونکله برابر علوم و معارفک
طوتمش اولدیغی طابق ترقییه خلل کلیوب ، بغداد-
دن بشقه شام و شیراز و سمرقند و نیشابورده فن
نجوم و هیئت بیوک بر اهمیتله تدریس اولنه رق ،
ترقی ایتمکده ایدی . انجیق ایران طوائف ملوکنک
چوغالمسیاه خلفای عباسیہ نک قوت و نفوذی بسبتون

عصر مذکورہ ظہور ایدہ رک، اجرای
تجار بلہ توسیع معلومات مکتسبہ ایدن منجمین اسلام
بینندہ سهل بن بشار، محمد بن محمد بن یوسف السمر -
قندی، علی ابو حسن بن اسماعیل الجوهری، ابو جعفر
بن احمد بن عبداللہ ابن ہباش، محمد بن الحسین بن حمید
ابن الادمی، و - مدنیت اسلامیہ تریہ اولہ ررق،
عربی العبارة کتابر تألیف ایدن - قسطہ بن لوقہ نث
اسلمری ذکرہ شایان ایسہدہ، عصر مذکورہ فن
نجوم و ہیئتہ ک زیادہ خدمت ایدن اما جور الترکینک
اولادیدر .

بنو اما جور لقبیہ مشہور اولان علی بن اما جور
ایلہ اوغلی ابو الحسن علی بن اما جور یاریم عصر
پاپی تحریات و تجارب ایلہ مشغول اولہ ررق،
« البدیع » عنوانیہ مکمل بر اثر وجودہ کتیرمش؛
و اخلافہ تحریات فلکیہدہ یکی بر چیغر آچشلردر.
مشار الیہمانک کولہسی اولوب، تریہ و آزاد ایتش
اولدقاری مفلح اسمندہ بر ذاتدہ کندیلرینہ خیلی
جعاونت ایتہ یکی کبی، کندی باشندہ زینجلر ترتیب

ینی علاوه ایتدکن صکره ، بعض کندی مطالعا۔
 تنی ده ضم ایتددر . بعض اورویا علمایی بو ذاتی
 سیاره لک دیتدیکنی بیان ایتش اولغله اتهام ایتشرا
 سه ده ، بو فکر مشار الیهک ایجادی اولمیوب ، یونا۔
 نیلردن قالمه بر فکر باطل ایدی .

موسی بن شا کرک اوچ اوغلنک دوریله منجم
 بتانینک دوری بیننده کچن مدتک صحایف تاریخی ده
 ابوالعباس فضل بن خاتم النیریزی ، محمد بن عیسی ،
 ابو عبدالله المهانی کبی علمانک کشفیات و مطالعاتیله
 مزیندر .

نیریزی فن هندسه و نجومده عصرینک اعلمی
 اولوب ، دور مأمونده ظهور ایتش اولان منجمین
 اسلامک کشفیات و مطالعاتی خیلیدن خیلیه
 تعحیجه ، محسطی اوزرینه حاشیه لر و - وفاتندن بر
 عصر صکره یه قدر علمای اسلام بیننده مقبول و معتبر
 قالان - کندینه مخصوص یکی زیجلر ترتیند موفق
 اولدی . ابن یونس بو ذاتک بعض خطا لرینی بیان
 ایدیور سه ده ، بو فقه ایتدیکی خدمت لرینک بیوکلکنی ده
 تسلیم ایدیور .

علمای اسلامک باشلیجه اصولی کندیلرندن اول
کشف ایدلمش اولان شیلیاری اوکرن دکدن صکره ،
معلوم اولان شیلرک معاونتیه تجربه لر اجرا ایدرک ،
هنوز مجهول اولان حقیقتلری کشف اتمکجه چالیشمقدن
عبارت ایدی . بو کونکی کونده اوروپالیلری
مدنیتک اوج بالاسنه چیقاران بو اصول علمای اسلا-
مهده پک چوق خدمتله ایتشدیر . بو اصوله مبنیدر ،
که مشار الیه ثبیت بن کره ، عالمده برنجی اوله رق ،
جبرک هندسهده اسمانی کشف و ایجاد ایله ، فن
هندسه بی عادتا یکیدن احیا ، و علوم ریاضیه وسال-
ئرده پک چوق خدمتله ایضا ایتش ایکن ، هیئت
و نجوم فنلرنده سلفلرینک کشفیاتنی مطالعه ، و تجار-
رب ایله بر چوق وقت اتعاب ذهن ایتدکن صکره ،
بو فنلرده کشف اولنه یله جک بر نی بولنه مدیغنی
مع التأسف بیان ایتشدیر . بونکله برابر کندیبسی
بو فنلردهده بر خدمت ایتمه مکجه راضی اوله میوب ،
بطلیوسک مجسطیسنی یکیدن و دهها مکمل صورتده
ترجه ، و ذکری سبقت ایدن علمای اسلامک تصحیحله .

و تحسین اولمشدر . «الزینج الحکیمی» عنوانیله ترتیب
 ایتدکلری کتابده کونشک کره ارضدن نه درجه یه -
 قدر تقرب ایتدیکنی ، و - کونشک ثابت اولمسیله
 کره نك دور ایتدیکنی کشف ایتک کنیدیلرینه نصیب
 اولمسیسه ده - هر حالده اولمان دور سنوینک نه قدر
 مدتده اکیال اولندیغنی ، دقیقه سنه وارنجبه قدر ، بیان
 ایتشلردر .

بو اوچ قرداشک رصدخانه سی بغدادک باب الطاق
 کوپرسی اوزرنده اولوب ، اورادن حسوف
 و کسوفی سیر ایدهرک ، سلفلرینک بعض فکرلرینی
 تصحیح ، و کره قرق جسمتی حقنده خیلی معلومات
 نافعہ کشف ایتشلردر . بو اوچ قرداشک اورتاجه -
 سی اولان احمدک فن میخانیکده ده بدطولاسی اولوب ،
 خیلی کشفیات و اختراعاتی واردر . بیوکلری اولان
 محمد (ابو جعفر بن موسی بن شاکر) سیماراتک
 حرکات یومیه سنی مبین هر کون بر روزنامه ترتیب
 ایدیوردی . علامه مشهور ثبیت بن کره فن نجومده
 بو ذاتک تلیندیر .

و کشفیاتنی ده علاوه ایتشدر . کندی اثر فکری
اوله رق ، حکمتک فضائل و منافی حقننده مکمل
بر تالیفی ، « الحکمة الداخلية » عنوانیه بر کتابی ،
منطق و آدابہ ، علوم ریاضیہ ، علم جوہوایہ ، فن
ابصارہ و ہیئتہ متعلق تالیفات متعدده سی ، و فن
طبدہ ده پک چوق تالیفاتنی و ازان جملہ ترتیب معالجات
حقننده کوزل بر اثری واردر . مشار الیهک
تلامذہ سندن ابوالعشر (که اوروپا علمای عندندہ
« آلبومازار » نامیہ مشهوردر) باشلیجه هیئت
و نجومله توغل ایده رک ، مؤخرأ کندیسنک افکار
و کشفیاتنه تطبیقا « زبج ابی المعشر » عنوانیه سیار انک
حرکاتنه یکی بر جدول ترتیب اولمشدر .

۱۰

مأمونک وفاتندن صکره ده فن نجوم و هیئت بین
الاسلام ترقی ایتمکن کری طور میوب ، موسی بن
شاکرک محمد ، احمد و حسن اتمنده اوچ اوغلی بر لکده
بوفلرک توسیع وارقاسنه پک چوق سعی ایتشدردر ،
که سعیلرینک آناری ابن یونس طرفندن ده تقدیر

ورمل حقنہ مکمل بر اثر وجودہ کثیرہ رک، اجرام سماویہ نیک ماہیت و طبیعتی حقنہ پک چوق افکار حکیمانہ مقبولہ بیان ایشدر، کہ اکثریسی عصر مزیدہ اولنان کشفیات جدیدہ ایلہدہ تصدیق اولمشدر .

دور مأمونک فحول علماسندن محمد بن موسیٰ الخوارزمی باشلیجه علوم ریاضیہدہ، و خصوصیاہ علم جبرده یدطولی صاحبی اولوب، خلیفہ مشار الہک امریلہ « سندهند » عنوانیہ ہندیلرک فن نجوم و ہیئت حقنہ مکمل بر کتاب قلمہ آمشدر . کندیسی فن نجومہ حصر سعی و غیرت ایدن علمادن دکل ایدیسہدہ، ہر علم و فندن خبردار، لسان یونانی بہ آشنا و غایت سریع القلم بر علامہ اولدیغندن، ایکوزی متجاوز جلد کتاب تألیفنه موفق اولوب، دور مأمونہ برقات دہا شرف قراندیرمشدر . بوذات اووقته قدر ترجمہ اولنماش پک چوق کتب یونانیہ بی لسان عربی بہ نقل و ترجمہ ایتدیکی کبی، اونلرہ برطاقم شرح و حاشیہلر ترتیب ایدوب، کندی افکار

الجوهري ، ابن اسحق بن كسوف ، عبدالله بن سهل
الفرغانی وسائر مشهور منجملر دور مأمونه بيوك
بر نام وشهرت قزاندیرمشلردر . بو منجملر يونانيلرك
علم هيئت ونجومده پك چوق خطالارنى بولوب ،
سياراتك حرکاتى جدوللارنى تصحيح ايتدكن ماعدا ،
كونشك كره ارضدن بعدينك دائما بر اولمديغنى ،
كونشك اوزرنده كى لكه لرى وحسوف و كسوفك
وقوعيله قو يروقلى يلديزلك ظهورى حقنده پك
چوق دقيقه لر كشف ايتمكه موفق اولديلر .

فن نجوم وهيئته بو قدر خدمتلر ايدن بو ذوات
بوقلارى بين الاسلام تداوله قويا نلرك برنجيلرى دكلدر .
اولردن اول محمد بن ابراهيم الفزارى هندلي لرله
يونانيلرك نجوم وهيئتنى مقابسه ضمننده مكمل بر كتاب
تأليف ايتمش ؛ احمد بن محمد نهاوندى نيشابورده
اجرام سماويه نك سير ونجربه سياله مشغول اولوب ،
سياره لرك سیرینی مبین « المستعمل » عنوانيله يكي
زينجلر ترتيب ايتمش ؛ ومنصورك زمان خلافتنده
برحميات بولنمش اولان دارالذکر مسیح الله اسطرلاب

ترجمہ ایتھیریور ایدی . ہارون الرشیدک وقتندہ .
یحییٰ ابن خالد برمکینک ہمتیہ ، برنجی دفعہ اولہرق ،
عربی بہ ترجمہ ایدلش اولان مجسطینک یکیدن ودها
مکمل صورتندہ ترجمہ سنی ، واجرام سماویہ حرکاتنک
مکمل جدیل وخریطہ لرینک ترسیمی امر ایتکلہ ،
یحییٰ ایلہ برابر مجسطینک ترجمہ سنہ چائشمش اولان
سند بن عنی ایلہ خالد بن عبدالملک مرورودی علم
ہیئت و نژدہ یکیدن بر طاقم معلومات کشف
ایدہرک ، ہوفنی بدرجہ دہا توسیع ، و بطلمیوسک
مجسطیسنی تصحیح ایتکلہ موفق اولدیار .

ہوایکی منجم علی بن بہتری و علی بن عیسیٰ نام
دیگر ایکی متفننک معاونتیہ تجربہ لہ اجرا ایدہرک ،
کرہ ارضک طول و عرضی درجہ لرین اولچوب ،
تعیین ایتہ یلر .

مأمونک دور خلافتندہ احمد بن عبداللہ الہباش
متقدمینک تعریفانہ رعایت ایتکسزین ، کندی
تجارب و قیاسی اوزرینہ ، سیاراتک حرکاتی مصور
اویچ زیچ ترتیب ایتدیکی کچی ، عباس بن سید

او زمانہ مسلمانر عندندہ فن میخانیکی ده
 اودرجه به قدر ایلریش ایدی ، که هارون الرشیدک
 فرانسه حکمداری بیوک شارلمانہ کوندردیکی هدیه رک
 ایچنده بولمان برچالار ساعت بتون اوروپانک حیرتی
 باعث اولمشیدی . اووقته بغدادده بوقیلدن اولان
 آثار صنعیه نک نه قدر چوق ونه قدر مکمل بولمش
 اولدیغی تاریخلرده مفصلا مسطور اولیه ایدی بیله ،
 شارلمانہ کوندریلن ساعتک اوروپا مورخلری
 طرفدن یازیلان تعریفاتی فن میخانیکینک اووقت
 بین الاسلام نه قدر ترقی ایش اولدیغی اثباته
 کافیدر .

ابو جعفر المنصورک باشلادیغی ایشی اکیال ایدن
 مأموندر . بوذات عصرینک اک بیوک علماومتفکرینی
 اطرافنه آلهرق ، کیجه کوندوز علوم ومعارفک
 اکیالنه چالیشیور ، واسکندریه علماء یونانیه سنک بتون
 آثارینی مصارف کایه اختیاربله الدهه ایدندیکی کبی ،
 روم ایمپراطوربله اولان حسن مناسباتی جهتیه پک
 چوق آثار یونانیه بی ده تا آتشدن جلب ایدهرک ،

بو خلیفه نك دورى مدنیت اسلامیه تاریخنك الك پارلق بر صحیفه سی اولوب ، یونان قدیم تاریخنده (پرقلیس) دورى نصل بردور سعادت عد اولنیورسه ، تاریخ اسلامدهده مأمونك دورى او یله مسعود بردور عد اولنسه سزادر .

ابوجعفر ایله مأمونك آره سنده اجرای خلافت ایدنلردن هارون الرشید و محمد المهدی ده معارفك ترقیسنه آز خدمت ایتدیلر ؛ بونلرك زمانندهده برچوق کتب یونانیه لسان عربی بی ترجمه اولندقدن ماعدا ، بو ایکی خلیفه نك ار باب فضل و کمال حقنده اولان رعایت و اکرام و احساسا نلری دورلرینك پك چوق فصیح شعرا و عالم متفکرلرک وجودیله تنویرینه سبب اولدی . منجم مشهور معجم الله ایله فن اسطرلابده بیانند اولان احمد بن محمد نهاوندی و - اقلیدسك کتب ریاضیدسنی عربی یه ایلك نقل و ترجمه ایدن - هجیمه بن یوسف بو ایکی خلیفه نك دورنده یتیم کشدر .

معلومات و معارفك تكثير ینہ سعی ایدیورلردی .
 پك آرزمان طرفسده خلافت اسلامیتهك دائره
 تابعیتنه ادخال ایتش اولدققری ممالك وسیعتهك
 هر طرفدن ارباب علم وهنری جمع ایدهرك ، كتب
 یونانیتهك الك معتبر واك نافعترینی ترجمه ایله . تأسیس
 ایتدكارى غایت کنیش کتبخانهلری طولدیرمقدمه
 ایدیلر . بغدادده آچدققری متعدد جسمیم مکاتبده
 تفسیر واحادیثله برابر آرسطو ، بقراط ، جالینوس ،
 اقلیدیس ، آرکید ، بضایوس کبی حکیمانك آناری
 تدریس اولنیوردی . مسائل مهمه فنیه وادیتهك
 مذاکراتیچونده متعدد بیوک بنالز تأسیس اولمشیدی .
 بغداد دارالفنونى قرون وسضاده علم نجوم وهیئت
 ترقیسنه پك چوق خدمتله ایتشدر .

خلفای عباسیهك ، ابوجعفر منصوردن صکره ،
 الك عالمی وعلوم وفنونك نشر وترقیسنه الك زیاده
 خدمت ایدتی خلفای مشار الیهك یدنجیسی بولسان
 مأموندر . مأمونك زمان خلافتنده فنون ومعارف
 بین الاسلام اودرجهده ترقی وانشار ایدتی ، که

طرفلرینہ صوقلمغه مجبور اولمش ؛ و (ادس) - یعنی اورفہ - شہرندہ برمکتب تأسیس ایتمشلر ایسہدہ ، بومکتبیری روم ایمپراطورلرندن (زنون - ایسوریان) طرفندن ہدم و تخریب اولنوب ، کندیلیری طاغلد - قارندن ، برطاقی تاخراسان طرفلرینہ قدر کیدوب ، نیشاپوردہ دیگر برمکتب تأسیس ایتمش ، واکثریسی اوتہدہ بریدہ پریشان برحالہدہ مطرود و مغدور قالمشلر ایدی .

ابوجعفر المنصور بونلری تحت حایہ سنہ آلہرق ، کندیلرینک خرس تیاملق عالمدن طرد و تبعیدلرینی موجب اولان علم و معرفت لرنندن استفادہ ایدہ جک صورتہ ، کندیلرینی یونان فنون و معارفنی لسان عربی یہ نقل ، و بین الاسلام نشر ایتکہ آلت ایدی .

۹

ابوجعفرک خلفلری دہ بونک بوحرکتہ امتثال ایدہ رک ، اوروپانک برجهسل و تعصب پارکرانی آتندہ ازیلوب قالدیغنی برزماندہ عالم اسلامدہ فکر انسانک تیقظ و توسعنه خدمت ایدن ہر نوع

نجوم و ہیئت

۸

فنون متنوعه نك لسان عربیہ نقلیہ، بین الاسلام
تعلیم و تعلمہ خلفای عباسیہ نك ایکنجیسی اولان ابو
جعفر عبد اللہ المنصورك زمانده باشلانمشدر. خلیفہ
مشارالیہ کندیسی فنون و معارف محبی اولوب، هند
علماسنك برندن علم نجوم و ہیئت تعلم ایتش، و بو علمك
لسان عربیہ نقلیہ، بین الاسلام نشرینی مراد ایتش
ایسده، مؤخرأ یونانیلر عندنده فنونك دها زیاده
ترقی ایتش اولدیغنی آ کلامغله، هندلیلرک پک کری
اولان آثار مدینه سنی اقتباسندن واز کچوب، یونا-
نیلرک آثارینی نقل و ترجمه ایتدیرمک هوسنه دو شمش
ایدی.

او وقت افلاطونك افکار حکیمانہ سنه تابع اولان
برطاقم نستوری یونانیلر، خرسیتیانلغك او وقتکی
تعصبنه الیورمیه جک بعض افکار سر بستانده
بولدقلری مناسبتہ، روم ایمپراطورلغی طرفندن مجاہد
زانه مستحق عد اولدقلرندن، قاجوب، آسیا

معلوماتی واریڈی . قبل الاسلام یازلمش اولان کتب عربیہ نیک ایچندہ علم نجوم حقندہ بعض بچلردن بشقہ فنہ متعلق نہر بحت ونہدہ بر کتاب و یارسالہ کوریلور .

ظهور اسلامدن صکرہ ایسہ شعر و فصاحت و ادبیاتک شعبات سائرہ سی یک چوق ترقی ایدوب ، لسان عربی خیلیدن خیلی ترقی وتوسع ، ولسان فارسی ده یکیدن تشکل ایدوب ، اولدقجه واسع بر ادبیاتہ مالک اولدیغی ، ولسان ترکی ده حروف عربیہ ایله یازلغہ باشلادیغی کبی ، فنون متنوعده یکیدن ترجمہ ویا کشف و اختراع اولنہرق ، دیو خطوہ سیلہ ترقی ایتمکہ باشلادی .

مدنیت اسلامیہ نیک ماہیت ودرجہ سنی میدانه چیقارمق ایچون ، ملت اسلامیہ عندندہ علوم و فنون متنوعدهن هر برینک نہ حالده بو انمش اولدیغی ، وهر علم و فنده یتیشن باشلیجه علما و متفکرلرہ باشلیجه اثر-لرینی مختصراً بیان ایتمک اقتضا ایدر .

متنبری مفقود اولان پک چوق آثارینی ده لسان
 عربیده بولدقلمی ترجمه لردن اخذ ابتدیلر .
 خلفای اسلامیہ مدنیت اسلامیہ نك تأسیسچیون
 لازم اولان تدارکاتی اکیمل ایله ، فتوحانندن فارغ اولمغه
 باشلایمجه ، وار قوتلرینی مدنیتک رکئی اولان علم
 ومعرفتک احیاسنه ویره رک ، ودنیانک هر طرفندن
 عالمر ، متفننلر ، مترجملر ککیتیره رک ، یونانیسلراه
 سریانیلرک وسائر متقدمینک آثارینی ترجمه ابتدیرمکه
 ومکتبلر ، مدرسه لر ، مجالس علمیہ ، امتحانخانهلر ،
 تجربه خانهلر آچمغه باشلادیلر . هارون الرشیدک ،
 قسطنطنیینه دن لسان یونانی به آشنا برقاچ عالم ککیتیرمک
 ایچون ، روم امپراطورینی اعلان حربله تهدید
 ایتدیکی ، واوغلی مأمونک کتب یونانیه وسائرهبی
 لسان عربی به ترجمه ایدنلره - ترجمه ایتدکلمی -
 کتابلرک ثقلتنده آلتون ویردیکی مشهوردر .

۷

ظهور اسلامدن اول عربلر یالکز شعر ایله
 مشغول اولوب ، فنوندن آنجق نجومه متعلق جزئی

شرقیہ سی اہالیسی بولندقلری وحشیت حالندن
قور تارہ رق ، بردائرہ انسانیت ومدنیتہ آلمقدہ
ایدیلر .

ظهور اسلامدن صکرہ سکز طقوز عصر مدنیت
مسلمانلرہ مخصوص ومنحصر ایدی ؛ کرہ ارضک
اوزرنده امم اسلامیہ دن بشقہ متمدن ہیج بر قوم
وامت یوغیدی . آسیا وافریقایی - رومالیرک
لاینقطع محاربات وتخریباتیله سائر داهیہ لک ایراث
ایتمش اولدیغی - خرابیت حالندن چیقاروب ،
برمدنیت جدیدہ ایله احیا ایدن مسلمانلر اولدیغی کبی ،
اوروپایی ده - شمالدن هجوم ایتمش اولان اقوام
وحشیہ نک بر اقمش اولدیغی - آثار دهشت ووحشیتدن
قور تاروب ، بوقطعه امنہ برمدنیت نمونہ سنی کوسترن
ینہ مسلمانلر در .

اوروپالیر ، یونان مدنیتندن اصلا خبر لری
اولقسزین ، یانی باشلرنده اندلسده آچیلان مدارس
اسلامیہ یه دوام ایتمکله ، یونان حکما سنک اسملرینی
بیله اوراده اوکرندیلر ؛ حکمای یونانیہ نک اصل

ہو مدنیت بردن برہ طوئیشان بر علو کبی، کیند بکجہ پارلمقدہ، کیند بکجہ توسع ایتمکده ایدی . دین اسلام . مک انتشاری مدنیت اسلامیہ نک انتشار و توسعی، ومدنیت اسلامیہ نک ترقیسی دین اسلام نک انتشار و تعمینی انتاج ایدیوردی .

— مسلمانر یالکز — وقتیلہ بر مدنیتک جولانکاهی بولمش اولان — سوریه و عراق ایله مصر و ایرانده یکیدن بر مشعلہ مدنیت یا قغله اکتفا ایتیوب، او مشعلہ ایله — بردها مدنیت کورمه مش اولان — تاتارستانک بوزلی اووہ لرینی، آفریقانک یانمش چوللرینی ده تنویر ایتمکہ چالیشدی لر . مدنیت اسلامیہ نک بغدادده، شامده، مصرده، اصفہانده، بخاراده، سمرقندده، ہراتده، شیرازده، قیروانده، فاسده، قوردودہ، غرناطہده قورلمش اولان علم و معرفت مشعلہ لری آسیانک نصف غربیسی، آفریقانک نصف شمالیسی، آوروپانک بر قطعہ عظیمہ سنی تنویر ایتمکده، و عرب تجاری بحر محیطی طولاشوب، ہند و چینک جنو-بندہ کی جزایر و سواحل ایله آفریقانک سواحل

بیورمشلردر . اصحاب کرام ایلہ سائر اعظم اسلامک
 هربری فضل و مروت و حسن اخلاقه برر مثال مجسم
 اولدقلری کبی، علم و معرفت و مدنیتہ خدمت ایتمکن،
 وخلق مدنیتہ تشویقندن ده کری طورمامشلردر .

۶

دین اسلامک کهواره سی اولان جزیره العرب
 اقوامی بودینله تنویر ابصار ایدوب ، برطاقم اعتقادات
 باطله و عادات مکروهه دن قورتلدقلری کبی، وطنلر-
 ینک چوللری کندیلرینه طار کلوب ، مدنی برحاله
 یاشابه جق برلر آرامق ، و کندیلرینک کوزلرینی آجان
 بودینی اقطار عالمه نشر ایدوب ، انسانلری ظلمت
 جهلدن قورتاره رق ، بر مدنیت جدیده تأسیس ایتک
 اوزره ، - هربری مدنیت اسلامیهنک بررکن قویسی
 مقامنده اولان - رجال اسلام اقطار عالمه یاییلوب ،
 نور اسلام سوریه و عراق ایلہ مصر و ایران خطه -
 لرینی تنویر ایتکه باشلاینجه ، بو برلر - برچوق وقت
 یاغفور کورمیوب ، شوره زار حالنه کچمش ایکن ،
 بردن بره صولنان اراضی کبی - تازه حیات بولوب
 مدنیت آثاری کوسترمکه باشلادی .

وسعییدر ، دیہ میر ؛ چونکہ اوحالده عربلرک قبل
الاسلام ده تمدن اوللری ، وعربلرله برابر سائر امم
اسلامیه نك ده تمدن ایتمه مسی لازم کله جکدی . مدنیت
اسلامیه صرف دین اسلامک ثمره ومحصولیدر ،
دیرز ؛ چونکہ بومدنیت دین اسلامک ظهوریله برابر
ظهور ایتدی ، ودین اسلامک انتشاریله برابر انتشار
ایتدی ؛ هرزویه دین اسلام واصل اولدیسه ،
اومدنیت ده واصل اولدی ؛ هرهانکی قوم دین
اسلامی قبول ایتدیسه ، اومدنیت دائره سنه داخل
اولدی . اومدنیت دین اسلامک ثمره سیدر ، چونکہ
اکثر ارکان واحکامی آیات قرآنیه واحادیت نبویه
مستنددر ؛ اومدنیت دین اسلامک محصولیدر ،
چونکہ ملت اسلامییه اومدنیتک برنجی نمونه لری
بالذات حضرت پیغمبر ایله اصحاب کرامی طرفندن
کوسترلمشدر ؛ چونکہ قرآن کریم برهادی مدنیتدر ،
عدل وحقانیتی توصیه ، وعلم ومعرفتی تقدیر ایدیور ؛
چونکہ حضرت نبی « علمی بشیکدن مزاره قدر
آرایک ! » و « علمی ، تاچینده بیله اولسه ، آرایک ! »

امم مذکورہ نك اثار مدنیه سی متروك و مهمل اولوب،
 كندیلری بر حال بدویت كسب ایتش ایكن ، اونلرك
 آثار مدنیه سنی طویلایوب ، بر مدنیت جدیده وجوده
 كتیرن مجرد دین اسلامدر . یونانیلرله سائر امم
 مدنیتلرینك انقاضی مدنیت اسلامیه بناسنك تأسیسنه
 یارادیسده ، بوبنای جدیدك اصول و اساسی دین
 اسلامك حكمت و عدالتی اوزرینه مؤسس ایدی .
 مسلمانلر یونانیلرك بالكر حكمت و معرفتی و اثار عقلیه
 و فیه لرینی آلوب ، اونلرك اصول و قاعده سنی
 آلمدیلر . الحاصل یونانیلرله امم سائره نك مدنیتندن
 استفاده ایتدیلر ، لکن اونلری تقلید ایتدیلر ؛ و آلد-
 قلری آثاری ده تدقیق و تقدیر ، و حكمت اسلامییه
 تطبیق ایتدكن صكره ، آلهرق ، مرور زمانله ده
 اعلا بر درجهیه ایصال ایتدكلرندن ، مدنیت اسلامییه
 مدنیت یونانیهدن چوق دهامكمل اولدقندن بشقه ،
 او كا هج بکزه میوب ، بسبتون بشقه بر طرز و اصولده
 بولمشدر .

مدنیت اسلامییه عرب امتنك محصول فكر

امویہ نك كرك شرقده و كرك اندلسده ، خلفای عباسیہ نك اقطار شرقیہ ده ، ودها صكره ظهور ایدن ملوك و سلاطين اسلامك ممالك اسلامیه نك هر طرفنده نشر علوم و معارفه و ترقی مدنیتہ نه قدر خدمت ایتش ، و ارباب فن و معرفتی نصل جایه و تشویق ایتكله ، مدنیتك ترقیسنی نه قدر تسهیل ایتش اولدقلری كوریلور .

ایشته ، مدنیت اسلامیه نك بردن بره ظهوریاه او قدر قولای و چابق انتشار و ترقی ایتسی - وجه مشروح اوزره - مدنیت قديمه بی اساس اتخاذ ایتسیاه برابر ، دین و حكومتك مانع اولمیوب ، بالعكس معین اولسی سایه سنده در .

o

بومدنیتہ مدنیت اسلامیه دیدیکمرك سببی بالكرز امم اسلامیه ده بولنش اولسی دكلدر ؛ دین اسلامك ثمره و محصولی اولدیغیچون ، بواممدن بشقه براسم ایله تسمیه اولنه ماز . هر نه قدر كه یونانیلرله سائر امم قديمه نك مدنیتلری بومدنیتہ خدمت ایتدیسه ده ،

او کندیلر؛ صکره اونلری تفصیل، ومعلومات
مکتسبه زینی توسیع ایچون، او اثرله شرحلر، حاشیه
لر، ذیللر، علاوه لر یازمغه، ونهایت متقدمینک خاطرندن
بیله کچمه مش نیجه کشفیات واختراعاته موفق اولدیلر.
مدنیت اسلامیه بردن ظهور ایتدی، و پک بیوک بر
سرعت وسهولته نشر واکمال اولنه ییلدی.

مدنیت اسلامیه ممانعت کوردرک، و اوغورنده
جانلر فدا اولنه رق، مصیبتلر تولید ایدهرک، ظهور
ایتمدی. اوروپاده مدنیتک ترقیسنه ممانعت ایدن
دینک تعصیبه حکومتلرک اصول جبرییه سی ایدی.
حالبوکه دین اسلام ذاتاً علم ومعرفت وحقیقتک
تحریسنی آمر اولوب، تابعلرینی اقتباس مدنیته سوق
وتشوایق ایدن کندیسی اولدیغی کبی، حکومت
اسلامیه ده دین اسلامک اساسی اوزرینه مؤسس
اولوب، اجرای ظلم وجبردن مصون اولدقلرندن،
مدنیتک ظهور وترقیسنه مانع اولمق شوایله طورسون،
مدنیتک برنجی خادملری کندیلری اولمشلردر.
اهم اسلامیه نك تاریخنه عطف نظر اولنسه، خلفای

قائل دو کادکن ، بو قدر اختلالر وقوع بولدقندن
صکره - آنجق میدانہ کلہ بیلش ایکن ، مدنیت اسلا -
میہ بردن بره وکال سهولتله ظهور ایدوب ، پک آز
زمان ظرفندن کسب کمال اتمکله ، عالم اسلامی احاطه
ایتدی .

ملت اسلامیہ نك کسب تمدن ایچون ابتدای امرده
تصادف و تجربه لره احتیاجی یوغیدی ، چونکه وارثی
اولدیغی امم قدیمه نك ، یعنی کلدانیلر ، سریانیلر ،
فنیکه لیلر ، میدیالیلر ، مصریلر و یونانیلرک مدنیتلری
آثار متباقیه سنی حاضر بولوب ، بو مدنیتلرک انقاضیه
مکمل بر مدنیت تشکیل ایده ییلردی ، فصل که ایتدی .
مسلمانلر آنجق بو امم متمدنه نك آثار متروکه سنی آلوب ،
متقدمینک درجه سنی بولدقندن ، وافکار و اذهانلرینی
ایقناظ و تنویر ایتدکن صکره ، تجارب و کشفیاته
دو کیلوب ، او مدنیتی چوق دها یوقاری بر درجه یه
چیقاره رق ، اکیال ایتدیلر . ابتدا افلاطون ، آرسطو ،
اقلیدس (اوقلیدیس) ، کپی یونان حکماسنک و بطلمیوس
کی مؤلفلرک اثرلرینی لسانلرینه ترجمه ایله ، اونلری

بولسوردی . یونانیلر کندی مدنیتلرینی ایتالیا و افریقا ایله اناطولی و قره دگیر سواحلمنه قدر کوتوره بیلد . یلر سده ، اورالرده مدنیتلری کندیلرینه مخصوص و منحصر قالب ، اقوام سائرہ پی دائرہ مدنیتلری ایچنه آلهامشاردی .

مدنیت اسلامیہ ایسه بر قوم و امتہ مخصوص اولیوب ، دین اسلامک ظہوری عقینده ظہور ایتمش ، واودینک اساسی اوزرینہ مؤسس اولوب ، عمومی اولہ بیلاجهک بر حالده بولنمش اولدیغندن ، طلوع ایدن شمس منیر کبی بردن بره کافہ آفاق قابلا . مغه ، و دین اسلامی قبول ایدوب ، او دائرہ مدنیتہ کیرن اقوام و اممک جله سنی تنویر ایتمکه باشلادی .

یونان مدنیتیله اوندن اول ظہور ایتمش اولان مدنیتلر تجربہ لر و تصادفلرله یواش یواش وجود بولمش ایکن ، و حتی شمذیکی اورو پا مدنیتی ده - علوم و معارف و حقیقتک مدت مدیده جهل و تعصبه پنجه - اشد کدن ، بیکرله آدملر حقیقت و حریت اوغورنده ظلم و جهالتک علیهنده فدای جان ایدوب ، بو قدر

امم اسلامیہ او مدنیتک انواریلہ ذہنلرینی تنویر ایتمکده
ایدیلر! و سائط نقلیه و اختلاطیه ده شمذیکی سرعت
و سهولت اولدیغی حالده ، بخاراده بر کتاب تألیف
اولنور اولماز ، اندلس مدرسہ لرنده تدریس اولمغه ،
و افریقا چوللرینی کچهرک ، سودانه ، بحر محیط طالعہ -
لرینی یاره رق ، سمطریه قدر و اصل اولوردی!
قوردو محافل حکما سنده اقصای شرقده ظهور ایدن
ابن سینانک آثارندن ، و بغداد مجالس علماسنده اقصای
غربده یتیشن ابن رشدک افکارندن بحث اولنیوردی!
کره ارضک سائر هر طرفی بر ظلمت جهل و تعصب
ایچنده یو وارلنوب ، طورورکن ، ممالک اسلامیہ
انوار معارف و مدنیتله منور ایدی!

۴

مدنیت اسلامیہ دن اول ظهور ایدن مدنیتلر بر
قوم و یا امته منحصر بولمشیدی . مثلاً یونانیلرک
ک پارلق مدنیتلری زماننده بیله - مدنیت یونانیه نک
بشیککی مقامنده اولان - آتنه دن قرق الی ساعت
اوزاق محللرده کی اقوام سائره بر حال و وحشیتده

وعوامہ عائد برطاقم اوفق تفك شـیلره مخصوص
اولوب ، فنه متعلق كتاب تألیف ایدن فرس و ترك
علمای ده سائر امم اسلامیہ علمای کبی کتابلرینی
عربی لسانیله یازارلردی .

مدنیت اسلامیہ به عرب مدنیتی اعمنی و یرمك
ایستینار عرب علمای تسمیه ایتدکلری علمادن اکثرینك
عربك غیرى اولان فرس ، ترك و سائر جنسیتاره
منسوب بولندقلرینی ، و علمای اسلامك الك بیوکلرندن
مثلا ابن سینانك ایرانی ، و حکیم فارابینك ترك ،
واو مدنیتی اوروپالینرك کوزینه چارپه جق صورتده
کلاتیه کوسترن صلاح الدین ایوبینك کرد اولدیغنی
یلسه ل ، ادعالرندن واز کچوب ، او مدنیتك مدنیت
اسلامیه اولدیغنی ، و کافه امم مسلمه نك او مدنیتدن
حصه دار بولمنش اولدقلرینی بزمله برابر تسلیم ایده -
جکلرنده شبهه یوقدر .

مدنیت اسلامیہ نك پارلق زمانلرنده هند و چین
وسیبیریا حدودندن آتلان تیق بحر محیطنك سواحلنه
قدر آسیا ایله افریقا و اوروپاده ساکن بولنان بالجه

اہل اسلامک النده بولنان - اندلس، و معلمری علمی
اسلام اولدوغنده ده بوکون بتون اوروپا محققینی متفق
الوایدردر .

۳

اوروپا علماسنک برطانی مدینت اسلامیہ به «عرب
مدینتی» اسمنی ویرمشرسده ده، و اسمک طوغری اولدیغنی
بعض محققل اثبات ایتشردر . واقعا مدینت اسلا-
میہنت اکثر آثاری عرب لساننده بولنیورسده ده ،
لسان عربی اووقت - بوکون ده بدرجه به قدر
اولدیغنی کبی - بتون ام اسلامیہنتک لسان فنیسی
ایدی . بوندن برعصر اوله کلنجه به قدر استانبولده
ظهور ایدن عثمانلی علمایی بیاه آثار فنیہ وادیه لرینی
اکثریت اوزره عربی لساننده یازمشردر؛ کمال پاشا
زاده ، ابوالسعود ، ملا کورانی ، کاتب چلبی وراغب
پاشا کبی علمانک آثاری بوکا شاهددر . اووقت بتون
اوروپا امنک لسان فنی وادیسی لاتین لسانی بولندیغنی
کبی ، ام اسلامیہنتکده لسان عمومی فنی وادیسی
عربی ایدی . فارسی وترکی یالکز اشعار و اخلاقه

پکیرہ میوب ، کورہ مدکلرندن ، مدنیت اسلامیہ نک
 یالکز ماہیت و درجہ سندن دکل ، وجودندن بیله
 بیخبر ایدیلر . وقتاکہ اوروپانک هر طرفنده السنه
 اسلامیہه آشنا عالمر یتیشوب ، مدنیت اسلامیہ نک
 آثارینی مع الاستغراب کوردیلر ، ولسائثرینه ترجمه
 ایدوب ، عمومک انظارینه عرض ایتدیلر ، هرکس
 ام اسلامیہ حقنده - تعصب و جهالت سائقه سیله -
 بر بطلان افکارده بولنش اولدیغنی آکلامغله ،
 مدنیت اسلامیہ نک ماہیت و درجہ سی و مدنیت
 حاضرہ نک طوغریدن طوغری به مدنیت اسلامیہ دن
 متولد بولندیغنی تبین ایتدی . بو کونکی کونده بو
 کیفیت خلاف و شبه و تردددن وارسته و تاریخله
 مثبت بر حقیقتدر .

اسکی آسیا ام متمدنه سنک ایشه یارایه جق آتاری
 ناموجود اولدیغندن ، مدنیت قدیمه نک اکملی مدنیت
 یونانیه اولوب ، حکمای یونانک نوع بشرک معلم
 اوللری بولندقلری بتون عالم عندنده مثبت و مسلم بر
 حقیقت اولمغله برابر ، اوروپا امنک مکتبی - اووقت

متولد اولديغنى تسليم واثبات ايدورلر . شمدى به قدر
اورو پا مدنيتك طوغرىدن طوغرى به مدنيت يونا-
نيه دن متولد ظن اولمىسى ، و مدنيت اسلاميه نك
اغزه آلماسى ايسه اورو پاليرك از چوق يونان
قديم لسان و اخلاقه آشنا اولمىدن ، و السنه و اخلاق
اسلاميه نك عوام اچون مجهول بوانديغىدن ايلرى
كلش بر ياكليشقدر .

اورو پاليرك بو حقيقتى پك كچ آكلايه بيلمىرىنى
تعصبلر نه حل ايدمىر . بو كوناكى كونده مدنيت
اسلاميه نك نه درجه به قدر چيقيمش اولديغنى ،
و مدنيت حاضره نك او مدنيتدن متولد اولديغنى بزه
كوسىرن ، وحتى اسلافك بزه مجهول اولان پك
چوق آثارىنى كوزمىك او كنه قويا نده اورو پا
علمى اولديغنى اونو تماملىز .

علمى اسلامك اكثر مؤلفات فنيه و حكيميه سى
اوروپانك بروقت اول لسان فنى عمومىسى حكمنده اولان
لائيجه به ترجمه اولمش ، و اوروپايى اويانديران باشليجه
اورو ائرلر بولمش ايسه ده ، عوام بو ترجمه لرى اله

مدنیہ سنی تمامیلہ اخذ ایتد کدن صکره ، کندی قوه
 ادرا کیه سنک ثمراتی ده ضم ایدهرک ، او آثاری اکمال
 و تزیید ایدہ ییلہ جکندن ، مدنیتک متأخری دایما
 متقدمدن دها مکمل اولور . یونان مدنیتی مصریلرله
 فنیکه لیلر و سائر آسیا امی مدنیتندن ، و شمیدیکی
 اوروپا مدنیتی مدنیت اسلامیہ دن دها مکمل اولدیغی
 کبی ، مدنیت اسلامیہ نکه ده مدنیت یونانیہ دن دها
 مکمل بولمش اولدیغنده شبهه یوقدر . بو تقدم
 و اکملیت عمومیت نظر یله باقلدیغنده آکلشیلیر ؛
 یوقسه بعض خصوصلرده مدنیت اسلامیہ اوروپا
 مدنیتنه تقدم ایتدیکی کبی ، یونان مدنیتک ده دیگر
 بعض خصوصلرده مدنیت اسلامیہ به تقدم ایتسی
 محال دکادر .

بو مدنیت اسلامیہ نکه آثاری محو اولیوب ،
 میدانده طور دیغندن ، و اورو پالیرک اللرنده ده بو
 آثارک نک چوغی بولندیغندن ، بو کونکی کونده
 اوروپا محققینی بو مدنیتی انکار ایتورلر ، و اوروپا
 مدنیتک طوغریدن طوغری به مدنیت اسلامیہ دن

مدینتہ از چوق کندی تاریخ لینی یازدیرمش اولدقلرندن ، نوع بشرک بالکز وحشیت وبدویتہ کچیردیکی زمانلر مجہولمز اولوب ، مدینتہ لہ کچن زمانلری ومدینتہ نائل اولان اقوامنک احوالی از چوق معلومزدر . بوتاریخلره باقدیغمزده ، آکلارز ، کہ مدینت ابتداى ظهورندن یونانیلرک اضمعلائنه قدر گاہ بر ، و گاہ بر قاچ قومده بولنہرق ، همان ہیج بر وقت کمرہ ارضدن اکسیک اولماشدر . یونانیلردنہ مدینت بر قاچ عصر آتلاہرق ، اوروپا متأخریننہ واصل اولہمازدی . یونانک تدنی بہ یوز طومسیلہ اوروپانک اویانغہ باشلامسی یینندہ کی عصرلرک احوال وتواریخنہ ومدینت حاضرہنک ایچندہ بولنان بر چوق آثارہ دقت ایتدیگمزده ، بو عصرلرک مدینتدن خالی اولمیوب ، اسکیلرندن دہا مکمل برمدینتہ مزین اولدیغنی آکلارز ، کہ بومدینتہ مدینت اسلامیہ در .

وحشیت و بدویت حالندہ بولنان بر قوم برامت متمدنہنک آثار مدنیہ سنی اخذ و قبولہ مقتدر اولہماز سہدہ ، تمدن برامت دیگر برامت متمدنہنک آثار

قلمندہ ایتالیا طرفلرینہ ھجرت ایدن بر طاقم روم
معلمربنک اورالزده تدر بس ایتدکلی کتب قدیمه
یونانیه اولدیغنه ذاهب ایدیلر ؛ بو کون بیله اکثر
خلق ومؤلفلرک چوغی بو فکرده درلر .

یونان قدیم مدنیتک قوت واهمیتنی انکار ایدنلر-
دن دکلز ؛ استانبولدن ایتالیا طرفلرینہ کیدن روم
معلمربی طرفندن اورالزده تدریس اولنان کتب
یونانیهنک اوروپانک او یانمسنه خدمت ایتدکلبینی ده
ادعا ایده میر . انجق یونان قدیم مدنیتک سوندیکی
کوندن اوروپا مدنیتک او یاندیغی کونه قدر کره
ارضک مدنیتدن خالی قالوب ، هر طرفنک بز ظلمت
جهل ووحشیتته مستغرق اولدیغنه ، واوروپا مدنیت
جدیده سنک یالکز استانبولدن قاچان روملرک اثر
همتی اولدیغنه قائل اوله مايز .

نوع بشرک ، ابتدای ظهورندن بری ، طوغری
و شایان اعتماد بر تاریخی آراسهق ، بوله مايز ؛ انجق
تاریخده مدنیتک آثارندن بولندیغی مناسبتله ، کره
ارضک اوزرنده اسکیدن بری ظهور ایتش اولان

او مدنیت دہ محو اولور، ویاخود او قومک وارثرینہ
ویاقومشولرینہ انتقال ایدردی .

ایشته، انسانلر بیننده کی فرق بو مدنیت عارضه -
سندن عبارت اولوب، بونک ده زمان و مکان اعتبار -
ریله تغیر ایتسی بو شرح و تفصیل اولنان سببه
مبنیدر .

۲

ازمنه قدیمه ده مدنیتہ نائل اولوب، نوع بشره
خدمت ایتش اولان کلدانیلر، آثوریلر، میدیالیلر،
هندیلر، مصریلر، یونانیلر کبی امدن واورو پام
جدیده سندن بحث ایتک صددمزک خارجنده در .
انجق اواسکی مدنیتلرک اک صکره کیسی اولان یونان
مدنیتیه بو کونکی اورو پامدنیتی آره سنده کچن
سکز اون عصرک، ظن اواندیغی کبی، مدنیتدن
تهی اولدیغی اثبات ایدہ جکز .

اورو پالیلر بر وقته قدر بو کونکی مدنیتک
طوغریدن طوغری یه یونان قدیم مدنیتدن متولد
واندیغیه، واورو پاده مدنیتی اواندیران استانبولک

منافرت ، تفرقہ اولیہ ایسی ، بتوں نوع بشر طریق
 تم دندہ بردن ایاریلیہ جک ، ودها زیاده سرعت
 وسهولتہ منزل مقصوده ایرہ بیله جکدی . آنجق او
 وقتارده - شمیدین زیاده - اقوام وامم بیننده عدم
 اختلاط و منافرت بولندیغندن ماعدا ، بربرلندن
 اوزاقجه بولنان اقوامک بربرلینک وجودندن ده خبر-
 لری بولندیغندن ، والسنه واعتقاداتک مخالفتی ده اختلا-
 طارینه مانع اولدیغندن ، برقوم عندنده کشف و ایجاد
 اولنان شیر او قومه مخصوص قالب ، پک نادر و پک
 کچ قومشورینه سرایت وانتقال ایدردی . حالبوکه
 برطاقم کشفیات و اختراعات اذهان ناسی او یاندیرمغله ،
 اونلرک اکلانی ودها بشقه لینگ ظهورینی باعث
 اولدیغندن ، بوسعه عاده نائل اولان برقوم کیتدیجکه
 تمدن ابتدیکی حالده ، اونک یانی باشنده بولنان دیگر
 برقوم حالت وحشیتده قالیردی .

لکن چوق دفعه مدنیتہ نائل اولان برقوم بر
 داهیہ به اوغرایوب ، مدنیتہ نی غائب ایتدیگندن ،
 و یا خود کندیسیده مضمحل و پریشان اولدیغندن ،

ایتدیرہ بیاشر ايسه ده ، افراد بشر بينده - ابتدا
تصادفا ، و صكره دوشونه رك - پك چوق نافع شيلر
بولش ، پك چوق حقيقتلر ميدانه چيقارمش آدملرده
كلسدر . بريسى خزينه حقيقتدن اوفق برشي ميدانه
چيقارنجه ، اوندن صكره كلن ديكر بريسى ، او حقيقتي
او كرمكله ، عقل طبيعيسني ايلرلته رك ، دها بر
حقيقت بوله بياش ؛ بر نسي انسانلره نافع اوله جق بر
شي ايجاد و اعمال اينجه ، اوندن صكره كلن ديكر
بريسى اونى اكلاله ، و يا خود بر ديكريني ده ايجاد
مقتدر اوله بياشدر .

بو وجهله عقل بشر خطوه خطوه ايار بيلدرك ،
كيتديجه ، نوع بشر حيوانلقدن اوزاقلشوب ، حكمت
خلاقتمك كند بسنه و يرمش اولدغي استعدادده كوره
بر حال پيدا ايتمك ، بعني وحتيت حالندن چيقوب ،
تمدن ايلمكه دوام ايتمشدر .

اكر نوع بشر ك كافدي بر نقطه ده مجتمع و بر
لسان ايله متكلم اوله ايديلر ، بيلرنده اختلاف و ائتلاف
بولسه ابدى ، و خصوصيله آره لرنده خصومت ،

سائر حیوانانردن هر برینک ، هر نوع محذور
و مخاطره دن و قایه نفس ایتک ایچون ، کندی بدننده
برلباسی ، برسلاحی ، بر سپری اولدیغی حالده ،
انسانک عریان و هر نوع سلاح طبیعیدن محروم بر حالده
بارادلسی محضا کندیسنک عقل و فراست کبی
- هرلباسی ، هر سلاحی ، هر سپری ایجاد و اختراع
ایده بیله جک - بر قوته مالک اولسی حکمتنه مبنیدر .
بو حالده عقل و فراستلرینی استعمال ایدوب ، محتاج
اولدقلى شیلری ایجاد و اختراع ایدنلر و قوه
فکریه لرینی اکیال و تزید ایتکه چالیشانلر سائر حیوا -
نلردن اولان فرقلرینی آرتیره رق ، انسانه یاقیشیر
بر حال و صورتده یاشادقلى حالده ، بو وظیفه
طبیعه بی اهمال ایدنلر ، محرومیت طبیعه لر ی مناسبتیله ،
سائر حیوانلردن دون قالیرلر ، و اولردن زیاده محن
و مشاقله و تهلاکه لر ایچنده یاشامقدن قورتله مازلر .
هر نه قدر که انسانلرک چوغی عقل و فراست
کبی بر نعمت عظیمه طبیعه بی بطال بر اقوب ، نه
کندیلری استفاده ایتش ، ونه ده نوع بشری استفاده

بیمک استعدادی بولندیغی مراد اولنور؛ یوقسه
 انسانک حد ذاتده متمدن بولندیغی، و متمدن اوله رق
 یارادلدیغی ادعا اولنه ماز. انسان همان همان سائر
 حیوانلره یقین بروحشیت حائده یارادلمشدر؛ شوقدر
 وارکه کندیسنه، اصلاح حال ایدوب، تمدن ایده
 بیمک ایچون، برقوت واستعداد ویرلمش، واسباب
 تمدن - مخصوص کندیسیمچون یارادلمش کبی -
 ید قدرت طرفندن تهیه ایدلمشدر.

انسان وحشی برحالده یارادلمشدر، فقط وحشی
 قالمق ایچون یارادلمشدر. حیوانلردن چوغنک برر
 وظیفه سی اولدیغی کبی، نوع بشرک ده بیوک
 بروظیفه سی واردر؛ آری چیمکلرک لذید اولان
 مایه سنی طویلایوب، بال حاصل اتمک وظیفه سیله
 مکلف اولدیغی کبی، انسان ده کائناتک و خصوصیه
 کره ارضک اوزرنده کی موادک ماهیت و حقیقتنی
 آکلا یوب، بر معرفت سرمایه سی حاصل
 و اونک واسطه سیله کندی بی نوعنک راحت و اسا -
 یشنی موجب اوله جق اسباب و وسایلی استکمال
 اتمک وظیفه سیله موظفدر.

متمدن ، دجله وادیسینده اووقت متمدن ، وشمدی بدوی برطاقم انسانلر کوره جکز .

انسانلر بیننده اولان بوفرق طبیعی وخلق برشی اولدیغی کبی ، مکان ویا زمان مقتضیاتندن ده دکلدر ؛ مکان مقتضیاتندن اوله ایدی ، فرانسه ده بولنان آدملرک دائما مدنی ، ودجله وادیسینده بولنانلرک دائما بدوی اولملری اقتضا ایده چکدی ؛ حالبوکه بوکون متمدن برقوم ایله مسکون اولان فرانسه ده ایکی بیک سنه اول وحشی برطاقم آدملر ، وبوکون بدوی برخلق ایله مسکون اولان دجله وادیسینده ایکی بیک سنه اول - وقته کوره - متمدن برقوم بولندیغی بیلیمورز . بوفرق زمان مقتضیاتندن اوله ایدی ، مثلا ایکی بیک سنه اول بتون انسانلرک برحالده ، وشمدی ده جله سنک برحالده بولنسی اقتضا ایده - چکدی ؛ حالبوکه بونک ده عکسنی کوریمورز .

انسانلر بیننده بوفرقی موجب اولان شی «مدنیت» دنیلن عرضی برحالدر . انسان مدنی بالطبعر دنیلدیکی وقت ، انسانک طبیعنده تمدن ایده

جہلہ سنی حیواناتک برنوع واحدندن عد اتمکھ پک
 قولای جسارت ایدہ میہ جکز . دیدیکم فرق رنگ
 و سیمای وقیافتجہ اولان فرق دکلدرد ؛ برزنجی ایله
 بریاض آدم بیننده کی فرق سیاه صاچلی برآدمہ
 صاری صاچلی برآدم بیننده کی فرق کیدرد ، انسانلر
 بیننده تفرقہ بی موجب اولہماز ؛ دیدیکم فرق عقل
 وتمیز و علم و ہنر جہ اولان فرقدرد . انسانی سائر
 حیواناتدن تفریق ایدن قوہ فکریہ سیدرد ؛ بو حالده
 قوہ فکریہ سی چوق اولان انسان سائر حیواناتدن
 نہ قدر فرقلی ایسہ ، قوہ فکریہ سی ضعیف اولان
 انسان ده سائر حیواناتہ او قدر قریب اولور .

مکان اعتباریلہ انسانلر بیننده کوردیکمز بوفرقی
 زمان اعتباریلہ ده ، یعنی تاریخ بشرہ بر عطف نظر
 اتمکلہ ده کوروروز . جغرافیایہ بر نظر آتمغولہ ،
 فرانسدہ متمدن ، وبورثودہ وحشی برطاقم آدملر
 کورہ جکمز کبی ، تاریخہ بر نظر آتدیغمز حالسدہ ده ،
 فرانسدہ بوندن ایکی بیک سنہ اول وحشی ، و شمعی

مدنیت اسلامیہ

۱

ید قدرتک حسابسز مصنوعاتندن برجزء قلیل
اولان بو کرهٔ ارض، که اوزرنده بولندیغمز مناسبته،
بزم ایچون اهیتی کافهٔ کائناتک اهمیتنه مساوی، و بلکه
اوندن زیاده در، حسابسز حیواناتک مسکن
ومعیشتهکاهی ایسه ده، انسان عقل وفرستی مناسبته
بو حیواناتک اودرجه مافوقنده در، که بوکا قیاساً،
سائر حیواناتک اهیتی قالمیوب، کرهٔ ارض نوع
بشرك ماوی ومسکنی عد اولنسه بجادر .

کرهٔ ارضک اوزرنده بولنان انسانره بر عطف
نظر ایدهلم؛ ککندیغمز بو کرهٔ نک فوقنده غایت
بو کسک بر محمله فرض ایده رک، قطعات خسه سنده
ساکن بولنان بنی بشر انواع واجناسنی کوزدن
کچیرهلم؛ بینلرنده اوقدر فرق کوره جکز، که عادتا

صاحب کتاب : مهران

۳۷۱

جب کتب خانہ سی

عدد : ۱

مَدَنِيَّةٌ سَلَامِيَّةٌ

محرری : ش . سامی

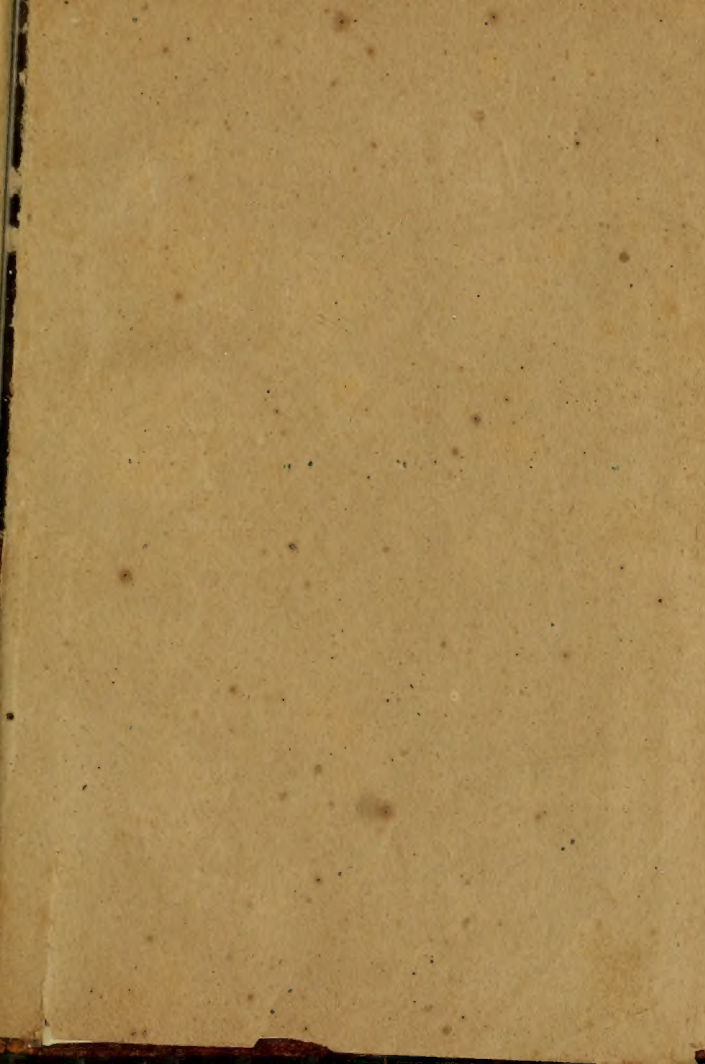

معارف نظارت جلیہ سنک رخصتیہ طبع اولندی

استانبول

(مهران) مطبعہ سی — باب عالی جادہ سندہ نومرو ۲۸

۱۲۹۶

513

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DS
36
.8
S46
1879
C.1
ROBA

Fraschery, Ch. Samy bey
Medeniyet-i Islamiye

